

**BATI TRAKYA AZINLIĞIN SIVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ
BAĞLAMINDA TÜRKİYE VE YUNANİSTAN
DIŞ POLİTİKALARINA ETKİLERİ**

Levent GÜR

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr.Üyesi Gökmen KANTAR

İkinci Danışman: Dr. Öğr.Üyesi Onur Kemal YILMAZ

2020

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BATI TRAKYA AZINLIĞIN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ BAĞLAMINDA
TÜRKİYE VE YUNANİSTAN DIŞ POLİTİKALARINA ETKİLERİ

Levent GÜR

KÜRESELLEŞME Ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gökmen KANTAR

İkinci Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Onur Yılmaz KEMAL

TEKİRDAĞ-2020

Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davrandığımı taahhüt ederim.

18.12.2020

Levent GÜR

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Levent GÜR tarafından hazırlanan “**Batı Trakya Azınlığın Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Türkiye Ve Yunanistan Dış Politikalarına Etkileri**” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 22.01.2020 Cuma günü saat 13.00 te yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:	Dr.Öğr. Üyesi Gökmen KANTAR	Kanaat:	İmza:
Üye:	Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Hakkı ERTAN	Kanaat:	İmza:
Üye:	Doç.Dr. Sibel AKOVA	Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20.....

Dr.Öğr.Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdürü V.

ÖZET

Kurum, Enstitü, ABD : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
: Küreselleşme Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Başlığı :Batı Trakya Azınlığın Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında
Türkiye ve Yunanistan Dış Politikalarına Etkileri

Tez yazarı :Levent GÜR

Tez Danışmanı :Dr. Öğretim Üyesi Gökmen KANTAR,

İkinci Danışman Dr. Öğretim Üyesi Onur Kemal YILMAZ

Tez Yılı : Yüksek Lisans Tezi/ 2020

Sayfa Sayısı :88

Batı Trakya, Balkan coğrafyasında Türklerin M.Ö. yerleştikleri bir coğrafi bölgedir. Tarihsel süreçte Kuzey'den sıcak denizlere Güneye ulaşmak isteyen Rusya için Boğazlar ile Dedeağaç Limanı ticaretin ve denizlere ulaşmanın iki önemli seçeneğidir. Bu dönemde Osmanlı hâkimiyeti yüzyıllar boyunca adil yönetim anlayışı içinde her tebaaya ve inanca özgürlük getirmiştir. İslam dini ve Türk kimliğinin Balkanlar'da her daim adalet ile anılması başka dinlere mensup halkların ilgisi ile karşılanmıştır. Böylece İslam ve Türklük beraber anılmaya başlanmış ve bütün olarak algılanmıştır. Fakat değişen koşullar ve hâkimiyet Balkan coğrafyasında birlik içinde yaşamının zorluklarını etnik kimlik ve dini mücadeleye bırakmıştır. Türklerin Balkan coğrafyasındaki gücü zayıflamaya başladığından itibaren "Küçük Asya" olarak adlandırılan Anadolu topraklarından dahi sürülmek için planlar Türkler üzerine yapılmıştır. Türklerin kurtuluş savaşı ile birlikte gösterdikleri var oluş mücadelesi sonucu kurdukları yeni Cumhuriyet, Avrupa'nın Balkanlar üzerinde tekrar hesap yapmasına neden olmuştur. Yaşanan gelişmeler neticesinde Batı Trakya, Türklerin Avrupa'ya açılan üssü konumuna gelmiştir. Fakat bu coğrafya aynı zamanda etnik kimliği ve dini inançları farklı olan insanlara yapılan haksızlıklarla anılmaya başlamıştır. Tarihin hiçbir döneminde hukuk dışı yollara yönelmeyen Türkler, bu bölgede maruz kaldıkları baskı ve zulümleri duyurmak için örgütlü olarak, aynı zamanda hukuk dışına çıkmadan var olma mücadelelerini tüm dünyaya anlatmak zorunda kalmışlardır.

Anahtar Kelime: Balkan, Batı Trakya, Türk, Hukuk

ABSTRACT

Institution, Institute, : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of Globalization and International Relations
Thesis Title : Turkey and Greece in the context of foreign, the impact of civil
society organizations in Western Thrace minority
Thesis Author : Levent GÜR
Thesis Adviser : Dr. Faculty Member Gökmen KANTAR,
Second Consultant : Dr. Faculty Member Onur Yılmaz KEMAL
Type of Thesis Year : MA Thesis 2020
Total Number of p. : 88

Western Thrace is a geographical region where Turks settled in the Balkan geography throughout the history. For Russia, which wants to reach the warm seas from the north, The Straits and Alexandroupolis ports are two important options for trade and Access to the seas. For centuries, the Ottoman rule brought freedom to every national subject and faith in a fair management approach. Changing conditions and domination changed the difficulties of living in unity in Balkan geography into the struggle of ethnic identity and religion. The fairness of the religion of Islam and the Turkish identity in the Balkans were met with the interest of the people belong to other religions. Islam and Turkishness started to be mentioned together and perceived as a whole. It was also observed that Turkish tribes had been assimilated. Since the power of the Turks in the Balkan geography began to weaken, the new Turkish Republic, which was established by the Turks as a result of the struggle for existence together with the War of Independence, caused European countries, which were planning to expel even from the Anatolian lands called Asia Minor, to reckon on the Balkans. Western Thrace became the base of Turks opening to Europe. And also Western Thrace started to be remembered as a region where people in different ethnic identities and religious beliefs suffered oppression. Turks, who had not turned to illegal ways in any part of the history, had to tell the whole World about their struggle for existence without going out of law in order to announce the oppression and cruelty.

Key Words: Balkan, West Thrace, Turkish, Law

TEŞEKKÜR

Çalışma konumun belirlenmesi ve bu sürecin sonuçlandırılmasına her türlü fikir alış verişinde bulunduğum, tez danıőmanım sayın Dr. Öğretim Üyesi Gökmen KANTAR'a teşekkür ederim. İkinci danıőmanlıđımı yapan, her türlü fikirlerinden yararlandığım sayın Dr. Öğretim Üyesi Onur Kemal YILMAZ 'a teşekkür ederim. Bölüm Başkanımız, sayın Prof. Dr. Ensar NİŐANCI ve değerli öğretim Üyelerimiz, sayın Prof. Dr. Ayőe FİLDİŐ, sayın Doç. Dr. Halit Burç AKA, sayın Doç. Dr. Hakan CAVLAK, sayın Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ hocalarıma teşekkür ederim. Namık Kemal Üniversitesi'nin tüm öğretim üyeleri ve çalışanlarına teőekkürü borç bilirim.

Levent GÜR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	8
1. BATI TRAKYA	8
1.1. Batı Trakya'nın Coğrafi Konumu	8
1.2. Batı Trakya'nın Tarihi	8
1.3. Batı Trakya'nın Osmanlı'da Fethi	9
1.5. Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878)	11
1.6. Rodop Geçici Hükümeti, Hükümet-i Muvakkatesi Kurulması	13
1.7. Londra Protokolü (1830)	14
1.8. Belin Kongresi ve Berlin Antlaşması (1878)	15
1.9. İstanbul Milletler Arası Sözleşmesi (1881)	16
1.10. Atina Antlaşması (1913) ve 3'nolu protokol	17
1.11. Yunan Sevr'i (10 Ağustos 1920)	18
1.12. Lozan Antlaşması'ndan Önceki Antlaşmaların Geçerliliği	20
1.13. Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ve Kurulan Batı Trakya Hükümetleri	22
1.14. Neuilly Antlaşması (1919)	26
İKİNCİ BÖLÜM	28
2. LOZAN BARIŞ KONFERANSI VE ANTLAŞMASI	28
2.1. Lozan Barış Konferansı	28
2.2. Lozan Barış Konferansı'na Gidecek Heyetin Belirlenmesi	29
2.3. Yunanistan'ın Lozan Barış Konferansı Heyet Seçimi	30
2.4. Lozan Barış Konferansının Açılışı	31
2.5. Lozan Konferansı'nda Batı Trakya	33
2.6. Lozan Konferansı'nda Batı Trakya Türkleri ve Rum Mübadelesi	41
2.7. Milletler Cemiyeti ve Lozan Barış Konferansı	43
2.8. Lozan Barış Konferansı'nın Kesintiye Uğraması	43
2.9. Lozan Barış Antlaşması'nın Türk ve Yunan Taraflarını Bağlayan 37. ve 45. Maddeleri	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	48
3.BATI TRAKYA'DA YAŞANAN SORUNLAR VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN ÇALIŞMALARI	48
3.1.Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Hukuki Statüsü	48
3.2. Etnik Kimlik Sorunu ve Hukuki Girişimler	49
3.3. Müftülük Sorunu ve Dini Özerkliğe Müdahale	54
3.4. Vakıf Malları ve İdaresi	56
3.5. Eğitim Sorunu	57
3.6. Siyasi Temsil Sorunu	59
3.7. Vatandaşlıktan İskat	61
3.8. Sosyal Örgütlenmeye Yönelik Baskı ve Engellemeler	61
3.9. Yasak Bölge Uygulaması	62
3.10. Toprak ve Taşınmazlar ile İlgili Sorun	62
3.11. Ekonomik Baskılar	63
3.12. Batı Trakya Sivil Toplum Örgütleri ve Çalışmaları	64
3.13. IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı Londra, (16-18 Haziran 2000)	71
3.14. Batı Trakya Türkleri Uluslararası Kadın Kurultayı Kocaeli (28 – 29 Nisan 2018)	73
SONUÇ VE ÖNERİLER	76
KAYNAKÇA	82

GİRİŞ

Çeşitli toplumsal hak kayıplarının yaşandığı Batı Trakya’da azınlık ve vatandaşlık haklarından yararlanamayan bireylerin, seslerini duyurabilmek için bir arada hareket etmeye başlamasının neticesinde ilgili toplumlar tarafından sivil toplum örgütleri kurulmuştur. Bu sivil toplum örgütleri Batı Trakya’da azınlık mensuplarınca, Türkiye’de ise anavatana göçe zorlanan Batı Trakyalılar tarafından kurulmuştur. Konuyla ilgili olarak kendisini geliştiren bir sivil toplum örgütünün hukuksal zemindeki hak arama çalışmaları ve kendisini ifade şekli çalışmamızdaki amacımızdır. Kavram olarak “azınlık” tanımı, ulus devletler ile başlayan, daha sonra din eksenli yorum getirilen bir kavram olarak gelişim göstermiştir. Konuya bu tez çalışmasını oluşturan Batı Trakya Türkleri açısından bakılacak olursa, 1830 yılında imzalanan Londra protokolü neticesinde Yunanistan’ın bağımsızlığını elde etmesi ile birlikte kendisine bırakılan topraklar üzerindeki Müslüman azınlığın korunması, Islahat fermanının 1856 yılında vuku bulmasıyla Avrupalılarca tanınmıştır. 1881 yılında imzalanan İstanbul Uluslararası Sözleşmesi ile mutabık kalınan Paris Antlaşması, bize gayrimüslim azınlığın korunmasında örnek olabilecek karşılıklı ilk antlaşmalar olarak yol gösterebilir(İsmail, 2012: 5).

Balkanlarda mevcut olan Türk varlığının, İskit Türklerinin M.Ö. ikinci yüzyılda batıya göç eden kavimleri ile başladığı bilinmektedir. Sonradan gelen Türk boylarının yerleşmesiyle Osmanlılara kadar süregelen ve daha sonrasında yaklaşık 600 sene boyunca Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliğinde bulunan bölgede Türk nüfusunun sayısı artış göstermiştir. İlerleyen süreçte Balkan Savaşları ile başlayan geri göç neticesinde Türk varlığı azalmaya başlamış olmasına rağmen varlığını sürdürmeye devam etmiştir. 1912-1913 Balkan Savaşları ile Osmanlı’dan alınan, 1923 yılında batılı güçlere bırakılan Batı Trakya, Lozan antlaşması ile Türk ve Yunan taraflarının mutabakata vardığı 37-45 maddeleri arasında bugünkü hukuki şeklini almıştır. Bu süreçte azınlık hakları karşılıklı müteakabiliyet ilkesinin oluşmasını sağlamıştır. Antlaşmanın maddeleri, tarafların belli yorumları ile şekillenmiş, böylece azınlıkların yaşam hak ve özgürlükleri tayin edilmiştir. Fakat

Yunanistan'ın belli zamanlarda vatandaşlık ve azınlık hakları ile ülkesine bağlı olan Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının etnik kimliğine yönelik uygulamaları baskı unsuru olarak değerlendirilmektedir. Lozan Antlaşması'nın 45. Maddesinde etnik kimlik tanımı yapılmamıştır. Bunun yerine Batı Trakya'da, İstanbul'daki gayrimüslim azınlığa karşılık Lozan Antlaşması ile Müslüman azınlık bırakılmıştır. Lozan Antlaşması'nın 45 maddesi uyarınca hukuksal mütekabiliyet ile Hıristiyan ve Müslüman azınlık tabirlerinin kullanılmasının nedeni ise Yunanistan'ın yarı teokratik din esaslı devlet olmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı Batı Trakya Müslüman azınlığın dini hukuka tabi olup şeriat hükümleri gereğince sosyal hayatını düzenlemesi ve bazı hususlarda kadı sıfatındaki müftülerin mahkeme kurması ve karar vermesi hususu özerklik konusunun ispatını sağlamaktadır. Fakat bu toplum üzerinde vakıf malları, eğitim, inanç özgürlüğü, seçme ve seçilme hakları, etnik kimlik inkârı gibi konularda yapılan eylemler, kişi hak ve özgürlüklerine yapılan müdahaleleri bize açıkça göstermektedir. Batı Trakya'da sorunların genellemesi ve ana başlıklar altında toplanması yapılırsa, başta kişi hak ve özgürlüklerine yapılan müdahaleler, toplumsal sorunlar, ekonomik ve ekonomiye bağlı sorunlar altında toplamak mümkündür. Batı Trakya'da yaşayan azınlık mensupları Avrupa Birliği'nin en az gelişmiş bölgesinde ekonomik ve sosyal anlamda hayatlarını idame ettirmektedirler. Lozan Antlaşması'nın gereği olarak Türkiye, Batı Trakya'da ikamet eden soydaşlarına ikamet ettikleri topraklarda kalmaları konusunda istekte bulunmuş, dolayısıyla Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türkleri şartlar gereğince azınlık olarak Yunanistan'a bırakmıştır. Fakat Lozan görüşmelerinde Batı Trakya'da bulunan halkın kendi isteği ile yani bir halk oylamasıyla kendi kaderini tayin etmesi bu süreçte mümkün olmamıştır. İsmet İnönü, Lozan görüşmelerinde Ankara ile yazışmalar yaparken Batı Trakya için plebisit, yani halk oylamasının zorluğundan bahsetmiş, bunun nedeni olarak da mevcut nüfusun 191.699 kişiden oluştuğu bölgede 129.100 kişinin Türk olması ve taşınmaz malların %84 oranında Türklerin elinde bulunmasını belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak Venizelos'un 30 Aralık 1930 tarihinde müttefik tarafına verdiği muhtıradaki 114.810 Türk'ün bölgede yaşadığını belirtmesi, Türk varlığına burada ispat etmektedir. İlerleyen süreçte 1950 sonrasında, Yunanistan'da başa gelen cunta yönetimi ve iktidarlar döneminde, Batı Trakya azınlığının Müslüman azınlık olduğu, Türk olmadığı savunulmaya başlamış ve

sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır(Öksüz, 2012: 2308). Ne var ki tarihi belgeler bölgede yaşayan Türk nüfusun varlığını ispat ederken, Yunanistan ısrarla Müslüman azınlık üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yok sayma neticesinde etnik kimlik inkârına dayanan davranışlar çeşitli toplum hareketleri ile kendini göstermiştir. Çalışmamızda bu konularla ilgili içeriğe yer vermemizden dolayı, bu insanların Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı olarak ifade edilmesinin gerekliliğini de anlayabileceğiz. TBMM açılışı ve anayasal düzenin Türkiye yönetimine etkin olması 23 Nisan 1920 yılında gerçekleşmiştir. Bu süreçte imzalanan Lozan Antlaşması, yarı teokratik din devleti Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan bir antlaşma olarak kayda geçmiştir. Bu durum Lozan antlaşmasına göre değerlendirildiğinde, Yunanistan sınırları içerisinde kalan Batı Trakya azınlığının dini inancı, İslam dinine mensup Müslüman azınlık olarak ifade edilmesini sağlamaktadır. Bu konuda Yunanistan'ın yönetim şekli esas alınmıştır. Buradaki azınlık din esaslı bir devlet ile antlaşmaya varıldığından, azınlığında İslam dinine mensup olmasından, Hıristiyan ülkenin din esasları Müslüman azınlığa ancak şerri yasalar, yani İslam yasaları uygulanabileceğinden dolayı, Yunanistan'a sosyal hayatı düzenleme olanağı vermektedir. İlerleyen süreçte Batı Trakya Müslüman Türk azınlığın 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası yaşamı daha da zorlaşmış, artık etnik temizlik için harekete geçen Yunanistan, meşhur 19. maddeyi devreye sokmuştur. Bu madde Yunanistan'ın vatandaşlık yasası olup, ifade olarak ırkçı bir tutum izlemekteydi. Yunanistan, vatandaşlık yasasında Türkiye'den farklı olarak kişilerin kökenine bakmaktaydı. Eğer Helen ırkından geliyorsanız kazanılmış haklarınız ve sorumluklarınız var demektir. Aksi oluşursa yalnızca uyruk kazanılmış sayılmaktaydı. Lozan Antlaşması ile Yunanistan uyruğunu kazanmış olan Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı ortak din, gelenek ve tarih kapsamında ayrıldığından, hiçbir zaman Yunanistan asıllılık kimliğine sahip olamamışlardır. Uyruk ve asıllık diğer devletlerin aksine Yunanistan'da ayrı olarak değer kazanmaktaydı. Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan'da 1984 yılında yapılan düzenleme ile anayasada kadın erkek eşitliği tanınmış, ardından bu yasada değişikliği gidilmiştir(Cin, 2011: 11).

Bütün bu gelişmeler yaşanırken, süreçten etkilenen Türk azınlık kendi dernekleşme faaliyetlerini yürütmüştür. Bu süreçte Yunanistan tarafından Türkiye'ye

başlatılan zorunlu göç sırasında, Türkiye'ye göç eden azınlık mensupları 9 Eylül 1946 yılında Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı Derneği'nin kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir. 31 Mart 1947'de 34 maddeli ilk tüzük sonucu Batı Trakya Göçmenleri Yardım Cemiyeti ve Batı Trakya Göçmenleri Yardımlaşma Derneği kurulmuştur. 1971 yılında Batı Trakya Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği olarak değişen ismi son olarak yine 1971 tarihinde Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği olarak yenilenerek, 24 Ocak 1981 tarihinde 8/287 no'lu kararname ile Bakanlar Kurulu kararı neticesinde kamu yararına çalışan dernekler statüsünde çalışmasına olanak vermiştir. 16 Ocak 1956'dan 1984 yılına kadar bölgede yaşayan Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının 19. madde kapsamında bir daha Yunanistan'a dönmeyecekleri sabit görüldüğünden, vatandaşlıktan ıskat edilmeleri söz konusu olmuştur. 1955-1995 yılları arası bu madde ile Yunanistan vatandaşlığına son verip Haymatloz durumuna düşürdüğü Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı mensuplarının, 2 vakıf ve spor kulübü ana vatanında faal duruma geçmişlerdir. Gümülcine Türk Gençler Birliği ve İskeçe Türk Birliği başta olmak üzere, yine Türk Öğretmenler Birliği, Yüksek Tahsilliler Derneği, BAKEŞ ve bazı derneklerin kurulması ile seslerini duyurmak için burada Türkler tarafından adımlar atılmıştır. Yunanistan'ın 1981 yılında Avrupa Birliğine Katılması neticesinde burada yaşayan soydaşlarımız Avrupa Birliği vatandaşlığını da kazanmış olmaktadır. Avrupa Birliği vatandaşı olan Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı böylelikle hak arama çabalarını Avrupa Birliği çatısı altına taşımışlardır. Avrupa Birliği tarafında verilen kararlar ile başvurularında haklı görülen azınlığın karşısına bu sefer de subsidiarity ilkesi çıkmıştır. Subsidiarity ilkesi kısaca siyasi bir yaklaşımdır. Merkezin aldığı kararların yerelin İnisiyatifine bırakılması olarak ifade edilmektedir. Bu kavram Almanya'da ortaya çıkmıştır ve hukuksal "çimento" görevini üstlenir olarak adlandırılmaktadır(Kerman, 2009: 278). Böylece Avrupa Birliği'nde kazanılan davalar Yunanistan hükümetinin uygulamada bağımsız bir konumda olmasını sağlamıştır. Konumuz gereği bu çalışmaların neden sonuç ilişkilerine de değinilmektedir. Bütün bu konular siyaset temelinde de var olmuştur. Bundan dolayı Yunanistan'da yerleşik olan Türk azınlık siyasete yönelerek Yunanistan meclisinde bazı kazanımlar elde etme çabasına girmiştir. Bunun için delil derin varlığına ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı, Dr. Sadık AHMET

vasıtasıyla toplumun içinde bulunduğu durumu tüm dünyaya anlatmak üzere bazı toplum hareketlerine girişmiştir Azınlık hak arama mücadelesini çok önemli bir boyuta taşımamı başarmıştır. Bu süreçte topluma yapılan baskıları ve hak ihlallerini siyasi olarak gündem yapmak isteyen Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı, Dr. Sadık Ahmet vasıtasıyla, kendi yaşadıkları sorunlara yerinde şahitlik etmesinin avantajını kullanmışlardır. Böylece siyasi mücadeleye de girişilmiştir. Fakat Türk azınlığın burada yürüttüğü bağımsız milletvekilliği girişimlerine karşın, bağımsız adayların Yunanistan genelinde yüzde üç'lük barajı aşmaları karşılığında engel olarak çıkartılmıştır. İnkâr edilen etnik kimliğin, toplumun başta ekonomik, sağlık, eğitim konularında uğradığı hak ihlallerinin, toprağa bağımlı Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın desteği ile Yunanistan Meclisine seçilmesi, bağımsız adaylar için imkânsız hale getirilmiştir. 29 Ocak 1988 yılında ve 1990 yılında iki kere yaşanan ve ilkinde Dr. Sadık Ahmet'in "Türk olduğum için yargılanıyorum ve ceza alıyorum" ifadelerinden sonra, Gümölcine'deki mahkemenin "burada Türk yoktur" çıkışı ile halkın her türlü engellemelere karşın toplandığı şehir meydanı gösterilere sahne olmuştur. İstanbul'daki 6-7 Eylül olaylarının karşılığı bu olaylardır. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı hukuki müteakabiliyet beklemekte iken, Yunanistan'ın tutumunu sert olmuştur. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın desteği ile 13 Eylül 1991'de kurulan Dostluk, Eşitlik ve Barış partisi yapılacak mücadelenin hukuki olarak siyasi ayağı olmuştur. Bu olay iki ülkenin antlaşmalarla güvence altına alınmış azınlıklarına yapılan müdahalelerin daha sonra karşılığının bizzat aynı şekilde verilmesine örnek teşkil eden olaylarından yalnızca biridir. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı, hukukun dışına çıkmayan ve her fırsatta uyruğunu taşıdığı ülkenin bütünlüğü içinde bir azınlık olduklarını ifade eder. Lozan Antlaşması'nın azınlık hakları kazandırdığı Batı Trakya Müslüman azınlık olarak halen hak mahrumiyetine uğrayan azınlık olmuştur. Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'da, Avrupa Birliği vatandaşı statüsünü de kazanmışlardır. Bu gelişmeler ışığında Yunanistan'da, Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de uğradıkları hak mahrumiyetlerini gündeme taşımak için sivil toplum örgütlenmesini tercih etmişlerdir. Avrupa Birliği, Türkiye ve Yunanistan'ın gerek devlet, gerekse hükümetlerine bu yolla çeşitli mesajlar vermişlerdir. Bu gelişmeler de bu çalışma içerisinde incelenmektedir.

Akılda kalması bakımından Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin sorunlarının çözümü konusunda kurultaylar ile TBMM'de kurdukları Batı Trakya Destek Grubunun, sivil toplum örgütlerinin devlet ve hükümet farkında lığı yaratılmasında önemli çalışmaları olmuştur. Devletin ilgisini çekmeyi başardıkları İstanbul Birinci Uluslararası Kurultayı'nda ilk defa devlet birimlerinin ilgisini Batı Trakya davasına çekmeyi başararak, bundan sonraki çalışmalarında hükümetlerin Yunanistan dış politikasında azınlıklar için yaptıkları çalışmalar ile sorunların çözümüne katkıda bulunmayı arzu etmişlerdir. Karar vericilerin durumu nasıl değerlendirdiği, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığına yönelik yapılan çalışmaların Türkiye ve Yunanistan dış politikasında göz önüne alınıp alınmadığı, Yunanistan'ın bu durumlar ile ilgili uygulamaları ve yaptırımları, çalışmamızda ana hedefimizi belirlemektedir. Toplumun bireysel hareketler ile elde edemeyeceği kazanımları sivil toplum çatısı altında hukuk dışına çıkmadan sağlanması gerekliliği sivil toplum örgütlerinin görevi olmalıdır. Çalışmamız kayıt ve belgelerin toplanması neticesinde oluşacak bilgilerin derlenmesi sonucu oluşan verileri belgesel taramanın bir sonucu olarak sunmayı hedeflemektedir. Var olan belge ve kayıtların veri olarak kabul edilmesi ve incelenmesi, belgesel tarama yöntemini meydana getirmektedir(Karasar, 2012: 183). Bu çalışmada da belgesel tarama yönteminden istifade edilmiştir. Çalışmamızın öne çıkan özelliği Batı Trakya'nın bilinirliğinin artması ve yaşanan sorunların güncel olarak algılanabilmesi ile birlikte ilk kurulan Türk Cumhuriyeti olmasından dolayı tarihsel bir değerin, zorluğun, inanmanın ve başarabilmenin belgesel olarak sunulmasıdır. Konuyla ilgili olarak çalışma içerisinde şu sorulara yanıt aranmaktadır;

1- Batı Trakya Türk Cumhuriyeti nasıl kurulmuştur?

2- Batı Trakya'nın Türkiye için önemi nedir?

3- Batı Trakya'da tarihsel olarak Türklerin varlığı nasıl olmuştur?

4-Batı Trakya'da nasıl azınlık durumuna düşülmüş ve hangi antlaşmalarla bu durum somutlaşmıştır?

5- Batı Trakya'da sivil örgütlenme nasıl olmuştur?

6-Anavatan Türkiye’de sivil örgütlenme nasıl gelişmiştir?

7- Anavatan Türkiye’de, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği’nin çalışmaları nelerdir?

8-Avrupa’da yapılan çalışmaların örnekleri nelerdir?

9- Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının Yunanistan’da ve Türkiye’de yaşadığı sorunlar nelerdir?

10- Batı Trakya Müslüman Türk azınlığına Türk ve Yunan hükümet yetkililerin yaklaşımları nelerdir?

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BATI TRAKYA

1.1. Batı Trakya'nın Coğrafi Konumu

Batı Trakya, en batısı Karasu Nehri, en doğusu Meriç Nehri olmak üzere, Kuzey'de Rodop Dağları ile Güney'de ise Ege Denizi ile çevrelenmiş 8578 km²'lik bir bölgedir. Yunanistan sınırları içinde Türkiye ve Bulgaristan'a sınır olan bu bölge, Türk ve Bulgar sınır kapılarının bulunduğu günümüz sınırlarının son halidir. Günümüzde Gümölcine, İskece ve Dedeoğlu illeri, Batı Trakya bölgesini oluşturmaktadır. Oysa bu bölge, Batı Trakya olarak, Bulgaristan sınırları içinde bulunan Kırcaali, Razlog, Nevrekop, Paşmaklı, Dövlen, Ortaköy, Koşukavak, Darıdere, Eğridere yerleşimlerini de kapsamaktaydı (Alp, 1995: 613).

1.2. Batı Trakya'nın Tarihi

Tarihi sürece baktığımızda, Balkanlara Türk boylarının ilk olarak M.Ö. II. yüzyılda Orta Asya'dan gelmeye başladıkları görülmektedir. Bunların öncüsü, Türk Boylarından İskit Türk'leridir. M.S. IV. yüzyılda Hun Türkleri, V. yüzyılda Avar Türkleri, IX. yüzyılda Peçenekler, XI. yüzyılda Kuman Türkleri bu bölgeye göç etmişler ve Balkan Coğrafyasına Türk varlığının nüfus etmesini sağlamışlardır. Bölgenin en eski yerleşimi ve bölgeye ismini veren Trak'lar, Hint-Avrupa kökenine sahip bir halktır. Bölge M.Ö. VII. Yüzyıl'dan M.Ö. 335 yılına kadar Yunan, Pers ve Makedonya uygarlıklarına da ev sahipliği yapmıştır (bttd). Türkçe sözcük olan Balkan, dağlık ve sıra dağ anlamında kullanılmaktadır. Türk boyları balkanlarda Trak, Dac, Slav halkları ile XI. Yüzyılda Uzlar ve Peçenekler olarak bulunmuşlar ve asimilasyona uğramış ve kaybolmuşlardır. Bulgar Hanlığı VII. Yüzyılda Kutrigurların, yani Türk boyunun kurduğu bir hanlıktır. Bunu bıraktıkları kitabelerden ve kullandıkları on iki hayvanlı takvimlerinden anlamaktayız. Şişman ve Terteri hanedanları XIII. ve XIV. yüzyıllarda Bulgaristan'da hüküm sürmüşlerdir. Bu iki hanedanlık Kuman ve Kıpçakların Slavlaşmış halleridir. Bulgaristan'ın

Deliorman, Varna ve Varna'dan Tuna'ya kadar olan bölümü, I Beyazıt'ın 1393'te Osmanlıya katmasından öncede görüldüğü gibi Türk yurdu olmuştur(İnalcık, 2005, s. 21). Moğollardan kaçarak 1261 yılında Bizans'a sığınmasıyla, Türklerin Balkanlara ilk yerleşmesi Selçuklu Sultan'ı İzzettin Keykâvus tarafından gerçekleştirilmiştir. 1263 yılında Bizans İmparatoru tarafından Kuzey Dobruca'da ikamet ettirilen İzzettin Keykâvus ve Sarı Saltuk Baba'ya otuz, kırk kadar Türkmen obası da eşlik etmiştir. Bu süreçte Çanakkale Boğazı, Karesi Beyliği'nin Balkanlara Kutsal Sarı Saltuk Babadan sonra yaptığı akınlarda yerleşmeyi engelleyen unsur olmuştur. 1354 yılına gelindiğinde fetih edilen Gelibolu Kalesi ile Balkanlarda, Evranos Gazi, Hacı İlbeyi, Mihailoğlu Akıncıları başta olmak üzere Türklerin yerleşmesinde önem arz etmiştir(İnalcık, 2005: 22).

1.3. Batı Trakya'nın Osmanlı'da Fethi

Osmanlı tarafından ilk yayılış ve fetih sınırları Çanakkale Boğazı'nın Avrupa kıyılarını ele geçirip, Enez- Edirne arası ile Meriç Nehri dâhil olmak üzere olan bölgedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda yayılışında geçitler, boğazlar ve dağlık bölgeler kuruluş basamağı olmuştur. Balkanlarda Osmanlı yayılmasını anlamak için dünya politikalarının coğrafi koşullar içinde değerlendirilmesi, durumu bize daha net açıklamaktadır. Evranos Gazi, Edirne ve Doğu Trakya'yı alarak İpsala'da Batı Trakya'ya karşı ilk uç beyliğini kurmuştur. Filibe ve Uzunca ova tarafında gazileri örgütlemeyi sağlayan, Karesi beyleri ve Hacı İlbey, Dimetoka uç beyliğini oluşturmuşlardır. Balkan doğrultusunda bulunan uç beyleri, Mihaloğulları komutasında hareket etmekteydi. Bu faaliyetler Bulgaristan'ın Kuzey bölümü ile Kırklareli'nde gerçekleşmiştir. 1387 yılında Selanik ilk kez alınırken, Selanik ve Serez ovalarının önündeki iki kale ve doğal şartlar Adriyatik kıyılarına, Rodop Dağlarından Güney'e ve Gümülcine'ye Osmanlı'nın ulaşmasını yarım yüzyıl engellemiştir(İnalcık, 2005: 25). Fakat bu duruma rağmen 1363 yılından önce Gümülcine'de Türk varlığının kanıtı, Gümülcine Kırmahalle Cami içinde yer alan mezar taşının bu tarihten önce Türklerin buraları mesken tuttuğunu bize göstermektedir. Bu taşlar Hicri 581, miladi 1185 yıllarını tanımlamaktadır. Batı Trakya fethi, bu fethi gerçekleştiren Evranos Bey, Lâla Şahin Paşa, Hayreddin Paşa ve Padişah I. Murat'ın kurmuş oldukları düzenli ordu ile civarda uyguladıkları

hoşgörü sayesinde gerçekleşmiştir. İlerleyen süreçte Ferecik ile birlikte Gümülcine, İskeçe, Drama, Kavala, Serezve ve Karaferye'nin ele geçirilmesi neticesinde Batı Trakya'nın fethi tamamlanmıştır.

1.4. Batı Trakya'da Osmanlı Gücünün Zayıflaması

Osmanlı İmparatorluğu XVI. Yüzyıl da, Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan zaferi ile 1526 yılında, beylik düzeninden imparatorluğa geçişin üst noktasını yaşarken, Avrupa, Osmanlı'nın toprak kazanımı yolunda en önemli bölgesi olmuştur. II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanması, Macaristan üzerinde o ana kadar etkili olamayan Avusturya'nın Osmanlı'ya karşı Balkan coğrafyasında denge sağlamasını ve Kutsal Germen Roma İmparatorluğu'nun temsilcisi konumunda olan Avusturya'yı Osmanlı ile Antlaşma Masasına oturtmuştur. Mohaç Meydan Muharebesi zaferi ile Balkanlarda Osmanlı hâkimiyeti hüküm sürerken Avusturya, Habsburg Hanedanı'na Haçlı Seferlerinde verdiği destek ile Osmanlı'nın karşısında olduğunu ilan etmiştir. Zaman içinde Osmanlı'nın baskısından vergi ile kurtulan Avusturya, Macar halkına dini yönden büyük baskılar yapmıştır. Macaristan, Osmanlı hâkimiyetinden Karlofça antlaşması ile çıkarken, yeni bir dönemin başlaması da artık kaçınılmaz olmuştur. Macaristan, Almanların boyunduruğuna bu süreçte girmiştir(Özkan, 2012: 187). Bu tarihten itibaren zayıflama belirtileri gösteren Osmanlı askeri gücü karşısında Rusya sıcak denizlere inmek için harekete geçmiştir. Karadeniz'i 1453 yılında İstanbul'un fethi ile kendi hâkimiyetine alan Osmanlı, Kırım ve Karadeniz çevresindeki fetihlerle Türk Gölü yaptığı bölgeyi uzun bir süre yalnız başına idare etmiştir. Buna da İmparatorluğun kadim kaidesi, "Boğazların kapalılığı" ismi verilmiştir. Rusya, Kırımın ilhakını, Karadeniz'e inmeyi ve İstanbul Boğazını alarak Ege Denizi'ne ulaşmayı Osmanlı'nın zayıflamaya başladığını düşündükleri zaman olan, I. Petro'nun iktidarı ile II. Katarina'nın iktidarı arasındaki süreçte düşünürler. Bu gelişmeler sırasında kuracakları büyük Grek devleti ile Türk meselesine son vermeyi hedeflemişlerdir. İngiltere bu süreçte Rusya'ya destek vererek, Osmanlı Devletinin parçalanmasından paylarına düşeni alma hesapları yapmaya başlamış ve Rus donanması da Ege, Akdeniz sularına varmıştır. Fransa'nın Osmanlı Devletini uyarması ile gerekli

tedbirler konusunda harekete geçilse de, Rusların asıl amacı Baltık denizine ulaşarak, Mora'da başlayan isyanın Selanik yakınlarına kadar gelmesini sağlamak ve bununla birlikte Çanakkale Boğazı'nı kapatarak adaları ele geçirmek idi. Fakat Osmanlı bu saldırıyı önlemiştir. Rusya buna karşılık Çeşme Limanı'nda Osmanlı donanmasını yakarak cevap vermiştir. 7 Temmuz 1770 tarihli bu olay, 17 Temmuz 1774 imzalı antlaşmanın imzalanmasına kadar sürmüştür. Bu dönemin devamında Fransa, Avrupa'da karşıt bir koalisyonla karşı karşıya iken Rusya ile ittifak yapan Osmanlı, Mısır'ın işgali için boğazları Rusya'ya açtı ve artık Balkanlar ve dolayısıyla Mora isyanı Batı Trakya'da Osmanlı gücünün zayıflamasıyla kendini daha fazla gösterdi(Dördüncü, 2001: 77)

1.5. Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878)

Osmanlı ve Rusya arasında 1877-1878 tarihinde yapılan savaşın⁹³ harbi olarak anılması, Rumî takvime göre 1293 yılına denk gelen savaş tarihinden kaynaklanmaktadır. Ruslar bu savaşta İstanbul'u alarak sıcak denizlere inme planlarının devamında, Kırımın intikamını alma ile birleştirerek asıl önem arz eden ve savaşın ortaya çıkmasına sebep olan, Hıristiyan ve Slav azınlıkların korunması amacı ile Osmanlı Devletinin iç işlerine karışmayı hedeflemiştir. İki tarafın 25 yıl aralıklara denk gelen savaşlarının bir yenisini bu durum başlatmıştır. Kafkasya ve Tuna cephelerinde gerçekleşen savaş Karadağ, Sırbistan, Romanya'nın isyanı ve Yunanistan'ın takındığı düşmanca tavır neticesinde yalnız kalan Osmanlı Devletinin, Ayastefanos, yani Yeşilköy Antlaşması'nı imzalaması ile netice bulurken, bu antlaşmayı geçici barış antlaşması olarak imzalanması dikkat çekici bir husustur. Rumeli Türklüğünün büyük bir katliama uğradığı, Rumeli'den büyük göç verdiği ve bu göç sırasında Bulgar ve Rus birliklerinin fırsattan istifade önemli katliam yaptığı tarihi belgelere konu olmuştur. Batı Trakya'daki Osmanlı gücünün zayıflaması artık aşikârdır(Eltut, 2007: 126). Osmanlı imparatorluğu Sırp ve Yunan ayaklanmaları ile başlayan ayaklanmaları yaklaşık seksen yıl kadar, Tanzimat Fermanı(1839) ve Islahat Fermanı(1856) ile yani kalıcı devrimlerle erteleyebilmiştir. Avrupa ise Çarlık Rusya'sının Balkan ve Ege Denizi hedefini Avusturya-Alman Pancermen ittifakı ile engel olabilmıştır (Hasan, 2013: 30). 1879 Yılı Fransa'da başlayan milliyetçilik akımlarının Balkanlarda "De Ottomanization" yani Osmanlılıktan arınma politikasını

başlatması, Osmanlı Rus savaşının sonuçlarıyla bütünleşmiştir. Osmanlı'nın Balkanlara hâkim olmasında, balkanların fethinden önce buraya yerleşmiş ve bir bakıma misyonerlik yapan dervişler, bunlara bağlı tekkeler kitlesel İslamlaşmayı sağlasalar da asıl İslam dininin ve kültürünün kurumsallık, kitlesellik zamanları Osmanlı'nın hâkimiyetinden sonra olmuştur. Osmanlı ilk olarak iskân politikası güderek güvendiği, dayanışma içinde olabileceği bir topluluk yaratmada Türkmen boylarının merkezle sıkıntı yaşayanlarını ve Müslüman Türk ailelerin bir kısmını Balkanlara yerleştirmiştir. XVI. Yüzyılın ortalarında yavaşlayan bu uygulama yüzyıl sonunda bitmiştir. Fakat yerli gayrimüslim halkın Müslümanlaşma sürecinin XVII. yüzyılda devam etmesi Osmanlı'nın Balkanlardaki kurumsallaşmasının, kök salmasının örneğidir. İslam dini ile birlikte kültürel olarak, müzik ve yemeklerin günümüze kadar gelmesi Balkanlardaki Müslüman Türk izlerindedir(Sancaktar, 2019: 7). Osmanlı'nın altı asır hüküm sürdüğü topraklardan asimilasyon yolu ile yok edilmesinin imkânsız olduğunu düşünen Milliyetçi Balkan hükümetleri, Türk ve İslam izlerini silmek için etnik temizlik ve zoraki göç yolunu seçmişlerdir. 1877 yılından sonraki yıllar Balkanlardaki Müslüman Türk kimliği için en acımasız zamanlar olmuştur. Zoraki beş göç; 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı, 1912-1913 Balkan savaşları, 1918-1921 Kosova'da, II. Dünya savaşı, 1990 yıllarında Kosova ve Bosna Hersek olmak üzere sıralanabilir. "De Ottomanization" etkileri birleşince Müslüman Türk nüfus kaçınılmaz şekilde bu uygulamalarda azalmıştır. 93 Harbi ve Balkan savaşları Batı Trakya'daki Osmanlı gücü ile birlikte azalan bir nüfus şeklini de bize ispat etmektedir(Sancaktar, 2019: 18). Osmanlı Rus savaşında tarihi bir savunma yapan Gazi Osman Paşa'nın Plevne savunması Balkanlarda ve Batı Trakya'daki mücadelede örnek olmuştur. Rus askerlerin günlük değerlendirmelerinden derlenen belgelerde üçüncü kuşatmadan sonra teslim alınan Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşadan övgü ile bahsedilmektedir. Bu olayları sırasında Ruslar ırkçı bir yaklaşımla değerlendirdikleri Osmanlı subaylarını, aldıkları eğitimden çok fiziki görünüşleri ve yemekte çatal bıçak kullanmalarında bir Avrupalı olarak tarif ederler. Gazi Osman Paşa'ya General Gurko'nun teslim ol çağrısını geri çevirmesi, yetenekli ve cesur olmasını takdir ederek, esir düştüğü zaman kılıcını almamış ve esareti hissettirmeyecek derece davranarak takdir ettiklerini göstermişlerdir(Kaplan, 2016: 223). Bu gelişmenin devamında

Ayastefonos Antlaşması ile Bulgar yayılcılığı güçlenmiştir. Berlin Antlaşması ile geçerliliğini yitiren Ayastefanos Antlaşmasının gerçek önemini anlatan olay, Rodop ve Batı Trakya'da siyasal bir örgütlenmenin azınlık tarafından gelenek olarak ortaya çıkmasıdır(Hasan, 2013: 30).

1.6. Rodop Geçici Hükümeti, Hükümet-i Muvakkatesi Kurulması

Plevne'de Gazi Osman Paşa'nın cesareti ve vatana bağlılığı ile örnek olduğu Balkanlar'da bu dönemde çetin bir mücadele yaşanmıştır. Fakat bu süreçte Ayastefanos Antlaşması, Bulgaristan Prenslığı kurulmasına olanak vermiştir. Kuzey'de Tuna Nehri, Doğu'da Karadeniz, Güney'de Ege Denizi, Batı'da Ohrid Gölü olmak üzere Selanik, İstanbul ve Edirne'nin dışında tutulduğu coğrafi sınırlara ulaşan bir Bulgaristan Prenslığı böylece ortaya çıkmıştır. İngiltere tüm Trakya'yı Bulgaristan Prenslığıne veren bu antlaşmayı çıkarlarına uygun bulmayarak, 1878 Berlin Kongresi'nde sınırlarını 1/3 oranında indiren bir düzenlemede bulunulmasını sağlamıştır. Hıristiyan bir valinin İstanbul yönetimi tarafından atanmasının yanında, Kuzey Trakya bölümü Berlin Antlaşması'nın 13. maddesi ile büyük devletlerin onayı alınarak hayata geçecek bir yönetime bırakılacaktı. Yönetimde özerk Doğu Trakya Bölgesinin Osmanlıya bağlı kalması konusunda anlaşılmış ve Doğu Rumeli adı altında değişik bir statüye uyan bir bölge var olmuştur. Ayastefanos Antlaşması'nın tepkisi olarak kırk gün sonra, Rusya'nın işgal edip Bulgaristan'a verdiği topraklar nedeniyle bir ayaklanmaya dönüşen olaylar, Türkler tarafından kurulan geçici hükümet ile son bulmuştur.16 Mayıs 1878 tarihinde kurulan geçici hükümet, imtiyazlı bir Osmanlı vilayeti olabilme adına birçok girişimlerde bulunmuştur. 20 Nisan 1886 yılına gelindiğinde, sekiz yıllık hükümet son bulmuş ve 1885 yılında Doğu Trakya Toprakları, Bulgaristan Prenslığıne katılmıştır. Çatalca'ya kadar çekilen Osmanlı ordusu büyük bir bozguna uğramıştır. 30 Mayıs 1913 yılında yapılan Londra Barış Konferansın neticesinde, Midye–Enez çizgisi dışındaki tüm batı toprakları Balkan Müttefiklerince işgal edilmiştir. Batı Trakya da bu süreçte Bulgaristan'ın işgaline uğramıştır. Fakat savaş paylaşımları konusunda anlaşılamayınca ikinci bir savaşın çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu savaştan yararlanan Osmanlı, Edirne'yi almıştır. Fakat Osmanlı'ya verilen nota daha batıya gidilmesini engellemiştir. Bu durum karşısında Kuşçubaşı Eşref, Bulgar çetelerin

yaptığı baskıların ve eziyetlerin önüne geçebilmek üzere görevlendirilmiştir. Kısa sürede Batı Trakya'yı alan Kuşçubaşı Eşref önemli bir başarı göstererek Batı Trakya'da Gümölcine'nin fethini gerçekleştirmiş ve Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'ni kurmuştur. Süleyman Askeri Bey bütün bu organizasyonu yöneten komutan olarak geri planda kalmıştır. İttihat ve Terakki'nin, Batı Trakya konusunda yetkilendirdiği Süleyman Askeri Bey, Batı Trakya'nın ileri gelenleri ile hükümetin kurulmasında, Batı Trakya'nın ileri gelenleri ile birlikte hareket etmiştir(Oran, 1986: 10). İlk siyasi örgütlenmeden Batı Trakya'daki hükümet kuruluşuna dönüşen bu hükümetin kuruluşunun içinde Timirski Ahmet Ağa olmak üzere Hidayet Paşa, Kara Yusuf Çavuş, Hacı İsmail Efendi'yi saymamız, nahiye müdürleri ve köy temsilcilerini eklememizle otuz bir kişilik meclisin kurulmuş olduğunu göstermektedir(Hasan, 2013: 32).

1.7. Londra Protokolü (1830)

Yunanistan'a imzalatılan ama geçerliliği Müslüman azınlık olmadığından ortadan kalkan bir protokoldür bu 1830 tarihli Londra Protokolü. 1829 yılında Osmanlı Rus savaşının neticesinde imzalanan Edirne Antlaşmasından sonra, İngiltere ve Fransa acele ile bir konferans düzenleyip Rusya'nın da katılması ile Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olmasını sağlayan Londra Protokolü'nü İmzalamışlardır. 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü, 1832 tarihinde taraf devletlerce Osmanlı'ya kabul ettirilmiştir. Rusya'nın Edirne antlaşması ile kazandığı kuvvetli statünün, 1830 Londra Protokolü ile dengelenmesini isteyen İngiltere öne sürdüğü 1830 Londra Protokolü ile Rusya'nın başarısına karşı bir hamle yapmıştır(abttf). Bu antlaşmanın birinci metni Mora ve Attik Yarımadası'nı yani ilk bağımsız Yunanistan topraklarını kapsamaktadır. İkinci metin ise Teselya Bölgesi için geçerli olup, Batı Trakya ile ilgi kısmı bulunmamaktadır. 1923 yılı itibarıyla gerçekleşen Müslüman naklinin, birinci ve ikinci metindeki yerleşim yerlerinde Müslüman ahali kalmamasından dolayı geçerliliği olmamıştır(Oran, 1986: 10). Söz konusu antlaşmanın hükümlerine bakıldığında, Müslüman ahalinin yerlerinde kalanlarının can ve mal güvenliklerinin sağlanacağı ve genel af ile savaşta kendilerine karşı savaşanları korunacağı maddelerinin yer aldığı görülmektedir. Protokolde son maddeye gelindiğinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Yunanistan ve Osmanlı'ya antlaşma hükümlerini

bildirecekleri görülmektedir. Yunanistan her ne kadar antlaşmanın içerdiği sınırlardan memnun kalmasa da tartışmaya açık olmadığını belirten büyük üç devletin girişimleri ile 16 Nisan'da Yunanistan meclisine seçilen vali Kapodistrias tarafından kabulünü sağlamışlardır(abttf).

1.8. Belin Kongresi ve Berlin Antlaşması (1878)

Rusya, Osmanlı ile olan savaşında önemli bir kuvvet kaybına uğradığından, Avrupalı devletlerin kongre isteğine olumlu yanıt vermek zorunda kalmıştır. 30 Mayıs 1878 tarihinde Rusya dengeyi kendi lehine çevirebilmek için İngiltere ile uzlaşmaya giderek, Avusturya'nın kabulü ile Berlin Kongresi için yolu açan antlaşmayı da imzalamıştır. Ayastefanos Anlaşması'nın yerine bir yeni antlaşma planında olan Avusturya-Macaristan ve İngiltere, yeni bir savaşı kaldıramayacak olan Rusya'yı kongrenin toplanmasına razı etmişlerdir. Rusya, doğu meselesini kendi çıkarları doğrultusunda çözebilmek adına Avusturya'nın Balkanlar genelinde üstünlüğünü kırmak için, boğazlara yalnız söz hakkı için önemli bir adım atmıştır. Bu, Slav halklarından kendine bağlı büyük Hıristiyan devleti kurma isteği ile birleşince, Rusya'nın savaş sonunda hedeflerine ulaşmasını sağlamaktadır. Gayri Müslim vatandaşlara kendi reformlarını uygulamaya başlayan Avrupalı güçler böylelikle Osmanlı'nın iç işlerine de karışmaktaydılar. 1878 Berlin Kongresi'yle toprak bütünlüğü konusunda 1856 yılından itibaren sürdürdükleri politika isteklerini, Osmanlı adına son vermekteydiler(Tekemen, 2006: 60). Yukarıda bahsettiğimiz Rusya'nın iki önemli çıkarı İngiltere'yi telaşlandırmıştır. Öyle ki Osmanlı'nın Rusya ile arasında arabuluculuk isteğini geri çeviren ve taraf olmadığını iddia eden İngiltere, Avusturya ile birlikte Ayastefanos ve Edirne Antlaşmaları üzerine antlaşma maddelerinin yeniden ele alınmasını istemiştir. Osmanlı Devleti'nin daha önce imzaladığı Ayastefanos Antlaşması nedeniyle, konunun yalnızca Avrupa Devletleri açısından ele alınacağını ve antlaşma maddelerini imza eden Osmanlı heyetinin müdahil olamayacağını Almanya adına konuşan Bismarck ifade etmiştir. Osmanlı Devleti'nin durumunun iyileştirilmesinin kongrenin konusu olmadığı, savaş ile değişen dengelerin Avrupalı devletler lehine düzeltmek için toplanıldığını da açıkça ifade etmiştir(Tekemen, 2006: 80). Diğer taraftan İngilizler, Osmanlı ile Rusya'ya karşı toprak vermesi karşılığında yardım teklifinde bulunmuş, bu ortaya çıkınca

Rusya tepki göstermiştir. Netice olarak Berlin Antlaşması'ndan sonra Bulgaristan'ın bağımsızlığının önü açılmıştır. Avusturya ve İngiltere Makedonya'yı Bulgarlardan almışlar, Doğu Rumeli ve Batı Trakya, Bulgarlardan alınarak Osmanlı topraklarına katılmış, sınırları küçülen bir Bulgaristan ortaya çıkmıştır. Hıristiyan vali yönetiminde bir doğu Rumeli, özerk Girit, Epir ve Teselya sonraya bırakılarak, Avusturya'nın Bosna - Hersek'te asker bulundurmasıyla Rusya'nın Balkanlardaki kuvvetine darbe vurulmuştur. İngiltere, Rusya'nın Boğazlar ve sıcak deniz isteğinin önünü keserken, Ermenistan ve Yunanistan devletlerini kendine bağlı halde kurmak zorunluluğunu, bölgedeki üstünlüğü için zaruri olarak görmüştür(Tekemen, 2006: 88).

1.9. İstanbul Milletler Arası Sözleşmesi (1881)

1830 Protokolü ve 1881 sözleşmesi, Yunanistan'a bırakılan kara parçası üzerinde ikamet eden Müslüman haklarıyla belirli olmuştur. Müslümanların hakları İngiltere, Almanya, Fransa, Macaristan, Rusya, Avusturya, İtalya tarafından Yunanistan'a bıraktıkları kara parçasına Osmanlı'nın Teselya bölgesindeki topraklarını da vermişler, böylece büyüyen Yunanistan'ın, 24 Mayıs 1881'de imzaladığı antlaşma ile kuruluşu tamamlanmıştır. Yunanistan'ın imzalaması baskı ile olan bu antlaşmalar güçlü devletlerin isteğini yansıtır.1829 yılı Yunanistan'ın özerkliği için Edirne Antlaşması, Osmanlı Rus savaşının neticesi ile hayata geçmişti. Müslüman Türkler azınlık olarak ilk bu tarih itibarıyla anılacaklardır. 1832 yılında Osmanlı'ya tebliğ edilen antlaşma 3 Şubat 1830 yılında Londra'da imzalanan Protokolün neticesi olmuştur(Keyvan, 2012: 26). Böylece Yunanistan bağımsız olarak Mora, Attik Yarımadası ve etrafındaki adalarda ilk bağımsız kara parçasına sahip olmuştur. Teselya ise Yunanistan'ın sonraki kazanımı olmaktadır. 1923 Yılında uygulanan Nüfus değişimi ile 1830 protokolü ve 1881 sözleşmesi bölgelerde Müslüman azınlık kalmamasından dolayı yok hükmünde olup, Batı Trakya ile ilgili bir durumun söz konusu olarak anılması da mümkün olmamıştır(Oran, 1986: 60).

1.10. Atina Antlaşması (1913) ve 3'nolu protokol

Yunanistan, Selanik, Girit ve Güney Makedonya'yı, Atina Antlaşması ile 14 Kasım 1913'te kendi saflarına katmıştır. İtalya, Trablusgrap'a saldırınca, Balkan ülkeleri sulh antlaşmasını beklemeden Osmanlı Devletine saldırmışlar, yenilgi ile sonuçlanan bu savaş neticesinde, elde edilen kazanımların taksiminde çıkan anlaşmazlık, Balkan ülkelerinde Edirne'nin tekrardan Osmanlı toprağı olmasını sağlamıştır. Müslümanlara ise 1913 Atina Antlaşması'nın 3 numaralı tutanağı, kimi azınlık hakları sağlamıştır. Yasal organların oluşması sonucu kazanılan tüzel kişiliğin müftülere tanınması ise en önemli kısım olmuştur. Yunanistan müftülük makamını tanıyacak baş müftü, müftüleri denetleyebilecektir. Denetlemenin müftülükler açısından mali açıdan olması ve yapılan dini çalışmalarla sınırlı olması gerekmektedir. Fakat bu anlaşmalara rağmen Yunan Krallığı, anayasa hükmünün 88. Maddesi ile müftülüklerin görevden azlini düzenlemiştir. Eğitimde Yunanca olmak kaydı ile resmi müfredata göre Türkçe yapılabilecektir. Tutanakla tanınan özel okullar, kişi ve komisyonlar ki bu Müslüman önderlerden oluşabilecek, müftülük makamı gibi kabul görecektir. Antlaşmanın 2.hükmü, üç numaralı protokol, Yunan tarafına mecburiyet olarak şimdiye kadar imzaladığı antlaşmalardan çok daha fazlasını yüklemiştir. Müslümanların azınlık hakları kapsamında yaşam, mülkiyet, inanç, mal, şeref ve geleneklerini garanti altına almıştır. Yunanistan'ın kazanımında olan kara parçası, Atina Antlaşmasıyla 1913 yılında tüm elde edilen Yunan kara parçasını içine alacak şekilde, Antlaşmanın 2.hükmü, üç numaralı protokolü olarak geçerlilik kazanmıştır(Keyvan, 2012: 120). Yunanistan Dışişleri Bakanlığı 1981 yılında Türk tarafına verdiği notalarda, yalnızca 1923 Lozan Antlaşması'nın geçerli olduğunu iddia etmekte olup, 1913 Atina Antlaşması'nı inkâr yoluna gitmiştir. Yunanistan'ın 1913 Atina antlaşmasını yok saymak istemesinin nedeni, 1923 Lozan antlaşmasını kabul etmek istememesidir. 1920 Yunan Sevr antlaşmasının azınlıklar bakımından girilen sorumluluğun Yunanistan'ın tek taraflı olarak kabul ettiği devletlerarası antlaşma olmasından kaynaklanmaktadır(Oran, 1986: 61). 29 Aralık 1922 tarihli Lozan oturumunda Venizelos, Türkiye'deki azınlık hakları görüşülürken 11.Maddeyi 1913 Atina Antlaşması'ndan okuyarak Türk tarafının da aynı düzeyde haklar tanınması konusunda İstanbul azınlığına geniş güvenceler istemiştir.

Caclamonos isimli Yunan delegesi ise söz alıp müftülerin İstanbul'a bağlı olmakla, Müslümanların kendi müftülerini seçmesini ön gören 1913 Atina Antlaşması hükmünün, İstanbul Rum Patriği'nin Türk sınırları dışına çıkarılmakta ısrarcı olunması üzerine geçerli olmaması konusunda istekte bulunmuştur. Türk ve Yunan taraflarının daha önceden imza ettikleri antlaşmaları, Lozan Antlaşması ile yok hükmünde olması veya değiştirmek, kaldırmak ile ilgili hukuki bir düzenlemeye yetkilendirilmediğini, Fransız delege Laroche yanıtlayarak çok önemli bir konuyu açıklığa kavuşturmuştur(Oran, 1986: 63).

1.11. Yunan Sevr'i (10 Ağustos 1920)

10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşmasının başlangıç bölümünde, Tüm Yunanistan'ı kapsadığı ve kazanılacak topraklar içinde geçerli olacağı belirtilmiştir. Sevr Antlaşması üç bölümden oluşmaktadır. Öyle ki bizler Sevr dediğinde ilk olarak Osmanlı'nın param parça edildiği kabul edilemez bir antlaşma düşünürüz. 10 Ağustos 1920 yılında İmzalanan bu anlaşma sözde barış antlaşması olarak her kelimesi İngilizce emir içeren ancak uygulanamayan bir antlaşmadır. 1. Dünya Savaşı sonrası yalnız İtalya'nın imzaladığı diğer müttefik devletlerin meclislerinden geçmeyen geçersiz bir antlaşma veya hukuk yazılımından ileriye gidememiştir. Türkler için Sevr, daima nefes aldirmayan, ulusun hayatına devam etmesine izin vermeyecek kadar gaddar, rıza gösterilmeyen bir antlaşma olmuştur. Sultan Vahdettin "Şuray-ı Saltanat" isimli gerçek dışı bir meclise onaylatarak, İngiltere'nin bu dayatmasına "Musibetler Belgesi" diyerek, iktidarının devamı için kabul göstermiştir(Turhan, 2011: 1). Sevr Antlaşması'nı üç kısımda tahlil edebiliriz. 1- Trakya antlaşması olarak, 2- Osmanlı'nın düştüğü durum, Batı Trakya'nın Yunanistan'a devrinin tescil edildiği, Osmanlı Devletin parçalanması durumudur.3- Yunan Sevr'i olarak ise, Yunanistan'daki azınlıkların korunması ile ilgili kısımdır. Topraklarının çoğalması konusunda ilerleme kaydeden ülkeler, azınlıkların korunması konusunda sorumlu olan ülkelerin kabul ettiği bu antlaşma,"Yunanistan'daki azınlıkların korunmasına ilişkin antlaşma" ismi ile de anılmaktadır. Britanya İmparatorluğu başta olmak üzere Yunanistan Krallığı ile imzalanan bu antlaşmaya İtalya, Japonya, Fransa imza atmışlardır. Yunan Sevr'i 1913 itibarıyla Yunanistan Krallığı'nın toprak kazanımlarının artmasını göz önüne

alan ve yeni artışlar halinde de, buralarda yaşayan tüm insanların ayırım yapılmadan aynı adalet içinde yaşamasını öngören 1913'te ki bu antlaşmanın ilk girişidir. İki bölümden oluşan antlaşmanın ilk bölümü azınlık hakları ve büyük devletlerin kendilerine tanıdığı ayrıcalıklar ile ilgilidir. Bu antlaşma ile Milletler Cemiyeti'nin sorumluluğuna bırakılan Yunanistan bazı devletlere karşı yükümlülüklerinden kurtulmakla birlikte, Milletler Cemiyeti'ne karşı sorumlu olmaya devam edecektir. Antlaşmanın diğer hükümlerine kısaca göz gezdirirsek; Madde 1 bize Milletler Cemiyetinin her aşamada bir karar düzenini ifade eder. 2-8 maddeler aralığında ise yasaların nasıl olacağı, bu yasalara karşı herhangi bir devlet yasasının uygulanmasına müsaade edilemeyeceği belirtilir. Ayrıca belirtmek gerekirse 2. Madde vatanın tüm yurttaşlarına dinlerinde özgürlük getirmekte olup, doğum hakkı ile vatandaş olanlarla aynı statüyü tanımaktadır. 3-6 maddeler arası vatandaşların başka vatana göçmeleri halinde taşınmaz üzerindeki haklarının devamı, başka ülkede doğan kendi vatandaşlarının ise vatandaşlık kabulünü düzenler. 7. Madde her türlü inanç özgürlüğü, yasa karşısında yunan vatandaşlarının eşit, yargı da dil seçimi serbestliği ile işe almalarda eşitlik ilkesini sağlar. 8. Madde toplumsal, dini kurumlar ve okullar kurabilmeyi; harcamaları kendilerine ait olarak etnik, inanç ve konuşma konusunda bu kurumlarda özgürlük sağlamıştır. 9. madde etnik dil, kimlik ve inanç bakımından yaşadıkları yerlerde kamu bütçesinden 1 Ocak 1913 itibariyle bütçe ayrılmasını karara bağlar. 10. Madde ise Müslümanların inançları doğrultusunda gereken kurumların varlığının insani ve İslami kuruluşlar ile cemaat mallarının ve yeni kurulacak kurumların oluşmasında Yunanistan'a belli yükümlülükleri şart koşar. Yunanistan ile düşülen anlaşmazlıklarda çözüm merkezi olarak 16. Madde de Daimi adalet divanı yetkili kılınmıştır, Antlaşmanın ikinci kısmı kendi çıkarlarını dikte eden güçlü devletlere ayrılmıştır(abttf). Yunanistan'ın sorumlu olduğu maddeler, Trakya Sevr'i, Yunan Sevr'i, Yunan-İtalyan antlaşması, Türk Sevr'i (Ermenistan'la Azınlık antlaşması), İtalya ile Avusturya - Macaristan arasındaki mirasçı devletler arasındaki sorunun çözümüdür. Doğuda ekonomik söz dinletirlik alanlarını kapsayan üçlü Pakt "Siyasal Hükümler" adı altında Irak, Kürdistan, Ermenistan, Mısır, Suriye, Sudan, Filistin, Libya, Fas, Tunus, Kıbrıs, Boğazlar, İstanbul, Adalar, Karadeniz, Marmara Denizi Genel Hükümler adı verilen, silah, cephane, azınlıkların korunması, Kara, Deniz, Hava kuvvetlerinin ilişkilendirildiği birçok madde sayabiliriz.

Venizelos bu antlaşma için çok çalışmakla birlikte Trakya'da hâkimiyet için çok ısrarcı olmuştur. Bu antlaşmadan sonra Paris'ten dönüşü esnasında uğradığı saldırıdan canını kurtarsa da, ülkesinde muhalif kanat tarafından eleştirildiğini de unutmamak gerekir. Yukarıda da belirttiğimiz Yunanistan'ın toprak kazanımlarında ileriye dönük olarak, azınlıklara tanınan haklar Müttefik Devletlerin İzmir'i Yunanlılara verme hususu için hazırlanan bir düzenleme olarak düşünülmüştür. Trakya Sevr'i, Türk Sevr'i ne 84. Madde ile kabul gösterir durumdaydı. 10 Ağustos 1923'te Bulgaristan'ın eline geçen Batı Trakya'nın yedi yıl sonra 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılması, Venizelos tarafından geç kalınmış bir teslimiyet olarak adlandırılmıştır. Sevr'i imzalayan Yunanistan, İzmir ve çevresinde bir hareketliliğe yol açmış, bunun neticesinde İzmir yönetimi devir alınmıştır. Mondros Mütarekesi ile Türk tarafından toprak alamayan Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı'nda savaşa dâhil olmamıştır. Paris Barış Konferansı ve sonraki süreçte Venizelos, Yunanistan'ı temsil konusunda Büyük devletlerin desteğini alarak, bu sayede Yunanistan'ın Trakya ve İzmir'i almasında büyük bir başarı göstermesini sağlamıştır. Venizelos, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, müttefiklerine Ankara hükümetinin antlaşmaya imza atması konusunda baskı yapılmasını istemiştir. Venizelos, Paris Garı'nda uğradığı saldırıyla yaralanmış ve Yunanistan'da Kralcılar ve Venizeloscular bölünmesine yol açan çatışmayı başlatmıştır(Tağmat, 2016: 337).

1.12. Lozan Antlaşması'ndan Önceki Antlaşmaların Geçerliliği

Bağımsızlık elde etmesi ile birlikte, Yunanistan'ın elindeki topraklar ve genişlemesi halinde elde edeceği toprak ile ilgili olarak kesin olarak yukarıdaki antlaşmalara göre bir sorumluluğunun oluştuğunu kabul etmekle birlikte, imza ettiği devletler tarafından yükümlülük altına alındığı tescil edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'na verdiği zarar nispetinde büyümesini sürdüren Yunanistan, kendisine bu imkânı tanıyan başta İngiltere olmak üzere diğer devletlerle her toprak kazanımında bunun onayı için büyük devletlerle antlaşmalar yapmak mecburiyetine girmiştir. Tarihsel sıralamaya göre üç bölümde ifade edebileceğimiz bu süreç için Yunanistan'ın bağımsızlık kazandığı sürecin Mora Yarımadası'ndaki Osmanlı fethine dayandığını anlayabiliriz. 1715 yılında Helenizm, Mora'da ki Yunanlıların

Osmanlı fethi ile bir bayrak altında toplanmasına olanak vermesi ile başlamıştır. Siyasal birliği sağlayan, barışı getiren, ekonomik ve politik anarşinin bitmesine vesile olan bu fetih aynı zamanda, Yunan ticaret erbabının önemli birer tüccar olmalarını sağlamıştır. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusların gözetimi ve 1789 Fransız Devrimi neticesinde İngiltere - Fransa savaşı esnasında, İngiltere baskısını açabilen Yunan tüccarlar, Fransız meslektaşlarını tahtından indirerek İngiliz meslektaşları ile yarışa başlamışlardır. Savaş zamanında Avrupa'nın tüm besin ihtiyacını karşılayarak büyük avantaj elde etmişlerdir. Rusya 1763 yılı itibariyle Osmanlı'nın zayıflaması için isyan hazırlığına döndürdüğü desteğin, ekonomik olarak 1821'deki Yunanistan bağımsızlık savaşını başlatmasının diğer bir gücünde bu ekonomik yükselişin ortaya çıkardığı tüccar sınıfıdır. İngiltere ve Fransa, Doğu sorunu olarak baktıkları konunun esası 1828 Osmanlı -Rus savaşı neticesinde, Rusya'nın 1829 Edirne Antlaşması ile Balkanlarda kazandığı büyük güçtür. İngiltere, Boğazlar, Ege Denizi ve Adalar konusunda Rusya'nın önünü kesebilmek için Fransa'yı yanına alarak hızlı bir şekilde 1830 Londra Protokolü ile Yunanistan bağımsızlığını ortaya çıkardı. Çalışmamızın geçmiş bölümlerinde de değindiğimiz bu olay azınlıklar konusunda genel af, mal ve mülk serbestliği, kişilerin Yunanistan'a karşı savaşmasından dolayı af getirerek Yunanistan'ın iç barışını sağlamıştır. Bu bölüm Yunanistan'ın XIV. yüzyılda ilk azınlık anlaşmasını teşkil eden bölümdür. İkincisi ise Osmanlı ile Yunan Krallığı arasında arabuluculuk yapan 1881 İstanbul Uluslararası Sözleşmesidir. Yunanistan'a iki şekilde azınlık hakları sorumluluğu getirmektedir. Birinci şeklin içinde etnik ve inanç bağlamında bir ilişkilendirme olmadan bedeli ödenmeden hiçbir kişinin malının zorla alınmaması, ikinci şekilde ise Müslümanlara politik ve eşit yaşam hakkı sunanlar gruba dâhil edilmiştir. Milletler Cemiyetinin birinci şekil için negatif, ikinci şekli içinse pozitif işaret etmiş olması da, Yunanistan'a bırakılan topraklarla sınırlı olmasından ibarettir. Üçüncü olarak Osmanlıdaki taht kavgaları ile başlayan Trablusgarp'ın İtalyan saldırı ve Edirne'nin savaş kazanımlarının, Balkan devletlerinde yarattığı kargaşa sonucu tekrar geri alınmasına kadar olan süreçteki 14 Kasım 1913 tarihli Atina antlaşmasıdır. 1830ve 1881 antlaşmalarının tekrardan tasdik edildiği bu antlaşma Yunanistan'a, eklenen 3 numaralı protokolle bu zamana kadar gelen antlaşmaların dışında sorumluluklar tahsis etmiştir. Konunun neticesinde daha sonraki Antlaşmaların dâhil olması,

Çalışmamızın İkinci bölümünde Lozan Antlaşması ile ele alınacaktır. Azınlıkların kazanımları ilk antlaşmalar ile birlikte günümüze kadar yapılan tüm antlaşmalar, Yunanistan'ın bağımsızlığı ile birlikte başlayıp toprak kazanımlarıyla devam ettiği günümüze kadar yukarıda bahsettiğimiz üç bölümden oluşan antlaşmalar ile her ne kadar geçerliliğini kabul etmeme yönünde sürekli bir çalışma içinde olan, Yunanistan Batı Trakya dâhil olmak üzere bütün antlaşmaların geçerliliğini, Büyük devletlerin taraf olduğu, imza ettiği her antlaşmada kabul etmiştir(Oran, 1986: 68).

1.13.Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ve Kurulan Batı Trakya Hükümetleri

Tarih bize kurulan ilk Türk Cumhuriyeti'nin, Batı Trakya Türk Cumhuriyeti olduğunu ve 1913 yılında 56 günlük bir zaman diliminde hayata geçtiğini belgeler. Batı Trakya'da dört hükümet girişi olmuş ve Fransızların, İngiliz desteği ile kendi kaderini halk oylamasına bırakmadığı bir bölge olarak hafızalarımızda kalmıştır. Batı Trakya'da bağımsızlık ve devlet kurma çabalarını dört başlık altında toplamak mümkündür. Bunların ilki 4 Mart 1878 ve 5 Nisan 1886 arası kurulan Rodop Türk devleti; ikincisi Başkent olarak Gümülcine'yi kendisine seçen Garbi (Batı) Trakya Türk Cumhuriyeti'dir ve Gümülcine, İskeçe, Dedeğaç, Kırcaali illerini kapsamıştır. 31 Ağustos 1913 ve 25 Ekim 1913 tarihleri arasında varlığını sürdürebilmiştir. Üçüncü Olarak 30 Temmuz 1915 ve 27 Eylül 1917 tarihleri arasında, Batı Trakya Cunda Hükümeti ve son olarak 17 Ekim 1919 ve 23 Mayıs 1920 tarihleri arasında dördüncü olan Müttelikler Arası Batı Trakya Hükümeti kurulmuştur(Kutay, 1962: 185) Rodop Türk devletinden başlayarak bu dört kısım hükümetleri incelemek mümkündür. Rodop Türk Hükümeti çalışmamızın başlarında geniş olarak ifade ettiğimiz gibi Bulgaristan devletinin kurulmasına yönelik olarak, Osmanlı Rus savaşı neticesinde Balkanlarda kurulacak Bulgar hükümetinin, Balkan Türklerine Rus tarafı gibi yaşama hakkı vermeyeceğinin açık şekilde ortaya çıkması ile bölge halkının geri çekilen Türk birlikleri ile Ahmet Ağa Timirski isimli kişinin önderliğinde kurulmuş, Bulgaristan'a 1886 tarihinde bırakılmıştır. Garbi (Batı) Trakya Türk Cumhuriyeti 30 Mayıs 1913 Londra antlaşmasının imzalanması ile Bab-ı Âli baskını olarak bilinen hükümet değişikliğinin neticesidir. İttihat Terakki Fıkrasının ileri gelenlerinden Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa'nın tarihi müdahaleleri sonucunda, Enver

Paşa'nın Kuşçubaşı Eşref bey ile birlikte Edirne'yi kurtarabilmek için başlattığı hareketin, Kuşçu başı Eşref bey ve arkadaşlarının büyük kahramanlıklar göstererek, Edirne'yi almaları ile neticelenmiştir. Sonrasında, Batı Trakya'da ve bu günkü Bulgaristan sınırları içinde kalan bölgelerde yapılan keşifler, buralarda yaşayan Müslüman Türklerin çok zor şartlarda, zulüm içinde her türlü fenalığı yaşamakta olduğunu gözler önüne sermiştir. Bölgenin Kuşçubaşı Eşref Bey'in vicdanına hitap etmesi korumasız kalan buradaki halkın yanında durmasını sağlamıştır. Doğu Trakya'nın kurtarılması Osmanlı Hükümetinde Cemal Paşanın muhalefetine sebep olmaktaydı. Midye-Enez hattının ilerisine geçilmemesi konusunda çoğu defa emirler veren Osmanlı Hükümeti, Bulgar zulmüne karşılık gönderdikleri birliklerin Batılı devletlerin isteği ve tavsiyeleri ile Meriç Nehri'nin Batısına geçilmemesi için emir verdiğini Batıdaki elçilerine bildirerek olası tepkilere hazırlık yapmıştı. Kuşçubaşı Eşref Bey, Kırcaali, Koşukavak, Mestanlı kazalarını ele geçiren Umum Çeteler Kumandanı olarak bir kez daha ileri gitmemesi konusunda emir almıştı. Batılı devletler bir nota ile durumun Midye -Enez hattından ileride olamayacağını Osmanlı Hükümetine bildirmişti. Enver Bey, Kuşçubaşı Eşref Bey ile görüşmesinde Batı Trakya'nın işgalini kararlaştırmış, bu karar ikisi arasında kalarak uygulanmıştır. 31 Ağustos 1913 günü Gümülcine merkeze girilmiş, 1 Eylül 1913 günü İskeçe alınmıştır. Meriç boyları, Eğridere, Darıdere bu işgale eklenince Sofya ve İstanbul hükümeti şaşkınlık içinde kalmıştır. Batı Trakya Türklerine karşı vicdani sorumluluk duyan Kuşçubaşı Eşref Bey ve arkadaşları artan baskılar neticesinde İstanbul Hükümetinden ayrılarak, Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesini, Müderris Salih Bey başkanlığında bağımsızlığını ilan ederek, bir bildiri ile tüm Dünya'ya duyurmuştur(Kutay, 1962: 246). Hükümet kuruluşunda Reis olarak Müderris Salih Efendi olarak teşkil etse de, Erkânı Harbiye Umumiye Reisi Süleyman Askeri Bey, Garbi Trakya Hükümeti yönetimini idare etmekteydi. Kuzey'de bulunan Bulgarlara karşı Batı Trakya'nın emniyetini sağlayan cephe kumandanları ve kazalarda bulunan mevki kumandanları bu makama bağlı olduğundan, Erkânı Harbiye Umumiye Reisi Süleyman Askeri Bey bütün yetkilerin tek mercii olmuştur. Kuşçubaşı Eşref Bey, Batı Trakya'da İdare Umum Milli Kumandan, Umum Çeteler Kumandanı ve Kuvayı Milliye Müfettişi olarak Süleyman Askeri Bey'den sonra bu yetkilere sahip olmuş, sonrasında Hacı Sami Bey milli müfettiş olarak, Reşit ve Hüsrev Sami beyler ise

umum kumandan vekili sıfatları ile yönetimde bazı konularının sorumluluklarını üstlenmişlerdir. Bu süreçte Dedeagaç, Yunan askerlerinin bulunduğu Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ne dâhil edilmemiş önemli bir liman şehri olarak durmaktaydı. Yunanlıların, on bin kişilik düzensiz Türk birliğinin şehre doğru harekete geçtiğini öğrenmeleri, Yunan bakanlar kurulunun Dedeagaç'ı bütün olarak boşaltmasına karar verdiklerini, şehri terk etmeye hazırlanmalarını, Embros gazetesinin 1 Ekim (19 Eylül) tarihli yayınından öğrenmekteyiz. Batı Trakya Hükümeti'ne mali açıdan büyük fayda sağlaması kesin olan Dedeagaç, limanı sayesinde bölgenin en saygın ve mali getirisi yüksek bir ticaret kentidir bu dönemde. Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin egemenliğini geliştirmesine büyük olanak verecek bu kazanım coşku ile karşılanmış, büyük bir zafer hissi uyandırmıştır(Erdem, 2014: 77). Bayrağı hazırlanmış, kolluk kuvvetleri düzenlenmiş, pul bastırılmış, bütçe yapılmıştır. Fakat İstanbul Hükümetinden Batı Trakya Türk Cumhuriyeti için destek alınamamış, artan baskılar ve Cemal Paşa'nın ısrarları, Yunanistan'ın ve Bulgaristan'ın tanıdığı Batı Trakya'yı, Dedeagaç'ı Yunanlıların Batı Trakya Hükümetine bırakmasına rağmen imzalanan İstanbul Antlaşması ile Bulgarlara bırakılmıştır. Batı Trakya, Türk subayların çekilmesi genel af ilanı ile birlikte artan baskılar sonucu 25 Ekim 1913 tarihinde sonlandırılmıştır. Kuşçubaşı Eşref Bey'in bu konuda ikna edilmesi için Talat paşa Devreye girmiş, Kuşçubaşı Eşref Bey, Cemal Paşa'nın Batı Trakya'yı teslim etmesi konusunda Talat Paşa'dan gerekli sözü alması ile diğer Türk subayları ile Batı Trakya'dan ayrılmıştır. Kuvvay-ı Milliye ilk olarak Kuşçubaşı Eşref Bey tarafından Batı Trakya'da dile getirilmiştir. Enver Paşa rahatsızlığı sebebiyle başlattığı bu hareketin bitirilmesine engel olamamıştır. Suavi gizli ismi üzerinden Eşref Bey ile sürekli irtibat halinde olan Enver Bey, Trablusgarp'ta Mustafa Kemal, Nuri, Fuat, Mümtaz Ali beyler ile birlikte gizlice geldikleri gibi dönmüşler ve Trablusgarp'ta, vatanın kalbi olarak gördükleri İstanbul'u savunmaya girişmişlerdir. Bu savunma Osmanlı İmparatorluğu'na Edirne'yi ve Batı Trakya'yı kazandırmıştır. Ne var ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde mevcut olan siyasi çatışmalar, siyasetin orduya nüfuz etmesine kadar varmış ve İmparatorluğun sonunu hazırlamıştır. Cafer Tayyar Paşa hatıralarında Trakya konusuna bir bütün olarak yaklaşıldığını, Batı-Doğu ayrımının düşünülmediğini ifade eder. Bu da bize açıkça Doğu-Batı Trakya yerine bir bütün Trakya'nın ustaca bir oyunla parçalandığını gösterir. Venizelos bir

seçim konuşmasında bu konuyu onaylayarak, Batı Trakya'nın Yunan Kralı tarafından gözden çıkarıldığını, kendisinin şahsi çabaları ile bu toprakları Yunanistan'a kazandırdığını ifade ederek, ne kadar büyük bir iş başardığını, bununda Yunan tarihinde çok önemli bir olay olarak, Türklere karşı kazanılmış bir zafer olarak takdir göreceğini ifade etmiştir(Kutay, 1962: 295). Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırılmasına, yaklaşan Birinci Dünya Savaşı ve bu savaşta sağlanacak ittifaklar için bir gereklilik olarak bakmış olan İstanbul Hükümeti, Rusya'nın Bulgaristan ile ittifak yapmasının karşısına geçebilmek için Batı Trakya'dan vazgeçmişlerdir. Bu vazgeçişin başka bir neticesi Bulgaristan ile yapılmak istenen Birinci Dünya Savaşındaki ittifak arzusudur. Edirne tekrar kazanılınca ve kesin olarak elde tutulması baki olunca İstanbul Hükümeti tarafından Batı Trakya Bulgaristan'a bir ikram olmuştur. Hesap edilen diğer konu ise Birinci Balkan Savaşında kaybedilen toprakların geri kazanılma düşüncesidir. Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin Bulgaristan için bir kaygı vesilesi olmasının nedeni ise, Yunanistan'ın ve Osmanlı'nın yanında yer alacak bir Batı Trakya Hükümetinin, Bulgaristan için Ege Denizine ulaşabilme olanağını ortadan kalkmasındandır. Bulgaristan'ın zulüm ettikleri bölgedeki Müslüman Türk halkının, önüne birden ödünler vererek çıkmasının sebebi, Tarihin kurulan ilk Türk Cumhuriyeti'nin en hızlı bir şekilde sonlandırılması ve bölgenin kendi egemenliği altına geçmesi içindir. Bulgaristan bu iyi niyet gösterisinin ardından hemen harekete geçerek 30 Ekim 1913 tarihinde bölge halkını göçe zorlamıştır. Bulgaristan tarafından yapılan bu olaylar Avrupalı bir gözlemci tarafından tespit edilince, Batı Trakyalı Müslüman Türkler, Osmanlı Devleti'nden konsolosluk açılması için istekte bulunmuşlardır. Bunun neticesinde Fethi (Okyar) Bey Sofya Elçiliğine atanmış, askeri ateşe olarak Mustafa Kemal'in atanması ittifakın pekişmesine olanak vermiştir. Osmanlı Devleti'nin ve Fethi Bey'in aldığı kararlar, tedbirler neticesinde olası bir Hıristiyanlaştırma çabalarının bölge halkı üzerinde uygulanmasına olanak vermemiştir. Batı Trakya ilerleyen süreçte Bulgaristan'a bırakılırken bölgede Türk subaylarından Yüzbaşı Ali Rıza Bey, Üsteğmen Fuat (Balkan), Teğmen İskeçeli Arif, Sadık Beyler bölge halkının güvenliğini tesis için Batı Trakya topraklarında kalmışlardır(Yücel, 2016: 367). Batı Trakya'da kurtuluş mücadelesi bu kez yüzbaşı rütbesine terfi etmiş Fuat Bey tarafından 30 Temmuz 1915 yılında başlatılmıştır. Drama'da oluşan bu hareket

Fuat Balkan, Cevat Bey, Şakir Zümre önderliğinde Batı Trakya Kurtuluş Komitesi oluşumunu ortaya çıkarmıştır. Kurulan hükümet dokuz mülkî müfettişliğine ayrılmış olup, on dokuz bin kilometre karelik sınırları içinde Drama, İskeçe ve çevresi, Kavala olmak üzere 210 köyün bulunduğu nüfus olarak 320bin civarında vatandaşın ikamet ettiği bir yerleşkeyi içine almıştır. 27 Eylül 1917 tarihinde İstanbul hükümetinin olaya müdahale ederek Genel Kurmay vasıtasıyla Yüzbaşı Fuat Balkan'a içeriği oldukça ağır bir yaptırım içeren emir vermesi üzerine, Kavala başta olmak üzere Zigos ve Sarışâban'da bulunan birliklerini çekerek İstanbul'a dönmesi ile Batı Trakya'da üçüncü hükümet de tarihteki yerini almıştır. Kurulan dördüncü ve son hükümet, Osmanlı ile İtilaf devletlerinin 30 Ekim 1918 yılında imzalamış oldukları Mondros Mütarekesi'nin kabul edilmesi üzerine 10 Kasım 1918 yılında İstanbul'da bulunan Batı Trakyalıların düzenledikleri kongre sonucu, Batı Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulması kararı üzerine Peştrelî Tevfik Bey önderliğinde kurulmuştur. Fransa'nın Batı Trakya'yı İtilaf Devletleri adına işgal ettiği 22 Mayıs 1920 tarihinde, Gümölcine'nin Kuzey kısmında Rodop Dağları eteklerinde bulunan, Hemetli'de 27 Mayıs 1920 kurulmuştur. Batı Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Batı Trakya'yı Başlıca üç bölgeye ayırmıştır. Bu bölgeler; Batı Trakya, Gümölcine, İskeçe, Dedeâğaç, Sofulu kazalarının bulunduğu bölge; Bulgaristan Batı Trakya bölgesi ise Ortaköy, Kırcaali, Kuşukavak kazalarının bulunduğu bölge; Yunanistan Batı Trakya bölgesi ise Demirhisar, Drama, Serez, Sarışâban, Zeleva, Pravişte, Kavala kazalarından oluşan bölgedir. Yunanistan'ın bu bölgeyi işgal etmesi ile kurulmuş bu hükümet, nüfus çoğunluğunun Türklerden olmasına karşın hükümet sonlandırılmak zorunda kalmıştır(Halaçoğlu, 1992: 12).

1.14. Neuilly Antlaşması (1919)

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşında tarafsızlık politikasına başvurarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi uygun görmüştür. Savaşın her iki yönünü teşkil eden tarafların kendilerine sunacakları olanaklar üzerinden karar aşamasına geçmeyi kararlaştırmıştır. Bu durum Çanakkale savaşlarına kadar sürmüş, İtilaf Devletlerinin yenilgisi üzerine İttifak Devletleri ile görüşmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan ve Almanya ile görüşmelerinin temel sebebi kaybettiği Dobruca, Makedonya, Kavala ve Serez'i tekrar kazanabilmek olmuştur.

İkinci Balkan Harbinde kaybedilmiş bu topraklar için savaşa girmeyi göze alan Bulgaristan'da fikir ayrılıkları da oluşmuştur. Kral ve subaylardan oluşan birinci grup daha çok Almanya yanlısı olmuştur. İkinci grup olarak Rusya yanlısı sosyalistler barıştan yana tavır alarak Rusya'nın konuyu çözüme kavuşturabileceğini savunmuşlardır. İktidarda bulunan koalisyon hükümeti de birinci grup gibi savaş yanlısı ve intikam heveslisi olmuştur. Bulgaristan, Almanya ile üç hızlı antlaşma imzalayarak Osmanlı Devleti ile bir antlaşma yapmış ve savaşa taraf olmuştur. Yunanistan'da ise Kral Konstantin ile Başbakan Venizelos arasında görüş ayrılığı oluşmuştur. Alman İmparatorunun eniştesi olan Kral Konstantin İtilaf Devletlerinin daha güçlü olduğu fikrini kabul ederek tarafsız kalmıştır. Batı Anadolu'yu Yunanistan'a işaret ederek yanlarına çekmeye çalışan İtilaf Devletleri ise Venizelos destekçisi olmuştur. Bu görüş ayrılığı Venizelos'u başbakanlıktan etse de çıkardığı ayaklanma ile kralı devirip oğlunu İtilaf Devletlerinin desteği ile tahta oturtmuştur. 6 Haziran 1917 Venizelos'un yeni hükümeti kurduğu tarih olarak kayıt edilmiştir. Bu hükümet Bulgaristan'la yapılacak nüfus değişimini analize başlamıştır. Paris Antlaşması uyarınca nüfus değişiminin oluşmasına zemin hazırlayan bu antlaşma, Batı Trakya açısından ele alındığında nüfus değişimi ile oluşan göçler ve Batı Trakya'nın sahiplenilmesinin seyrini etkilemiştir. Bu değişim iki tarafın mübadiller konusunda yeterince adil davranmamasından dolayı uzun bir süre sıkıntılı olarak devam etmiştir. Batı Trakya'ya sahip olabilmek için son antlaşmanın öncesinde Yunanistan'ın kazanımına şahit olunmuş, Bulgaristan'a bırakılan Batı Trakya, Yunanistan'ın eline savaşmadan bir kez daha geçmiştir. Lozan Antlaşması için önemli bir kazanım elde eden Yunanistan bu fırsatı kendi lehine çevirmeyi Lozan'da başarmıştır. Neuilly Antlaşması 7 Kasım 1919 tarihinde imzalanmıştır(Kamil, 2017: 101).

İKİNCİ BÖLÜM

2. LOZAN BARIŞ KONFERANSI VE ANTLAŞMASI

2.1. Lozan Barış Konferansı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti barış konferansı konusunda İstanbul veya İzmir'in uygun olduğu fikrini ileri sürmüştür. Lord Curzon tarafından muhalefet edilen bu fikrin kabul görmeme sebebi olarak ise İzmir'in seçilmesi, Yunanistan'ın milli hislerinin incinmesinin önüne geçebilmek, Türk tarafının kendi toprakları içinde düzenleyeceği konferansın, Askeri zafer üzerine moral olarak zaten üst seviyede olan halkın ve hükümetin duygusal kazanımlarına bir zafer daha eklenmesini engellemektir. Türk Hükümetinin başkanlık yaptığı görüşmelerin, İstanbul veya İzmir'de olmamasının nedeni, Müttefiklerin isteklerine engel olması için oluşabilecek zeminin oluşmasını engellemekten başka bir şey ifade etmemektedir. Lord Corzon İngiltere'de yaşanan hükümet değişikliğine rağmen Dışişleri Bakanlığı görevini sürdürmekte ve barış konferansı çağrılarını, Mudanya Mütarekesi uyarınca İstanbul ve Doğu Trakya iç güvenliği sağlanırken yapmaktaydı. Müttefiklerin bu düşünceler içinde kendi aralarında anlaşması ve TBMM Hükümeti ile İstanbul Hükümetine çağrıda bulunmaları ise çetin bir savaşın masada devamını ilan etmekten başka şekilde açıklanamazdı. İsmet Paşa, Refet Paşa, Fevzi Paşa'nın katıldığı Mudanya Mütarekesi, TBMM Hükümeti Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beyin, Müttefik Ordusu ve İngiliz başkumandanına İtilaf Devlerinin teklifine uygun olarak, müttefik generallerinin katılacağı bir konferansın Mudanya'da toplanmasının, anlaşmazlığa düşülen konuların çözümü için görüşme yapılmasının davetinden öte, kazanılan savaşın ardından barışında kazanılması anlamına gelmekteydi.³ Ekim 1922'de başlayan görüşmeler neticesinde 11 Ekim 1922 'de imzalanan Mudanya Mütarekesi, İngilizlerin 26 Ağustos 1922 tarihli Büyük Taarruzun 9 Eylül İzmir'in

kurtuluşu, 11 Eylül Bursa'nın alınması üzerine Çanakkale'ye yönelen Türk Ordusunun Çanakkale boğazı için olası bir İngiliz-Türk çatışmasının öncesinde İngiltere'nin zaman kazanabilme adına, İtalya ve Fransa'dan destek almak isteğini boşa çıkarmıştır. Doğu Trakya'nın Meriç Nehri'ne kadar olan bölümünü Franklin Boullion Antlaşması'na kadar Türk tarafına bırakılacağını, Mustafa Kemal'e verdikleri nota ile bildiren İngilizler aynı zamanda Türk-Yunan ateşkes hattının tesisini istemişlerdir. 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın TBMM tarafından kaldırılması İstanbul Hükümetinin Lozan'a katılma gündemini ortadan kaldırmıştır. Mustafa Kemal Paşanın milletin tek temsilcisinin TBMM hükümeti olduğunu belirtmesi, Lozan'da Türk heyetinin TBMM hükümeti tarafından seçilecek olmasının teminatı olmuştur(Tuğluoğlu, 2013: 299).

2.2. Lozan Barış Konferansı'na Gidecek Heyetin Belirlenmesi

Mustafa Kemal, İsmet Paşa'nın Lozan'da temsil heyetinin başında olmasını istemektedir. Başbakanlık görevinde bulunan Rauf Orbay, Kazım Karabekir ve zamanın diplomatları bu görev için her daim hazır durumda olduklarını ve bu heyetin başkanlığını yapmak istediklerini açıkça belli etmekteydiler. Rauf Orbay'ın başbakan olarak heyetin başında olması ve İsmet Paşa'nın müşavir olarak heyete katılmasını Mustafa Kemal yeterince fayda sağlamayacağından dolayı İsmet Paşa'nın heyet başkanlığında en yüksek faydanın sağlanacağı düşüncesindeydi. Dönemin Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Mustafa Kemal'den gelen istek üzerine görevinden istifa ederek İsmet Paşa'nın dışişleri bakanı sıfatıyla heyetin başkanlığını yapmasının önünü açmış bulunmaktaydı. Mustafa Kemal, Türk heyetinin iktisadi ve mali olarak bağımsızlık kazanımı sağlayabilecek istek, kuvvet, yetenekte olmasını temenni etmekteydi. TBMM'de milletvekillerinin muhalefet ettiği, ikinci grup olarak anılan milletvekilleri ile heyetin TBMM tarafında seçilmesi konusunda bazı sıkıntılar yaşanmaktaydı. Heyet-i Vekile olarak anılan, Rauf Bey'in başkanlık ettiği bu guruba hükümet adına gidileceğini Rauf Bey açıklamıştır. Dış işleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in İstifası, TBMM'nin 26 Ekim'de İsmet Paşa'nın Dışişleri bakanı olarak seçilmesine olanak vermiştir. Bakanlar Kurulu 2 Kasım'da Lozan Gidecek konseyin belirlenerek TBMM'ye sunulması ve akabinde tasdik edilmesini sağlamıştır (Babaoğlu, 2019: 99). Mustafa Kemal, İsmet Paşa'nın heyet başkanı olarak

müzakereye ve imzaya yetkili olduğunu resmi olarak hükümet kararnamesi ile tescil ettirerek, yetkinin tek elde toplanmasını ve resmiyet kazanmasını sağlamıştır. Dr. Rıza Nur ve Hasan (Saka) başkan yardımcısı olarak seçilmiş diğer heyet üyeleri olarak hazırlıklara başlanmıştır. Lozan'a gidecek heyete TBMM tarafından on dört maddelik bir talimat verilmiştir. Batı Trakya için halk oylaması isteneceği kesin bir şekilde ortaya bu talimat ile konulmuştur. İsmet Paşa başkanlığında heyet Lozan'a hareket ederken İngiltere'nin çabalarıyla konferansın, Türk heyeti gelmeden müttefiklerin kendi aralarında belli bir görüş içinde hareket etmesi amacı ile geç başlatılma çabası mevcuttur. Bu gecikme sürecinde Fransa'dan davet alan ve Fransa'ya giden Türk heyetinin, Fransızlarla antlaşma imzalaması telaşı, İngiltere'nin, İsmet Paşa'nın verdiği sert demeçle işin ciddiyetine vararak, ertelemeyen dolayı Türk heyetinden dilenen özür üzerine, hoşgörü oluşmuş ve konferans zamanında toplanmıştır. İki ayrı Tarih aralığının da 21 Kasım 1922 – 4 Şubat 1923 ile 23 Nisan 1923 – 24 Temmuz 1923 tarihlerinde Lozan Konferansı toplanmıştır. Lozan'a giden heyetin seçilmesi, TBMM'nin bu heyete on dört maddelik talimatı, basına verilen demeçler, diplomatik girişimler her iki tarafın net tavrını ortaya koymakla beraber, İtilaf Devletlerinin kendi istek ve arzuları doğrultusunda da yön verme çabası içinde oldukları bu durumun, İsmet Paşa'nın işgal altında ülkenin nasıl bir sıkıntı içinde olduğu ve misak-ı milli sınırlarından taviz verilmeyeceğini, izlenecek politikanın ortaya çıkması olarak yorumlayabiliriz. İsmet Paşa'nın Türklerin barıştan yana, eşit bir şekilde görüşmeler yapacağını belirtmesi, davasında haklı, karalı, Türk tarafında yer almasını arzu ettiği bir dünya kamuoyu yaratma girişimi olarak değerlendirebileceğimiz çıkışlarına da bu dönemde tanık olunmuştur(Seven, 2007: 111).

2.3. Yunanistan'ın Lozan Barış Konferansı Heyet Seçimi

Cythera Adası, Osmanlıya isyan eden Girit halkının zenginlerinden Venizelos ailesinin sürgüne gönderildiği adadır. İki yaşında iken sürgün yaşayan ailesi ile birlikte kısa zaman diliminde Hanya'ya dönmüştür. Babasının ticaret yapması konusunda tavsiyelerini zamanın Girit Yunan Başkonsolosunun hukuk öğrenimi görmesi tavsiyeleri doğrultusunda değiştiren Venizelos ailesi, Eleftherios Venizelos'un Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesinden pekiyi derece ile 1887 yılında

mezun olması üzerine Hanya'ya dönmüştür. 1897 Türk-Yunan savaşının Yunanistan tarafından kaybedilmesi üzerine, Girit Adasının özerkliği konusunda 12 Hıristiyan ve 4 Müslüman'ın bulunduğu heyet ile anayasa çalışmalarında bulunan Eleftherios Venizelos, bu süreç içinde Politik olarak oldukça fazla tecrübeye sahip olmuştur. İlerleye süreçte Goudi darbesi ile 1909 yılında Eleftherios Venizelos'un öne başbakanlık için açılmıştır. Bunu izleyen 1910 seçimlerinde başbakanlığı kazanan Venizelos, Yunan Megali İdea uygulayıcısı olarak Birinci Dünya Savaşında İtilaf Devletleri cephesinde yer alarak toprak kazanımı konusunda çalışmalarda bulunmuştur. Fakat Venizelos, Paris Barış Konferansı sırasında ününü ve tecrübesini arttırmasına rağmen, 1920 seçimlerini kaybederek iktidardan uzaklaşmıştır. Bunun üzerine Paris'e giderek bir süre gözlerden uzak yaşamıştır. Değişen hükümetler her ne kadar Yunanistan'ı siyasi kargaşa içinde bıraksalar da, Küçük Asya idealleri projesinin devamı konusunda Venizelos'un izlediği yolu seçmişlerdir. Batı Anadolu'da tarihi bir bozgun ile kaybeden Yunanistan'ın bu yenilgiyi kabul edilmesi zor bir mesele haline getirmesi üzerine, ülkede Sakız ve Midilli adalarındaki askeri hareketlik ile 23 Eylül 1922 başlayan hesaplaşma girişimleri tüm ülkeyi etkisi altına almıştır. Asker ve sivil olarak bu yenilginin hesabını sorup bu utançtan kurtulmak isteyen askerler, kralı tahttan indirerek hükümeti sonlandırmışlardır. Çeşitli mahkemeler ve mahkûmiyetler ile bu hesaplaşma sürmüştür. Mudanya Mütarekesini 14 Ekim'de kabul etmekten başka çaresi olmayan Yunanistan, böylece Türk toprakları üzerindeki tüm hayallerinden vazgeçmek zorunda bırakılmıştır. Bu durumun sonucunda mahkûmiyetler ve idamlar diplomatik temsil konusunda Yunanistan'ın Venizelos'a yönlenmesine vesile olmuştur. İhtilal komitesinin telgrafla güven ve görevlendirmesi için olumlu yanıt veren Eleftherios Venizelos, Yunanistan temsilci olmayı ve Sevr Antlaşması'nın yaratıcı sıfatından bu görevlendirme ile kurtulmayı hesap etmiştir(Tağmat, 2016: 144).

2.4. Lozan Barış Konferansının Açılışı

21 Kasım 1922 tarihinde yapılan ilk toplantının amacı Konferansın isminin Doğu Meselesini çağrıştıran, Doğu Meselesi Hakkında Konferans ismi ile anılmasını sağlamaktır. İç tüzük ile tüzüğe konferansın isminin verilerek birlikte çalışma prensiplerinin belirlenmesini amaçlıyordu. Yüz elli yıllık Osmanlı düşmanlığının

göstergesi olan bu hareket ile konferans başladı. İsmet İnönü sert bir üslupla bunun kabul edilemeyeceğini ifade ederek, daha ilk toplantıda sonrasının zorlu geçeceğini her iki tarafa da belli etmiştir. Sevr Antlaşması'nı da çağrıştıran bu isim uzlaşma ile her ne kadar İsmet Paşa'nın Lozan Konferansı denmesinin yeteceğini ifade etse de neticede Yakın Doğu Sorunları Hakkında Lozan Konferansı isminde mutabakat sağlanmıştır. İsmet Paşa'nın kabul edilmeyen diğer istekleri arasında konferans dillerine Türkçenin eklenmesi, konferans başkanlığının dönüşümlü olarak bir Türk tarafından yapılması isteği ve kurulacak komisyonların başkanlığının Türkler tarafından yapılması istekleri vardı. Aynı gün üç komisyon kurulması kabul edilmiş, bunlar şu şekilde adlandırılmışlardır; 1- Maliye, Ekonomi, Limanlar, Demiryolları, Sağlık Komisyonu. 2- Ülke, Askerlik ve Boğazlar Komisyonu. 3- Türkiye'deki Yabancılar ve Azınlıklar Komisyonu. Bu süreçte Lord Curzon başkanlığındaki yol haritasının belirlenmesi için ön toplantı tamamlanmış ve artık asıl konferans görüşmelerine 22 Kasım 1922'de başlanmıştır. Bulgaristan, Portekiz ve Belçika temsilci göndererek konferansı izlerken, ABD gözlemci statüsünde katılmıştır. İki taraf olarak görüşmelerin olacağı düşünülürken, Türk heyeti karşısında Sovyet Rusya'nın Boğazlar ile ilgili katılması ve İngiltere, İtalya, Fransa, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Romanya, Japonya, Yunanistan'ın bir tarafta olması konferansı şekillendirmiştir. İsmet Paşa, Mudanya Mütarekesi başarısını arkasına alarak görüşmelere katılırken, İngiltere adına da Lord Curzon Mondros başarısını arkasına alarak görüşmelere katılmıştır(Kayış, 2009: 120). Lozan Konferansı'nın açılış konuşması İsviçre Cumhurbaşkanı tarafından yapılmıştır. İsmet Paşa burada kendisinin de konuşma yapacağı, aksi takdirde Lord Curzon'un konuşma yapmaması yönünde talepte bulunmuştur. Görüşmelerde ilk olarak ele alınacak konu Trakya sınırı olmuştur. İsmet Paşa ilk konuşmacı olarak söz almıştır. 22 Kasım 1922 tarihinde Batı Trakya konusunun öne çıkmasının sebebinin şu konulara bağlayabiliriz. Misak-i Milli sınırlarının içinde yer alması ve on dört maddelik TBMM talimatının içinde yer bulmasından dolayı Türk tarafı için oldukça önemli bir konudur. İngilizlerin 9 Ekim'deki ifadelerinde General Harrington vasıtasıyla Meriç batısında Karaağaç bölgesinin Türklere verilmesi konusundaki mutabakatı varılması ise diğer bir önemli gelişme olmuştur. Lord Curzon ilk sözü İsmet Paşaya vermek suretiyle Türk tarafının ve ilgili devletlerin Doğu Trakya konusundaki görüşlerini almıştır.

Lord Curzon konferansın Türklerin zayıf olarak düşündüğü yerden başlamasını, mutlak bir antlaşma imzalanmasının ve bu antlaşmanın İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda şekillenmesin bir yolu olduğunu düşünmekteydi(T.C.Dışişleri Bakanlığı, 1973: 17).

2.5. Lozan Konferansı'nda Batı Trakya

İsmet Paşa, Batı Trakya için halk oylamasına gidilmesini ve Karadeniz'den Meriç'e kadar olan kısmın 29 Nisan 1913 tarihli İstanbul Antlaşması'nın 7. Maddesine dayanarak oluşturulmasını istemiştir. Lord Curzon, İsmet Paşa'nın bu isteklerini tarihi, coğrafi, siyasi ve etnik olarak desteklemesi gerektiğini, aksi takdirde isteklerin bir karara bağlanamayacağını ifade etmiştir. Yeterli gerekçeler gösterilmesini İsmet Paşa'dan istemiştir. Bunun üzerine İsmet Paşa şu açıklamaları yapmıştır.

“1. Müttefik Devletler, 24 Eylül 1922 günlü Notaları ve Mudanya Sözleşmesi ile Doğu Trakya'nun, Edirne'yi de kapsamak üzere, Türkiye'ye geri verilmesini kabul etmişlerdi. Kaldı ki, eski Edirne şehri Meriç'in sol kıyısı üzerinde bulunduğundan, Doğu Trakya'nın Türkiye'ye geri verilmesi, Edirne'nin bu kısmının da geri verilmesini gerektirmekteydi. Bu Notada, Edirne'nin özel olarak anılmış olması, hiç şüphesiz, Edirne istasyonunun, Karaağaç dış-mahallesinin, Edirne ile bu mahallede oturanların mülkiyetinde bulunan ve geçimlerini sağlayan toprakların da, aynı zamanda Türkiye'ye geri verilmesi gerektiği anlamına gelmektedir; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin anladığı da budur.

2.Öte yandan, Edirne Türkiye'ye döndüğüne göre, Edirne'yi İstanbul'a bağlayan demiryolunun Kuleli Burgaz - Mustafa Paşa kesiminin bulunduğu toprak parçasının da Türkiye'ye geri verilmesi zorunludur. Edirne ile bu demiryolunun güvenliğini sağlamak ve Türkiye'nin komşularıyla güvenlik ve dostluk içinde ilişkiler sürdürebilmesi bakımından, sınırın, gerektiği ölçüde, Edirne şehrinden ve demir yolundan uzak geçmesi zorunluluğu vardır.

3 Meriç'in batısında istenilen toprakta yaşayan halkın büyük çoğunluğu Türk'tür.”(MERAY, 1969: 20).

İsmet Paşa'nın bu açıklaması üzerine Lord Curzon tarafından yapılan konuşma ile heyetin nereleri işaret ettiğini ve Meriç'in batısında yoğun Türk nüfusun ikamet ettiği söylemeni İsmet Paşa'dan açıklamasını istemiştir. Ehil kişilere danışma ihtiyacının hâsıl olduğunu belirten İsmet Paşa cevabı bu şekilde vermek istediğini bildirmiştir. Batı Trakya için halk oylaması ve Doğu Trakya sınırlarının 1913

yılındaki sınırlarına çekilerek kabulünün Türk heyeti tarafından talep edildiğini Lord Curzon açıklamıştır. Bunu İsmet Paşa Dimetoka'daki Türklerin ekonomik sebeplerinin varlığına ve Balkan Savaşlarının öncesi ve sonrasında Türk nüfusun bölgedeki mevcudiyetinin Türk tarafının taleplerine gerekçe olduğunu belirtmiştir. Lord Curzon bu görüşler etrafında İsmet Paşa'nın bölge ile ilgili istatistikî bilgileri sunması gerekliliğine işaret etmiştir. Bu esnada Batı Trakya üzerinde bir egemenlik talebinin olup olmadığı sorusuna İsmet Paşa tarafından olmadığı yönünde görüş bildirmesi ile sözü Venizelos'a bırakarak konuşmayı neticelendirmiştir. Venizelos, savaşı müttefik oldukları ülkeler ile kendilerini savunmak için müdahil olduklarını, savaş isteyen taraf olmadıklarını, aksine kendilerine Türklerin saldırdığını beyan etmiştir. Venizelos, Osmanlı topraklarında üç ayrı devlet kurulması fikrini ve Anadolu'da yaşayan Rumların zorla göç ettirilme tezini savunmaktaydı. Müttefik ülkelerin isteği doğrultusunda isteklerinden vazgeçtiklerini, ustaca haksız konumdan haklı konuma geçmek için bir dizi manevralarda bulunmuşlardır. Batı Trakya'nın kendilerine Bulgaristan tarafından verildiğini belirterek, konunun Türk tarafı ile ilgili olmadığı fikrini yaymak istemiştir. Batı Trakya sınırlarının İsmet Paşa tarafından netleştirilmediği ve Neuilly Antlaşması ile Batı Trakya'nın Bulgaristan tarafında kalan sınırlarında Türk nüfus çoğunlukta olduğunu kabul etmekle birlikte, Yunanistan tarafında kalan Batı Trakya sınırlarında nüfusun en fazla yarısının Türk olduğunu ifade etmiştir. Yunanistan, Anadolu'da üç ayrı devlet oluşması için paylaşım fikrinde olmakla birlikte, Müttefiklerin ve ortak hareket ettiği ülkelerin çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini belirtmiştir. Yunanistan Krallığı'ndaki taht değişimi ile dağılan ittifaktan sonra Yunanistan, Türkler ile yalnız savaşmış ve savaşı kaybetmiştir. Mudanya mütarekesi imzalanmış, bununla beraber Yunanistan'da bir iktidar değişikliği ve Doğu Trakya'nın kazanılması çabalarının başladığının altı çizilmiştir. Sevr Antlaşması'nın Batı Trakya için geçerli olduğu ise Venizelos tarafından savunulmakta ısrar ediliyordu. Batı Trakya'nın Neuilly antlaşması ile geçerliliği olduğu ve Türklerin Bulgaristan'a savaşmadan burayı bırakmalarının kendi arzuları ile olduğundan ve Yunanistan'ın burayı Türklerden almadıklarından dolayı Türk tarafının söz hakkı bulunmadığını savunmaktaydı. Sırp-Hırvat-Sloven Hükümeti gerek Neuilly Antlaşması gerek geçerliliği süren antlaşmalar için Avrupa'nın barış temeli olarak gördüklerini, değişikliğe kesin karşı olduklarını ifade

etmişlerdir. Halk oylamasının Yunanistan için gereksiz olduğunu belirten temsilciler, Yunanistan'ın azınlıklar ile ilgili her türlü tedbiri aldığını, halk oylamasının özerk bir yapı için olması gerektiğini, aksi halde Balkanlarda savaşın her an başlayabileceğini savını ileri sürmekteydiler(Meray, 1969: 28). İkinci gün oturumu başlarken İsmet Paşa, Venizelos'un savlarına karşı cevap hakkını kullandı. Osmanlı'nın yeni birdünya savaşına sürüklenmesinin komisyonda dile getirilmesinin gereksiz olduğunu, Mayıs 1919 yılında asıl Türk Yunan savaşının İzmir'e çıkan Yunan askerlerinin işgali ile başladığını ve yeni bir döneme işaret ettiğini ifade ederek sözlerine şu şekilde devam etmiştir. Yunanistan son dört yılda hiçbir barış teklifini kabul etmemiş, aksine İkinci İnönü Savaşı'nın yaşanmasına sebep olarak 23 Mart saldırılarını gerçekleştirmiştir. Ayrıca Trakya ve İzmir için halkoylaması isteğini Türk tarafının kabul ettiğini, 1921 Londra Konferansı'nda Yunanistan'ın kabul etmemesinin barış için uzlaşmacı bir tavır ortaya koymadığının kanıtı olarak komisyona sunmuştur. Zaten bu süreçte Müttefik devletlerin arabuluculuk girişimlerine Yunanistan'ın Ankara'yı alma girişimi ve neticesinde Sakarya Meydan Muharebesi bozgunu ile son bulan saldırısı, Müttefik devletlerin desteğini kaybetmesi ve artık tek başlarına Türklerle savaşmakta olduklarını Müttefik devletlerin bildirmesi ile Dünya'ya ilan edilmiş olduğunu da İsmet Paşa belirtmiştir. Venizelos, Neuilly Antlaşması'nı öne sürerek Batı Trakya konusunu gündem dışında tutma ve görüşmeye açılmasını engelleme çabası içine girerek üstünlük sağlama amacını ortaya koymuştur. Venizelos ayrıca Trakya'nın kaderinin Müttefik devletlerce 48. Maddeye göre hala askıda olması ve güvenliğinin sağlanması Müttefiklerce emanete alınması, konunun çözümlenmediğini ifade etmiştir. Türk heyetinin büyük devletlerin halkların kendi kaderini tayin etme ilkesi gereğince, Batı Trakya da (outo-disposition) hakkında ısrarcı olduklarını belirtmişlerdir. İsmet Paşa, Gümölcine, İskeçe, Sofulu, Dedeoğlu bölgesinde 129.118 Türk, 33.904 Yunan, 26.266 Bulgar, 1480 Yahudi, 923 Ermeni vatandaşının yaşadığı belgesini yine bu cevap faslında ibraz etmiştir. Venizelos'un Türk topraklarını Yunanistan'a kazandırmak için bölgenin nüfus verilerini kendi isteği doğrultusunda sunarak bir çatışma yarattığını da beyan ederek Dimetoka, Seymenli, Mustafa Paşa bölgesi için ise 36.561 Türk, 34.816 Yunan, 174 Ermeni, 1714 çeşitli nüfus ile 76 Türk köyü, 26 Yunan Köyü, 3 karışık Köy ve Yunan-Türk olarak 14 köyün bulunduğu belgeleri

ibraz etmiştir. Ayrıca taşınmazları yüzde seksen dört oranında Türklerin elinde olduğu belgesinin sunulması ile İsmet Paşa Sözlerine,

“M. Veniselos, bu toprakları 1915’de Türkiye’nin gönül hoşluğu ile bırakmış olduğunu söyleyerek, bundan Türk isteğinin haksız olduğu sonucunu çıkartıyor. M. Veniselos’un, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Romanya Temsilcilerinin söylediklerinin tersine, Türkiye bu bölgeyi gönül hoşluğuyla bırakmamıştır; bu bırakış son derece tehlikeli koşulların baskısı altında olmuş ve hiç bir zaman Türk Parlamentosunca onaylanmamıştır; kaldı ki, silah bırakışından [mütarekeden] hemen sonra, Müttefik Devletlerin kendileri de Türk-Bulgar Sözleşmesini yürürlükten kaldırmış olduklarından, bu Sözleşme pek kısa ömürlü olmuştur; bu Sözleşmenin yapıldığı dönemden bu yana, siyasal durum bütünüyle değişmiştir. İsteklerini desteklemek üzere İSMET Paşa’nın öne sürdüğü güvenlik konusuna gelince, M. Veniselos, bütün Devletlerce kabul edilmiş bir zorunluluğu hiç de göz önünde tutmak istemez görünmektedir. Bir Devletin, sınırlarının çizilmesi söz konusu olduğu zaman, hiç olmazsa, belirli bir toprak parçasının savunulmasına yetecek kadar güvenlik elde etmeğe çalışması doğal bir şeydir; bu gitgide artacak toprak kazanma isteklerinde bulunma anlamına asla gelmez. Edirne, Türkiye’ye geri dönerken, onu İstanbul’a bağlayan Kuleli, Burgaz, Mustafa Paşa demiryolunun geçtiği toprak parçasının da Türkiye’ye geri verilmesi zorunludur. Edirne’nin olduğu kadar, söz konusu demiryolunun da güvenliğini sağlamak ve Türkiye’nin komşularıyla güven dostluk dolu ilişkiler sürdürebilmesi için, sınırın, Edirne şehrinden ve demiryolundan, gerektiği kadar uzak bulunması zorunluluğu vardır. Yalnız Karaağaç’ı söz konusu edersek, Türkiye’nin elinde bulunmasına artık kimsenin diyeceği kalmamış bir şehrin bir mahallesinden, Türk egemenliğinin kaldırılmasını, Yunan Temsilci Heyetinin neden istediğini anlamakta Türk Temsilci Heyeti güçlük çekmektedir. Bir şehirde aynı zamanda iki yönetim bulunması doğal mı sayılıyor? Karaağaç mahallesinin Edirne’nin ulaşımı bakımından Türkiye için hiç bir önemi olmadığı iddia edilerek, bu ulaşımın başka yollardan sağlanabileceği de bu sözlere eklenmektedir. Fakat bu yolların neler olduğu gösterilmemektedir. Aslında, başka yol yoktur; Karaağaç’sız Edirne, ülkenin öteki kısımlarıyla normal ilişkiler kuramaz, ekonomik çöküntüye mahkûm edilmiş olur. Bu mahallede bütün taşınmaz mallar [emlak] Edirne’de oturanların mülkiyetindedir. Oysa, Müttefik Devletlerin 23 Eylül tarihli Notası, Edirne’yi Türkiye’ye geri vermektedir; böyle olunca, bu Nota, Edirne’nin, tamamlayıcı bir parçası olan Karaağaç Mahallesi de Türkiye’ye geri vermiş olmaktadır (MERAY,1969,s.44). Şeklinde devam etmiştir. Daha sonra İtalyan General Monbelli şu şekilde söze başlamıştır; “İtalyan Hükümeti adına Ekselanslarına resmi bir bildiri de bulunmama izin veriniz: "1. Askeri bakımdan Edirne müstahkem mevki, Edirne şehrini, Karaağaç mahallesi ve Meriç’in sağ kıyısındakileri de içine almak üzere-istihkâmlar kuşağını kapsadığını göz önünde tutarak;"2. Müttefik Devletlerin 23 Eylül tarihli Notalarında yazılı "Edirne’yi de içine almak üzere" sözünün, haklı olarak, yukarıdaki anlamda yorumlanabileceğini düşünerek. Bunun gibi, İngiliz Temsilcisi General Harington da, 9 Ekimde şöyle demişti: "Size teklif edilecek şartlar konusunda Müttefik Hükümetler anlaşmış bulunmaktadırlar. Bütün

Trakya'yı elde etmenizi sağlayacak kararı size sunmaktadırlar. Müttefik Hükümetler, Meriç'in batısında size bir perde sağlamaya kadar gitmektedirler. Karaağaç sizin olacaktır."(MERAY, 1969: 44).

Bu taahhüdün yerine getirilmesinin sorumluluk olarak iki Müttefik devletin, maneviyat olarak Türk tarafının beklentisini dile getirmiştir. Lord Curzon, Meriç'in batısı için 1913 yılındaki antlaşmadan başka hiçbir uluslararası belgenin olmaması yönündeki ikazına Türk heyeti, Müttefik devletlerin 23 Eylülde verdikleri nota ve Türk tarafının 29 Eylülde Meriç'in batısının derhal boşaltılması isteği ile Karaağaç Bölgesinin istenmesinin hiçbir zaman bir harekât yapılacağı anlamı taşımaması gerektiği vurgulanmıştır. Türk heyeti ayrıca beş maddelik bir karşı teklif sunmuştur ve bu teklif şu şekildedir.

1. Türk Temsilci Heyeti, 1913 sınırının kabulüne ilişkin teklifinden vazgeçmek gerektiğini düşünmemektedir; çünkü, böyle bir çözüm yolunun mümkün olduğunun daha önce belirtilmiş kanıtlarla ispatlanmış bulunduğu kanısındadır.

2. Tarafsız bir bölge kurulmasıyla, Türk Temsilci Heyeti, tarafsızlığın uygulanacağı toprak parçasında, yürürlükte olan egemen haklara ve yönetime hiç bir aykırılıkta bulunulmamasını istemektedir; fakat, ülkesinin savunulması için, bu egemenlikte bir takım kısıtlamalar yapılabilecektir. Böyle olunca, İSMET PAŞA, bu konuda bir cevap verebilmek için, ilkin, Komisyona bu konuda ayrıntılı bir rapor sunmakla görevlendirilecek bir alt komisyonda bu sorunun incelenmesini istemektedir. Böyle bir inceleme, teknik bir Komisyonda birkaç saat içinde tamamlanabilir.

3. Türk Temsilci Heyeti, Ege Denizi üzerinde Bulgaristan'a bir çıkış-yeri sağlanabileceğini daha önce kabul etmiş bulunmaktadır. Türk Temsilci Heyeti böyle bir çıkış-yeri verilmesini memnunlukla karşıladığını yeniden belirtmek ister.

4. Türk Temsilci Heyeti, uluslararası bir örgüt kurulmasıyla, Bulgaristan, Türkiye ve Batı Trakya'nın demiryolundan yararlanmalarına hiç bir itirazda bulunmamaktadır. Bu sorunun bir alt komisyonda incelenmesi yararlı olacaktır.

5. Batı Trakya'da plebisite başvurulmasına ilişkin [Türk] teklifi hak gözetmeliğe uygundur. Plebisit sonucu olarak alacağı şekilde, Batı Trakya'nın tarafsız olması sınırdaş Devletlerin güvenliğini sağlayacak nitelikte olduğundan, tarafsız bir bölge yaratılmasından yana bir etki yapmaktadır(MERAY, 1969: 46).

Bu teklif üzerine Lord Curzon, Batı Trakya'daki nüfus bilgilerinin hangi tarihli olduğunu sorgulamıştır. "1914 tarihli" cevabı ile 1913 yılı itibariyle Türk

yönetiminden uzak olan bölgenin, istatistikî bilgilerine ne şekilde ulaşıldığını sormuştur. Bu soru tamamen Bulgar Hükümetinin hazırladığı bir belgenin sunulmasının olup olmadığı şeklinde söyleme dönüşünce, Türk tarafını temsilen Rıza Nur Bey'in 1913 yılında Türk yönetiminin elde ettiği bilgilerle, Bulgar yönetimine geçen bölgenin görevlerinde bırakılan Türk görevlilerin 1914'te elde ettikleri rakamlar olduğunu belirterek, daha önceki bilgiler ile uyduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte görüşmeler neticesinde Lord Curzon, Doğu Trakya sınırı ve askerlikten arındırılmış bölge ve Bulgaristan için Dedeoğaç Limanı'nın yani Ege Denizine demiryolu ile ulaşması için komisyon kurulması teklifi kurulan alt komisyona havale edilirken, Venizelos, Batı Trakya'da Yunanistan tarafından adilce yönetileceği konusunda kimsenin şüphesi olmaması gerektiğini anlatarak, Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması gereğini savunmuş; İsmet Paşa böyle bir durumun Batı Trakya'daki Türk nüfusun göç ile gelecek Rumlar tarafından yerlerinden göçe zorlanacağını savunarak buna karşı gelmiştir. Daha sonra yapılması planlanan ikinci oturum ise basına görüşmelerin sızdırılması söylemleri üzerine verilen teklif ile sonlandırılmıştır(Meray, 1969: 54). Üçüncü gün oturumunda Türk Heyetinin ve Yunan Heyetinin karşılıklı olarak sundukları nüfus rakamları şu şekilde olmuştur; Gümülcine, İskeçe, Sofulu, ve Dedeoğaç olarak dört kazaya ayrılan yerleşim yerlerinde 132.666 Türk, 35.271 Rum, 26.266 Bulgar, 1.480 Yahudi, 923 Ermeni olmak üzere 196.606 nüfus Türk Heyeti tarafından belgelenmiş; Yunan Heyeti tarafının Venizelos vasıtasıyla sunulan belgelerinde ise, bu dört kazanın tamamında 114.810 Türk, 44.686 Rum, 28.983 Bulgar nüfusun olduğunu Müttefik devletlere 30 Aralık 1918'de sunulmuştur. Ayrıca bölgenin %84 Türk, %10 Bulgar, %5 Rum, %1 çeşitli nüfusa ait taşınmazlar ile birlikte ticaretin Türk, Rum, Bulgar ve Musevi vatandaşların etrafında yoğunlaştığı, çiftçiliğin ise Türklerin elinde olduğu komisyona belgeler ile sunulmuştur. Bu üçüncü tutanağa ek olarak verilen belgeler ile kayda geçmiş alt komisyon çalışmaları için Lord Curzon tüm üyelere çalışmaları kolaylaştırdıkları için teşekkür etmiştir. Okunan alt komisyon raporundan sonra İsmet Paşa'ya düşünceleri sorulunca, İsmet Paşa şu konuşma ile cevap vermiştir;

1. Türk Temsilci Heyetinden, Avrupa'daki Türk sınırı boyunca 30 kilometresinde bir toprak şeridinin askerlikten arındırılmasına razı olmasının istenmesi, Türkiye'nin kendisi için hayati bir önemi olan bir

toprak parçasını savunma olanaklarından tamamıyla vazgeçmesini istemek anlamına gelmektedir. Bu koşullar altında, şimdiye kadar Türkiye için bir savunma kalesi olagelmış bulunan Edirne şehri bu niteliğini yitireceği gibi, Türkiye, Meriç'in savunma gücünden de yoksun bırakılmış olmaktadır. Öte yandan, ne Bulgaristan ne de Batı Trakya kendi sınırları üzerinde savunma tedbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar; askerlik biliminin ilkeleri ve şimdiye kadar edinilmiş tecrübeler bunu ispatlamaktadır. Ülkesini çevreleyen bir savunma bölgesini kullanmaktan yoksun kalmağa razı olmakla Türkiye'nin katlanacağı fedakârlık, kendisi bakımından en büyük önemi taşımaktadır. Savunma olanaklarından yoksun bırakılmak istenilen bölgenin dokunulmazlığı, bu Antlaşmayı imzalayacak Devletlerce resmen garanti altına alınmadıkça, böyle bir fedakârlık haklı görülmez. Böyle bir garanti verilmezse, Türkiye'nin komşuları, Türkiye'nin sınırı boyunca bir bölgenin böylece askerlikten arındırılmış olmasından, Türkiye zararına yararlanacaklardır. Bu durumun Türkiye için yaratacağı güçsüzlük onların açgözlülüklerini uyandırabilecek ve böyle bir çözüm, hiç bir zaman sağlam bir barış kurulmasını sağlayamayacaktır. Şu halde, dıştan gelecek her türlü saldırıya karşı bu bölgenin güvenliğini garanti altına alacak uluslararası bir yüküm olmadıkça, Türkiye'nin Avrupa sınırları boyunca uzanan bir bölgesinin savunma olanaklarından yoksun bırakılmasına, Türk Temsilci Heyeti razı olamaz. Bu, Türkiye'nin, dünya barışını sağlamak ve ona saygı göstermek arzusunun ve Türk Hükümetinin Avrupa'da bir düzen ve barış unsuru olma isteğinin en inandırıcı kanıtıdır.

2. Bu bölgenin askerlik-dışı tutulmasına ilişkin garantiye gelince, Türkiye, ülkesinin herhangi bir parçasında yabancıların denetimde bulunmalarını hiçbir şekilde kabul edemez. Türkiye, üzerine alacağı bütün yükümleri dürüstlük içinde yerine getirecektir. Yükümlerine aykırı olarak, Türk ordusunun tarafsız bölgeye girmeye kalkışması hemen öğrenilmiş olacaktır. Edirne'de bir kaç gün içinde gizlice istihkâmlar yapılması da söz konusu olamaz. Bu yüzden, askerlikten arındırma, hiçbir denetim gerektirmemektedir. İmzacı devletleri, askerlikten arındırılmış bölgenin tarafsızlığını ve dokunulmazlığını savunmaya sürükleyebilecek tek durum, her iki taraf ordularından birinin, öteki Devlete saldırmak amacıyla, tarafsız bölgeye girmiş olması, ya da bu bölgede, hem saldırı hem de savunma amacıyla, büyük ölçüde askeri tedbirler alınması ve uygulanması olabilecektir. Bu konuda, taraflardan birince öne sürülebilecek haklı yakınmalar ve protestolar, İmzacı devletlerin temsilcilerinden kurulu geçici bir komisyonca, gerektiği zaman, soruşturma konusu yapılabilir.

3. Doğu Trakya'nın sınırları olarak, Türk Temsilci Heyeti, 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Antlaşması'nın kendisine sağlamış olduğu sınırları istemektedir; çünkü bu istek kendisine, hem gerçek durum hem de hukuk bakımından, ölçülü olduğu kadar haklı da görünmektedir. İsmet Paşa, Türk Hükümetinin, askerlikten arındırmayı kabul etmekle birlikte, bu sınırı istemesinin hiç bir saldırgan amaç gütmeyeceğine, bu isteğin etnik ve ekonomik düşüncelere dayandığının kabul edileceğine inanmaktadır.

4. Tarafsız kılınacak ve askerlikten arındırılacak toprak parçası üzerinde Türk egemenliğine, ne türlü olursa olsun, hiç bir aykırılıkta bulunulmayacağını öngören kesin ve resmi hükümler kabul edilmelidir (MERAY, 1969: 66).

Görüşmeler, Trakya bölgesinde askerden arındırılmış bölge tartışmaları ile devam etmiştir. Alt komisyon raporundan Bulgar temsilcileri memnun olmamış ve Batı Trakya dâhil olmak üzere konuyu bir bildiri ile şu şekilde görüşlerini açıklamışlardır. Batı Trakya'nın, Bulgar Trakya olarak ifadesi ve Müttefik devletlerin Sevr Antlaşması'ndan önceki sınırları gözeterek, Türkiye'yi bu sınırlar içinde değerlendirilmesi üzerine, Bulgar Trakya olarak gördüğü Batı Trakya'nın pozisyonunun tertip edilmesi zaruret olmaktadır. Ayrıca tarihsel bir süreç içinde Neuilly Antlaşması'nı, Sevr Antlaşması'nı ve San Remo 1920 görüşmelerinin Yunanistan lehine Bulgaristan'ın toprak terk edişleri bakımından haksızlığa uğradığı meselesinin karmaşık bir şekil aldığını anlatmıştır. Bulgarlar, Batı Trakya için Ege Denizine ulaşmak için burada tarafsız bir devletin kurulmasını kendi çıkarları için istemektedir. Bunun içinde Sevr antlaşmasının hudut çizgilerine dönülmesi arzu ettiklerini beyan etmişler, ayrıca ticari ürünlerinin sevki için bağımsız veya kendilerine bağlı bir liman arzusu içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Konferansa katılan ülkeler ise Karadeniz sahilinde limanlar ile bu sevkiyatların yapılabileceğini kendilerine hatırlatmışlardır. Neuilly Antlaşması'nın 48. Maddesine atıf yaparak Dedeoğaç Limanı'nın Bulgaristan'a bağlı bir özerk bölge olarak tanınmasının ise bu antlaşma ve maddenin yalnızca ekonomik bir çıkış içinde değerlendirmesi gerektiğini Lord Corzon Bulgar temsilcilerine izah etmiştir. Konu halk oylamasına gelmiş ve karşılıklı olarak Türk ve Rum nüfus bilgilerinin gösterdiği rakamlar verilmiştir. Doğu'da ecnebi nüfusun Ortodoks olarak anılması ile tüm azınlıkların tek bir millet olarak gösterilme çabaları Yunan tarafının oyunu olarak ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi ise gerçek Rum nüfusun diğer azınlıklardan ayrılması ile Rum nüfusun yarı yarıya düşmesi gerçeğidir. Rum tarafının ısrarla konuyu saptırarak Batı Trakya'daki Türk nüfusu olduğundan az göstermeye çalışması, bunun için belgelerde yaptığı düzenlemelerin ortaya çıkmış olması da Venizelos'un bir kez daha Batı Trakya'da üstünlük kurma çabalarını göstermektedir. Fransa ve İngiltere Yunanlıların bu oyununa da sahip çıkmıştır. Venizelos'un Türkler hakkında bahsedilen topraklarda Rum vatandaşlara gösterdikleri ilgi ve alakanın takdir edilmesi hususunda görüşlerini memnuniyetle karşılayan İsmet Paşa, Rumların Türkleri evlerinden çıkararak el koymalarını kimsenin yalanlayamayacağından bahsederek konunun ciddiyetini belirtmiştir. Venizelos'un anlaşmazlık içeren bölgenin azınlık veya çoklukla ilgisinin

olmadığı, aksine antlaşmaların bu konuları belirlemekte olduğunu ifade etmesi üzerine İsmet Paşa söz almıştır. Batı Trakya'da mevcut halkın kendi geleceğini belirlemesinin gerekliliğine işaret etmiş ve Venizelos'un zaten bu yerlerdeki Türk nüfusun çokluğunu kabul ettiğini hatırlatmıştır. Ayrıca Venizelos, Yunan ordusunun geri çekilmesinde bazı köylerde veya yerlerde yakma ve yıkma faaliyetlerinin olduğunu kabul etmiş, İsmet Paşa ise ordunun tek bir hat üzerinde geri çekilemeyeceğini işaret ederek yapılan zulmün boyutlarını ifade etmiştir. Bunun yanında Venizelos'un ifadesinde yer alan bütün konulara cevap vermiş ve 1913 Doğu Trakya sınırlarına istinaden Batı Trakya'da bir halk oylamasının olması gerektiğini belirtip, konferansın bu konuda adil davranmasını istemiştir. Venizelos bu durum karşısında Bulgaristan'ın Neully Antlaşması ile Batı Trakya sınırlarında Türk halkının çoğunlukta olduğunu kabul etmekle birlikte, aynı antlaşma ile Yunanistan'a bırakılan Batı Trakya'da Türk nüfusun yarısı olduğunu ısrarla savunmuştur. Oysa Venizelos'un Batı Trakya'da Türk nüfusun fazlalığını kabul ettiğini İsmet Paşa kanıtlamasına rağmen konferansta Batı Trakya'da bir halk oylamasının olmaması için tüm temsilciler çeşitli bahaneler göstererek konuyu geçiştirme yolunu seçmişlerdir. Karşılıklı olarak görüşler öne sürülmüş ve 4 sayılı tutanakla belgelenen oturum sonlandırılmıştır(Meray, 1969: 99).

2.6. Lozan Konferansı'nda Batı Trakya Türkleri ve Rum Mübadelesi

Norveçli Dr. Fridtjof Nansen, Milletler Cemiyeti tarafından görevlendirilmiş olup, Lozan Barış Konferansına bir hafta süre varken Türk ve Yunan tarafında çalışmalarda bulunarak bir rapor hazırlamıştır. Nüfus hareketliliğini incelemesi ve çeşitli görevliler ile fikir alış verişi sonrasında mübadele fikrini hazırladığı raporu iki ülkeye bildirmiştir. Türkiye tarafı, ilk teklif olarak Batı Trakya'da bulunan Müslüman Türkler ile orta Anadolu'da bulunan Ortodoksların değişimini kabul etmemişlerdir. Türk tarafının kabul etmediği bu teklif İstanbul Rumlarını değişim dışı tutmaktaydı. Türk tarafının Batı Trakya Müslüman Türklerinin mübadele dışı kalması gerektiğini savunarak kabul etmediği bu teklifin sebebi Batı Trakya Müslüman Türklerinin azınlık olmaması, çoğunluk olarak dikkate alınması ve mübadele dışı bırakılması yönündeydi. İki ülkenin itirazlarını dinleyen ve fikirlerine

başvuran Nansen, yeni bir rapor hazırlamış ve raporunu Lozan Barış konferansında okumuştur. Mübadelenin ekonomik ve sosyolojik açıdan gerekliliğini belirten rapor, yaz aylarında tarım işlerinin bitip ürün hasadı için bir an önce mübadelenin neticelenmesi gerektiğini, aksi halde tarımda oluşabilecek üretim kaybının iki ülke içinde zor bir durum yaratabileceğini savunmaktaydı. Barışın sağlanması konusunda da tavsiyeler bulunan rapor, İsmet Paşa tarafından, Türklerin Milletler Cemiyetine üye olmamasından dolayı özel kişi raporu olarak kabul görmüş, Türk tarafında bir rahatsızlık yaratmıştır. Lord Curzon iki temel anlaşmazlığın biri olan gönüllü ve zorunlu mübadele konusunda Türk tarafı ile aynı düşüncede olup zorunlu mübadelenin olması gerektiğini ifade etmiştir. Her ne kadar Türk tarafı ile aynı fikir birliğinde olsa da, Lord Curzon'un her fırsatta Yunanistan'ı acınacak durumda göstermesi ve kollaması dikkat çekmiştir. Toprakların işlenmesi ve ekonomik gereklilik için bu fikrini savunan Lord Curzon, İstanbul Rumlarının mübadele dışı tutulmasını istemiştir. Türk tarafının da Batı Trakya Türklerinin mübadele dışı bırakılmasını istemesi, ayrıca Patrikhanenin de sınır dışına atılması isteğini karşı bir usta diplomatik manevra olarak ileri sürmesi ile ibre Türk tarafına dönmüştür. İsmet Paşa konunun alt komisyonda çözülmesi gerektiğini savunan Lord Curzon'un isteğine uymuştur. Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumlarını mübadele dışı kalmasına bu usta diplomatik manevra razı etmiştir(Çulha, 2019: 163).

Aynı görüşmelerde “Etabli Sorunu” olarak bilinen yerleşik olma durumu, mübadelenin bir çıkmaza girmesine neredeyse sebep olacakken yorumların ifadesinde anlaşılması neticesinde bu sorunun kısmen çözülmesine olanak vermiştir. 1930 yılına kadar ifade edilme konusunda sıkıntılar yaşansa da bu tarih itibarıyla konu sıkıntılı olmaktan çıkmıştır. Milletler cemiyeti Dr. Nansen aracılığı ile sorunun çözümüne odaklanırken Milletler Arası Daimi Divanı'ndan görüş istemiş ve iki madde olarak fezleke almıştır. Birinci maddede sakin bulunmuş (ikamet eden)olarak ifade edilen etabli, ikinci maddede İstanbul Rum ahalisinin sakin bulunmuş sayılmaları ve mübadele dışı kalmalarına olanak vermiştir(Önder, 1990: 126).

2.7. Milletler Cemiyeti ve Lozan Barış Konferansı

Lozan oturumlarında mülteciler ve savaş esirleri, mübadele konusunda mühim bir yer teşkil etmiştir. Yüksek komiserlikler ve alt komisyonlar vasıtasıyla hemen Birinci Dünya Savaşı sonrası, mülteciler ve savaş esirleri meselelerinde Türk ve Yunan tarafının konuyu çözüme kavuşturmasında Mülteciler Yüksek Komiserliği vasıtasıyla sonuca ulaşılmıştır. Lozan Barış Konferansı sırasında Dr. Nansen ve Venizelos'un söylem birliği içinde olmaları, İtilaf devletlerinin ve ABD'nin konuya oryantalizm, yani din, dil, bilim, düşünce, sanat, tarih gibi alanlarda Doğu dünyasının incelendiği doğu hakkında değer yargıları üreten batı kaynaklı bir yaklaşım penceresinden bakmışlar, savaş söylemleri içinde doğunun anladığı şekilde davranmaktan bahsetmişlerdir. Milletler Cemiyetini bir kenara iten bu yaklaşım, Dr. Nansen ve Venizelos tarafından medeniyet söylemleri ile pekiştirerek konunun bir kez daha düşünülmesi sağlanmıştır. Savaş durumunun dışında Yunanistan'ın ve diğer devletlerin sorumlulukları ile olası bir Batı saldırısının önüne geçmiştir. Bu söylemler Türklerin ülkelerini Rum, Ermeni ve Gayri Müslimler olmadan idare etmesinin imkânsızlığından da bahsetmekteydi. Bu söylemler Milletler Cemiyeti'ni bir kenara iterek işlevsiz kılma konusunda Batılı güçlerin hırslarını da bize anlatmaktadır. Megola İdea Yunanistan için vazgeçilmez bir rüyaydı. Bunun için Lozan ve öncesinde Türk topraklarında bulunan Rumları kendi istekleri doğrultusunda başta İngiltere olmak üzere batılı güçlerin desteği ile mübadele isteklerini engellemiş ve daha sonra Lozan'da Etabli sorunu ile durumu karıştırma yolunu bulmuş olsa da 1930 yılına kadar süren bu konu daha sonra çözüme ulaşmıştır(Vardağlı, 2017: 99).

2.8. Lozan Barış Konferansı'nın Kesintiye Uğraması

Lozan Barış Konferansı'na giden heyetin vazgeçmediği, adeta Lord Curzon ve diğer katılımcıların aşamadıkları egemenlik ve tam bağımsızlık beklentisi her konuyu özetlemekteydi. Türk heyeti sürekli görüş alış verişinde bulunduğu Ankara Hükümeti ve Millet Meclisi kararlarının dışına çıkmıyordu. Tamamen çıkar savaşına dönen görüşmelerin müttefiklerin Ortada Doğudaki ekonomik ve siyasi çıkarları konusunda A.B.D. ile birlikte baskıları ve Ankara talimatları hiç şüphe yok ki Türk tarafında kararsızlığa sebebiyet vermiştir. Türk tarafı egemenlik ve tam bağımsızlık

kararlarındaki tutumunu değiştirmeyerek görüşmelere devam etmiştir. Amerika'nın arabuluculuk girişimlerine rağmen, A.B.D. ve Mtfeviklerin çıkar çabaları sonusuzluk olarak kayıt edilmiştir. Mtfevik Devletler bu durum üzerine 73 sayfa, 160 madde ve 9 ekten oluşan, tıkanan görüşmelerin açılması için hazırladıkları “barış projesi” ismini verdikleri, Türklerin ısrarla üzerinde durduğu tam bağımsızlık ve egemenlik konularına ağır bir darbe içeren bir antlaşma projesi ortaya koymuşlardır. Bunun zerine İsmet Paşa muhataplarına sekiz günlük bir sürede Türk tarafının bu antlaşmayı inceleme ve üzerinde çalışma isteği olduğunu iletmiştir. İsmet Paşa'nın istediği bu süre Lord Curzon tarafından 4 şubat akşamı olarak ifade edilmiştir. 4 şubat olarak verilen tarih iki günlük bir süreyi ifade etmekteydi. Batı Trakya'da belli başlı sınırlamalar ile Kapitülasyonların devamı, Türkiye içindeki azınlık haklarının korunması, Türkiye'nin savaş tazminatı demesi, Duyun-u Umumiye'nin Osmanlı'nın borçlarını paylaştırması hususlarını bu son antlaşma metni içermekteydi. İsmet Paşa, Rauf Bey'e, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Lozan'da bulunan Türk tarafının kabul etmeyeceği bu hususu bildirmiş ve antlaşma sağlanan hususlarının imzası ile diğerlerinin grşlmelerinin devamını düşündüklerini bir teklif olarak sunacaklarını bildirmiştir. Lozan Barış Konferansı'nda İsmet Paşa'nın imzasına kesin gözü ile bakılırken, Amerikan delegasyonunda bulunan Grew sonrasını şu şekilde aktarmıştır; “tam bağımsızlık ve milli egemenlik konularında en ufak bir taviz vermeyen İsmet Paşa tarihi imzayı bekleyen tüm delegasyonu gayet sakin bir şekilde usulünce şapkasını çıkararak, sağını ve solunu selamlamış güler yüzlü bir şekilde ortamı terk ederek, imzanın olmayacağını görüşmelerin olumsuzluk ve başarısızlıkla sonuçlandığını ilan etmiştir. Bu davranış Lord Curzon tarafından asabiyetle karşılanıp bir öfke krizine dnmştir. İsmet Paşa'nın sürdürülmesi zor olan bu kararlı, kendinden emin ve ilkeli tavrı, İngilizlerin doğu ülkelerinde görmedikleri ve alışık olmadıkları bir tavidir.” Lord Curzon sert bir siyaset izlemiş, kapitülasyonlar görüşmelerinde tüm Dünyanın kendileriyle hareket ettiğini belirterek katı tutumunu avantaja döndürmeye çalışmıştır. Bu durum Lozan'da yaşanırken M. Kemal Atatürk bulunduğu İzmir'den tam bağımsızlık ve egemenliğin temini için eğer antlaşma olmazsa savaşın kaçınılmaz olduğunu demeç verdiği gazetecilere anlatmaktaydı. Bununla yetinmeyip Erkan-i Harbiye-i Umumiye Riyasetine göndermiş olduğu telgrafla Lozan Barış görüşmelerinin başarısızlıkla

sonuçlanabileceğini ve buna yönelik gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Bu emir üzerine Erkan-i Harbiye-i Umumiye Riyaseti, Batı Trakya ve İstanbul merkezli bir yeni planı devreye almıştır. Yapılacak olası müdahale ise İstanbul'daki İngiliz kuvvetlerinin tasfiyesi merkezli olmuştur. Askeri birliklerin birleşmesi hususunda, İstanbul'daki birlikler Birinci Orduya bağlanarak Batı Trakya'daki kuvvetlerde İstanbul'a hareket ettirilmiştir. M. Kemal Atatürk barışın ortak bir menfaat içerdiğini, Batı için Doğunun yeni şekli ve fikrinin kabul görmesi gerektiğinin altını çizerek, eskiye yönelik düşüncelerin artık geçerliliğini yitirmesi gerektiğini sert bir üslupla ifade etmiştir. Bu durumlar sürerken, 6-7 Şubat tarihinde Lozan'dan ayrılan heyetin yurda dönmesi ile birlikte, İngiltere'nin İsmet Paşa vasıtasıyla M. Kemal Atatürk'ün ikna edilmesi ve her türlü desteğin verileceği konusunda barış için istekli ama kendi çıkarlarını ön plana alan bir tutum izlemekte idiler. 27 Şubat ve 6 Mart tarihlerinde yapılan gizli oturumda İsmet Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin verdiği kararın dışına çıkılmadığını, Batı Trakya konusun da istenilen halk oylamasının kabul görmesi durumunda Batı Trakya'nın Türkiye sınırlarına dâhil olmasının kesin olduğundan bahsetmiştir. Batı Trakya'da halk oylaması için ısrarcı olunması karşısında, tüm konferansın hep birlik olarak Türklerin karşısında durduğunu da ifade etmiştir. Türk tarafı 9 Mart 1923 tarihinde, hazırladığı tasarinin Başlaşık Yüksek Komiserliğine İstanbul'da teslim edilerek görüşmelerin İstanbul veya Avrupa'da bir kentte devamını sağlama yolunda yeni bir adım atmışlardır. Türk tarafının bu şekilde direnç göstermesi taviz vermeme konusunda istekli olması neticesinde ilerleyen süreçte diğer taraftan da tavizler verilmiş ve neticede 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır(Babaoğlu, 2019: 130).

2.9. Lozan Barış Antlaşması'nın Türk ve Yunan Taraflarını Bağlayan 37. ve 45. Maddeleri

Lozan Antlaşması'nın bu çalışmanın içeriğini ilgilendiren maddelerine bakıldığında,Türk ve Yunan tarafını bağlayan azınlıklar konusundaki Lozan Barış Antlaşması Maddeleri aşağıda belirtilmiştir;

Madde 37 — Türkiye, 38. den 48. e dek Maddelerde belirtilen hükümlerin temel yasalar (Les Lois fondamentales) olarak tanınmasını ve hiç bir yasa, hiç bir yönetmelik ve hiç bir resmi işlemin bu hükümlerle çelişkili ya da onlara aykırı olmamasını ve biç bir yasanın, hiç bir yönetmeliğin ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlere üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38 — Türkiye Hükümeti, doğum, milliyet, dil, soy, ya da din ayırt etmeksizin, Türk halkının tümünün yaşam ve özgürlüklerimi, en geniş biçimde, korumayı yükümlenir. :Türkiye'nin tüm halkı, kamu düzeni ve genel ahlak ile bağdaşmazlık göstermeyen her din, mezhep ya da inanın gerek genel, geçici özel biçimde özgürce kullanılması hakkına sahip olacaktır. Müslüman olmayan azınlıklar, Türkiye Hükümetince ulusal savunma ya ila kamu düzeninin, korunması için ülkenin her yerinde ya da bir bölümünde alınan ve tüm Türk yurttaşlarına uygulanan önlemler saklı kalmak koşulu ile, dolaşım ve göç özgürlüğünden bütünü ile yararlanacaklardır.

Madde 39 — Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır.. Türkiye'nin tüm halkı, din ayırt edilmeksizin, yasa önünde eşit olacaktır. Din, inanç ya da mezhep farkı hiçbir Türk Yurttaşının medeni ve siyasal haklardan yararlanmasına ve özellikle genel hizmetlere kabulüne, memurluğa ve yukarı derecelere ulaşmasına, ya da çeşitli meslekleri ve sanatları yapmasına bir engel sayılmayacaktır. Herhangi bir Türk yurttaşının gerek özel ya da ticaret ilişkilerinde, gerek din, basın ya da her türlü yayın konusunda ve gerek toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınır konulmayacaktır. Resmi dilin varlığı kuşkusuz olmakla birlikte, Türkçeden başka dil ile konuşan Türk yurttaşlarına yargıçlar önünde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için gerekli kolaylıklar gösterilecektir.

Madde 40 — Müslüman olmayan azınlıklara ilintili olan Türk yurttaşları hukuk bakımından ve fiilen öteki Türk yurttaşlarına uygulanan işlemlerin ve sağlanan güvencelerin tıpkısından yararlanacaklar ve özellikle, harcamaları kendilerince yapılmak üzere, her türlü yardım, dinsel ya da sosyal kurumları, her türlü okul ve benzeri öğretim ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma bakımından eşit bir hakka sahip bulunacaklardır.

Madde 41 — Genel öğretim konusunda Türk Hükümeti, Müslüman olmayan yurttaşların önemli bir oranda yerleşmiş oldukları kentler ve kasabalarda, bu Türk yurttaşlarının çocuklarının ilk okullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlamak üzere, gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu hüküm Türk Hükümetinin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır. Müslüman olmayan azınlıklara ilintili Türk yurttaşlarının önemli oranda buldukları kentlerde ya da kasabalarda, bu azınlıklar Devlet bütçesi Belediye ya da benzeri bütçelerde eğitim, din, ya da yardım amacıyla genel gelirlerden verilecek paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır. Söz konusu paralar ilgili kurumların, yetkili temsilcilerine ödenecektir.

Madde 42 — Türkiye Hükümeti Müslüman olmayan azınlıkların aile ya da kişi statüleri konusunda, bu sorunların sözü geçen azınlıkların

törelere göre çözümlenmesine uygun her türlü hükümleri koymayı kabul eder İş bu hükümler Türkiye Hükümeti ile ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden oluşan özel Komisyonlarda düzenlenecektir. Anlaşmazlık olursa, Türkiye Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Meclisi, birlikte, Avrupalı hukukçular arasından bir üst hakem atayacaktır. Türkiye Hükümeti söz konusu azınlıkların Kiliseleri, Havraları, mezarlıkları ve öteki dinsel kurumlarına her türlü koruyuculuğu göstermeyi yükümlenir. Bu azınlıkların bugün Türkiye'de bulunan Vakıflarına ve dinsel ve yardım kurumlarına her türlü kolaylığı gösterecek ve izinleri verecek ve yeni dinsel ve yardım kurumları kurulması için, benzeri öteki özel kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.

Madde 43 — Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları, inançlarına aykırı ya da dinsel ayinlerini bozucu herhangi bir işlem yapmaya zorlanamayacakları gibi, hafta tatilleri gününde Mahkemelerde hazır bulunmaktan ya da herhangi bir yasal işlemin yapılmasından kaçınmaları nedeniyle, onların hiç bir hakkı ortadan kalkmayacaktır. Bununla birlikte, bu hüküm söz konusu Türk yurttaşlarının, kamu düzeninin korunması bakımından, öteki tüm Türk yurttaşlarının bağlı olduğu yükümlerden bağışık kalmayacaktır.

Madde 44 — Türkiye, işbu Kesimin yukarıdaki Maddelerinin, Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına ilişkin bulunduğu ölçüde, uluslararası toplumu ilgilendirici nitelikte yükümler getirdiğini ve onların Milletler Cemiyetinin güvencesi altına konulmasını kabul eder. İşbu hükümler Milletler Cemiyeti Meclisinde çoğunlukta ahsan, bir karar olmaksızın değiştirilemeyecektir. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya Milletler Cemiyeti Meclisinde işbu Maddeler konusunda, yöntemine uygun biçimde, çoğunlukla kabul edilecek olan her hangi bir değişikliği reddetmemeyi bu Antlaşma ile yükümlenirler. Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin bu yükümlülüklerden her hangi birine aykırılık olması ya da olma tehlikesi üzerine, buna Meclisin dikkatini çekmeğe yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkin sayılacak bir davranışta bulunabileceğini ve yönerge verebileceğini kabul eder. Bundan başka, Türkiye, işbu Maddelere ilişkin hukuksal ya da edimsel sorunlarda, Türkiye Hükümeti ile bağıtlı öteki devletlerden her hangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her hangi bir devlet arasında görüş ayrılığı ortaya çıkınca bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 14. Maddesi uyarınca, uluslararası nitelikte bir anlaşmazlık gibi sayılmasını kabul eder. Türkiye Hükümeti bu türden olan her hangi bir anlaşmazlığın, öteki Taraf istemde bulunursa, uluslararası Daimi Adalet Divanına götürülmesini kabul eder. Daimi Divan kararı istinaf edilemeyip Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 13. Maddesi uyarınca verilmiş bir kararın güç ve hükmünün tıpkısına sahip olacaktır.

Madde 45 — İşbu Kesim hükümleri ile Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıkları için tanınan haklar, Yunanistan tarafından da, kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır(Meray, 1969: 13).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BATI TRAKYA'DA YAŞANAN SORUNLAR VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN ÇALIŞMALARI

Batı Trakya'da yaşamını sürdüren Müslüman Türk azınlığın en önemli sorunu kişi hak ve özgürlüklerinin engellenmesidir. Bunun en belirgin örneği olarak etnik kimlik ve eğitim olmak üzere, dini konulardaki kısıtlamalar olarak ifade edilebilir. Türkiye'de kurulmuş olan Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği ve Yunanistan sınırları içinde kurulmuş olan İskeçe Türk Birliği, Gümülçine Türk Gençler Birliği, Azınlık Danışma Kurulu, Türk Öğretmenler Birliği, BAKEŞ bu toplumun birliktelik sağladığı sivil oluşumlardan bazılarıdır.

3.1.Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının Hukuki Statüsü

1830 Londra Protokolü ile başlayan, 2 Temmuz 1881 İstanbul Antlaşması ile devam eden, 10 Ağustos 1920 tarihinde Yunanistan'daki azınlıkların korunmasına dair Sevr Antlaşması'na ilave olarak 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ile çok taraflı olarak imzalanan antlaşmaların, Yunanistan meclisinde onaylanmasını takiben yapılan iç hukuk yasal düzenlemeler, hukuki statünün temelini oluşturmaktadır. Ayrıca burada Yunanistan Yargıtay'ının, 1980 yılında 1723 (1723/1980) sayılı olarak aldığı müftülerin yargılama kararı ise hukuki statünün onayını sağlamaktadır. Fakat yukarıda sayılan bu antlaşmalar incelendiğinde Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının özerkliğinin ihlal edildiği ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği üyesi Yunanistan 1923 Lozan Antlaşması'yla, yukarıda belirttiğimiz antlaşmaların getirdiği yükümlülüğe ek olarak bir imza daha atmıştır. Bu yükümlülüklerin ihlali tüm sorunların başlangıcı olarak bize yol göstermektedir. Lozan Antlaşması'nın 45. Maddesi mütekabiliyet içermektedir. Türkiye'yi, Yunanistan'daki Müslüman Türkler konusunda hak sahibi yapmasıyla birlikte, Yunanistan'ı da Müslüman Türkler konusunda sorumlu tutmaktadır. Yunanistan 2009 yılı itibarıyla Avrupa Birliği müktesebatında, Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk azınlığın kolektif olan haklarını bireyselleştirmek suretiyle kazanılmış uluslararası hakları bakımından yok saymaktadır. Bu suretle kazanılmış

hukuki özerklik, uluslararası antlaşmaların garantisindeyken yok hükmünde sayılarak ihlal edilmektedir. Bu özerlik üç ana başlıkta sayılabilir;1. İdari 2.Eğitim 3.Hukuki konu başlıklarında anabilinecek bu özerklik Yunanistan tarafından günümüzde de engellenmektedir. Normal şartlarda Azınlıkların korunmasını Avrupa Birliği temel ilke olarak kabul etmektedir. Bu ilke Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararıdır. Birleşmiş Milletlerin bildirimleri ve sözleşmeleri Müslüman Türk azınlığını korumaktadır. Bunların bazılarını sıralarsak; Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirisi; Birleşmiş Milletler Ulusal Veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildiri; Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (CERD),Birleşmiş Milletler Şartı ve diğer sözleşme ve bildirimler olarak ifade edebiliriz(Cin, 2015: 159). Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu topluluğun yaşadığı sorunların öne çıkanları aşağıda açıklanmaktadır.

3.2. Etnik Kimlik Sorunu ve Hukuki Girişimler

Yunanistan anayasasında azınlık veya kimlik tanımının nasıl şekillendiğine bakmakta fayda vardır. Bize konunun özünü göstermesi ve Yunanistan'ın konuyu nasıl değerlendirdiğini anlamamız açısından önemlidir. Devletlerin tarih sayfasından çıkmasına ya da mevcut halinde bir ayrışmaya uğramasının kaçınılmaz netice olmasından dolayı azınlık konusu her devletin temkinli yaklaştığı ve kaygı duyduğu bir konudur. Devletlerin varoluşlarında önleyemedikleri bir konu, yabancı olma hissiyatıdır. Kültürel, dilsel, dinsel veya etnik ayrışma içinde bulunan, ötekileşme durumunu yaratan azınlıklar kendilerini ifade etme konusunda halk veya etnik azınlık olarak anılabirler. Siyasi ve hukuki kazanımlar elde etmeleri yaşadıkları devletin kendilerini ifade şekline bağlı olan insanlar, devletin bölünmesi ve yok olması için bir tehlikeyi her zaman oluştururlar. Uluslararası devrimlerin sosyalizm, liberalizm, milliyetçilik ideolojileri ve siyasi hareketler sonucunda oluşması neticesi kaçınılmazdır. Azınlıkların durumu da bir ülke için şiddetli uluslararası geçimsizliklere ve barışı tehditlerine yol açabilmektedir. Bir ulusun gelecek kurgusu ve devletleşme durumu muhtemelen başka bir ulusa zarar vermeden oluşmamaktadır. Bundan dolayı her devlet azınlıklar konusuna kendi menfaatleri doğrultusunda politikalar oluştururlar ve uygularlar. Ulus devletlerin bu ayrımcılığı,

sosyal bir statü olan sınıfları meydana getirmektedir. Bunlar sosyalizm, liberalizm, milliyetçilik veya ulusçuluk olarak isimlendirilmektedir. Yunanistan bu konu da diğer ülkeler gibi benzerlikler göstermektedir. Avrupa Birliği üyesi Yunanistan bu konuda bağdaşık olarak kendi lehine bürokratlarının uzmanlaşması neticesi istikameti kendi belirlemektedir. Başka düşüncelerin ve isteklerin bir önem taşımadığı bu politikalar inatla, inkârla devam etmektedir. Yunanistan, Türk azınlığı ret etmekte ve sebebini hukuka bağlamaktadır. Hukuken kabul edilen azınlık dini azınlıktır ve bu Müslüman azınlık olarak Türk varlığını inkâr etmektedir. Bu tez resmi bir devlet politikası olmuş ve süregelmiştir. Bu bize azınlık tanımının her devlet için kendi çıkarları doğrultusunda ifade edildiğini, hukukun evrensel değerler bağlamında net bir azınlık tanımına ulaşamadığını göstermektedir. Sosyolojik olarak azınlık tanımına hem fikir olunmamıştır. Hukuki bir birlikteliğin oluşmasını sağlamamaktadır. Azınlık, uluslararası çoklu ve ikili antlaşmalarda, ulusal yasalarla hukuken ve resmîyette tanınan bir statüye büründüğünde söz konusu devlet tarafından tanınmış olmaktadır. Konumuz olan Yunanistan, azınlıkların durumunu anayasasında halk ve ulus olarak ikiye ayırmaktadır. Yunan yazarlara göre 1-(ETHNİC)Etnik Azınlıklar- Yahudiler, Ermeniler, Romanlar, Ulahlar, Arnavutlar. 2-(NATIONAL) Ulusal Azınlıklar- Slavmakedonları (Makedon ve Arnavut), Müslüman Arnavutları (çamlar), Türkler. 3-Dinsel Azınlıklar- Yehova Şahidleri, Eski Takvimciler, Katolikler, Protestanlar, Ermeniler, Müslümanlar, Yahudiler. 4-Dilsel Azınlıklar- Ermenice, Türkçe, İbranice, Arnavutça, Makedonca, Ulahça, Çingenece (Romanca). 5-Çeşitli Azınlıklar- eşcinseller, yasa dışı ve ekonomik olanlar, mülteciler. Müslüman azınlığın oluşumu ise Yunanistan tarafının tarifi neticesinde ulusal, etnik, dilsel, ırki olmak üzere Batı Trakya'da bulunan Müslüman azınlığın, yani dinsel azınlığın oluşturduğu bir azınlıktır. Türk tarafına göre Lozan Antlaşması ile mübadeleye tutulan insanlar Türk'tür ve mübadele dışı Batı Trakya'da bırakılanlar da Türk'tür. Bundan dolayı Müslüman Türk azınlığının varlığı Türk Devleti tarafından somutlaştırılmaktadır(Cin, 2015: 4049).

Konunun devamı olarak din, Yunan milli kimliğinin özünü oluşturmaktadır. Halk ve millet kavramları bu kapsamda birbirinden ayrı kabul edilmektedir. Ulusal bilincin milleti veya ulusu oluşturduğu kabul edilmektedir. Anne, aile ve ırk olan

biyolojik birlik öne çıkartılmaktadır. Yunan Devletinin en üst ilkesi isehalktır. Yunan vatandaşlarından oluşan tek bir halkı tanınmaktadır. Bu sebeplerden dolayı aynı ırkın devamı, aynı ülkede yaşaması önemlidir. Yunanistan millet kavramı ile geçmişten günümüze sürekliliği ifade etmektedir. Yunan milli kimliği aynı zamanda dini temsil etmektedir. Kuşaklar boyu süre gelen ortak köken, dil, din, gelenek, ideal, kültür birlikteliğini sağlayan oluşum, Yunanistan için millettir. Halk ise genelleme ile ülkede yaşayan Yunanistan vatandaşlarını ifade etmektedir(Cin, 2014: 63).Yarı teokratik din devleti olan Yunanistan, Türk kimliğini inkâr etme konusunda sivil toplum örgütlerinin isimlerinde bulunan Türk kelimesini yasaklamak ile birlikte kurumların kapanması yönünde çalışmalar yapmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde örnek olarak isminde Türk kelimesi bulunan, Türk kelimesinden dolayı kapanma kararı verilmiş sivil toplum örgütlerini inceleyeceğiz. Kolektif olarak, Batı Trakya’da Türk etnik kimliğini kendilerinin tanınması ve isimlendirilmesi konusunda istekte bulunan azınlık mensupları, Yunanistan hükümetinin uluslararası insan hakları izleme kuruluşlarının tavsiyelerine uymayarak etnik azınlıkların inkâr politikasında ısrarcı olmaktadır. Bir azınlık grubunun tanınması konusunda devlete ısrarcı olunamayacağını ifade eden Yunan hükümeti, azınlığa ait kişilerin hak isteklerinin bir azınlık grubunun varlığının belirlenemeyeceği şeklinde yanıtlamaktadır. Yunanistan resmiyette azınlık olarak tanınmayan bireylerin uluslararası insan hakları antlaşmalarından faydalandığını belirtmektedir. Yunanistan’da 1967 yılında askeri cunta başa gelmiştir. Bunu takip eden süreçte 1974 Kıbrıs Barış Hârekatı’nın meydana gelmesi bir dizi krize yol açmıştır. 1950 yıllarına kadar Müslüman azınlık veya Türk azınlık terimlerinin yerine, 1972 yılında okullarda azınlık okulu veya Müslüman okulu tabelaları asılmıştır. Türk etnik kimliğinin tanınmaması neticesinde 1988 ve 1990 yıllarında yaşanan protestolarda Yunan hükümetinin güç kullandığı ve azınlık mensuplarının daha sonrasında kendilerinin etnik kimliklerini baltalama çalışması kapsamında üç ana gruba ayırıştırma çabasına giren Yunanistan olmuştur(Evelin, 2019: 10).

Türk kelimesi geçtiği için kapatılan sivil toplum örgütlerinin dava süreçlerini özetlersek, İskeçe Türk Birliği’nin Hukuk Mücadelesi: Dönemin İskeçe Valisi, İskeçe Çok Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi’ne sunduğu 30 Ocak 1984 tarihli dilekçesi ile İskeçe Türk Birliği’nin kapatılmasını talep etmiştir. İskeçe Çok

Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi 36/1986 sayı ve tarihli kararı ile valinin talebini kabul ederek, derneğin kapatılmasını ve dernekler sicilinden silinmesini kararlaştırmıştır. Daha sonra İskeçe Çok Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 36/1986 sayı ve tarihli kararı aleyhine 20-8-1986 tarihinde Trakya İstinaf Mahkemesi nezdinde istinaf dilekçesi verilmiştir. Trakya İstinaf Mahkemesi 117/1999 sayı ve tarihli kararı ile istinaf dilekçesini reddetmiştir. 15 Haziran 1999 tarihli dilekçe ile Trakya İstinaf Mahkemesi'nin 117/1999 sayı ve tarihli kararının temyiz edilmesi talebinde bulunulmuştur. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinde 3 Mart 2000 tarihinde yapılan duruşmadan sonra Yargıtay, 8 Aralık 2000 tarihinde yayınlanan 1530/2000 sayı ve tarihli kararı ile temyiz dilekçesini kabul edip dosyayı tekrar görüşülmek üzere Trakya İstinaf Mahkemesi'ne sevk etmiştir. Trakya İstinaf Mahkemesi dosyayı ikinci kez görüşerek ve Yargıtay'ın 1530/2000 sayı ve tarihli kararının varlığına rağmen, İskeçe Çok Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 36/1986 sayı ve tarihli kararı aleyhine yapılmış istinaf başvurusunu 31/2002 sayı ve tarihli kararı ile yeniden reddetmiştir. Trakya İstinaf Mahkemesi'nin 31/2002 sayı ve tarihli kararı aleyhine 8 Nisan 2002 tarihinde yine temyiz dilekçesi verilmiştir. Dava 19 Eylül 2003 tarihinde Yargıtay 4. Hukuk Dairesi nezdinde görüşüldükten sonra ilgili daire 5 Aralık 2003 tarihinde yayımlanan 1549/2003 sayı ve tarihli kararı ile dosyayı Yargıtay Genel Kuruluna sevk etmiştir. Dosya 23 Eylül 2004 tarihinde Yargıtay Genel Kurulunda görüşülmüş ve 7 Şubat 2005 tarihinde yayımlanan 4/2005 sayı tarihli kararla temyiz talebi reddedilmiştir. Yargıtay Genel Kurulu'nun 4/2005 sayı ve tarihli kararının düzeltilmesi için 11 Temmuz 2005 tarihli ve 26698 sayılı başvuru AİHM'ne yapılmıştır. AİHM 27 Mart 2008 tarihinde yayımlanan kararı ile (26698/05) yukarıda belirtilen mahkeme kararları ile AİHS'nin 6. Maddesinin 1. Fıkrası hükmü ve 11. maddesi hükmünün ihlâl edildiğini tespit etmiştir. AİHM kararından sonraki süreç şu şekilde olmuştur: Trakya İstinaf Mahkemesi, 3 Nisan 2009 tarihinde gerçekleşen duruşma sonrası, 18 Ağustos 2009 tarihinde yayımlanan 477/2009 sayı ve tarihli kararı ile Yunanistan Medeni Usul Kanunu 758. Maddesi hükmüne göre yapılan başvuruyu reddetmiştir. Trakya İstinaf Mahkemesi'nin 477/2009 sayı ve tarihli kararı aleyhine 15 Haziran 2010 tarihinde yine temyiz dilekçesi yatırılmış ve 7 Ekim 2011 tarihi duruşma tarihi olarak belirlenmiştir. Dava 7 Ekim 2011 tarihinde Yargıtay 4. Hukuk Dairesi nezdinde görüşüldükten sonra ilgili daire 24 Şubat 2012 tarihinde

yayımlanan 353/2012 sayı ve tarihli kararı ile temyiz talebini reddetmiştir. Bu karar sonrası AİHM'e yapılan başvuru ise, önceki kararın icra takibinin Avrupa Konseyi Başkanlar Komitesince devam ettiği gerekçesi ile usulden reddedilmiştir. Yunanistan Medeni Kanunu'nda yapılan Avrupa Birliği Kararlarının Kabulüne İlişkin düzenlemeden sonraki süreçte şunlar yaşanmıştır: 5 Aralık 2017 tarihinde Trakya İstinaf Mahkemesi nezdinde yatırılan dilekçe 9 Şubat 2018 tarihinde gerçekleşen duruşma sonucu 22 Haziran 2018 tarihinde yayımlanan 96/2018 sayı ve tarihli karar ile söz konusu dilekçenin reddedilmesine karar verilmiştir. 29 Ekim 2018 tarihinde 96/2018 sayı ve tarihli karar aleyhine verilen temyiz dilekçesi ile ilgili öncelikli görüşme talebinde bulunulmuş olmasına rağmen duruşma tarihi olarak 20 Mart 2020 tarihi belirlenmiştir. Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği'nin hukuk süreci ise bu yıllarda şu şekilde işlemiştir: Rodop Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi, 6 Haziran 2001 tarihinde yayımlanan 146/2001 sayılı kararı ile kurulma ve tescil talebini reddetmiştir. Söz konusu karar aleyhine 4 Temmuz 2001 tarihli istinaf dilekçesi, Trakya İstinaf Mahkemesi kalemine sunulmuştur. Trakya İstinaf Mahkemesi 17 Ocak 2003 tarihinde yayımlanan 23/2003 sayılı kararı ile söz konusu istinaf talebini reddetmiştir. Trakya İstinaf Mahkemesi'nin 23/2003 sayı ve tarihli kararı aleyhine, 26 Şubat 2003 tarihli temyiz dilekçesi sunulmuştur. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 1 Nisan 2005 tarihinde yayımlanan 586/2005 sayılı kararı ile temyiz talebini reddetmiştir. 19 Eylül 2005 tarihli ve 34144 sayılı başvuru ile AİHM'e başvuru yapılmıştır. AİHM'si 27 Mart 2008 tarihinde yayımlanan kararı ile (34144/05) yukarıda belirtilen mahkeme kararları ile AİHS'nin 11. Maddesi hükmünün ihlâl edildiğini tespit etmiştir. AİHM kararından sonraki süreç şöyle gelişmiştir: Rodop Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi, 13 Ocak 2010 tarihinde gerçekleşen duruşma sonrası, 4 Şubat 2010 tarihinde yayımlanan 44/2010 sayı ve tarihli kararı ile Yunanistan Medeni Usul Kanunu 758. Maddesi hükmüne göre yapılan başvuruyu reddetmiştir. Rodop Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 44/2010 sayı ve tarihli kararı aleyhine yatırılan istinaf dilekçesi ile ilgili olarak, 24 Eylül 2010 tarihi, duruşma tarihi olarak belirlenmiştir. Trakya İstinaf Mahkemesi, 24 Eylül 2010 tarihinde gerçekleşen duruşma sonrası, 29 Kasım 2010 tarihinde yayımlanan 562/2010 sayı ve tarihli kararı ile istinaf talebini reddetmiştir. Trakya İstinaf Mahkemesi'nin 562/2010 sayı ve tarihli kararı aleyhine 20 Nisan 2012

tarihinde Temyiz dilekçesi yatırılmış ve 22 Mart 2013 tarihi duruşma tarihi olarak belirlenmiştir. Dava 22 Mart 2013 tarihinde Yargıtay 4. Hukuk Dairesi nezdinde görüşüldükten sonra ilgili daire 24 Mayıs 2013 tarihinde yayımlanan 1003/2013 sayı ve tarihli kararı ile temyiz talebini reddetmiştir. Bu karar sonrası AİHM'e yapılan başvuru ise, önceki kararın icra takibinin Avrupa Konseyi Başkanlar Komitesince devam ettiği gerekçesi ile usulden reddedilmiştir. Yunanistan Medeni Kanununda Yapılan Avrupa Birliği Kararlarının Kabulüne İlişkin Düzenlemeden sonraki süreç: Yunan Medeni Usul Kanununda 4491/2017 sayı ve tarihli yasa ile yapılan değişiklikten sonra 30 Temmuz 2018 tarihinde Trakya İstinaf Mahkemesi nezdinde ilgili dilekçe sunulmuştur. Duruşma tarihi olarak 7 Aralık 2018 tarihi belirlenmiş olmasına rağmen, o gün avukatların duruşmaları boykot etmesi sebebiyle duruşma 25 Ekim 2019 tarihine ertelenmiştir. Ertelenen duruşma, Trakya İstinaf Mahkemesi'nin 61/20-05-2020 tarihli kararıyla reddedilmiş ve temyiz mahkemesine başvurulmuştur(Mahkeme Kararı). Meriç İli Azınlık Gençleri derneğinin de 10 yılı aşkın süren mahkemesi aynı tarihte 60/20-05-2020 kararı ile aynı mahkemede ret edilmiştir(Mahkeme Kararı).

3.3. Müftülük Sorunu ve Dini Özerkliğe Müdahale

Müftülük konusunda dikkat edilmesi gereken konu Türkiye'deki müftülerin görev ve yetkileri ile Batı Trakya'daki müftülerin görev ve yetkileri tamamen bir birinden ayrıdır. Yarı teokratik din devleti olan Yunanistan'da müftülükler din esaslı olarak başta fetva vermek, dini konularda görüş bildirmek, din görevlileri ve öğretmenleri denetlemek, şeriat hükümlerini uygulamak, cemaat idare heyetlerinin gelirlerini kontrol etmek, Yunanistan'daki yabancı uyruklu Müslümanların evlenme, boşanma, velayet, vesayet konuları ile ilgili karar almak, camileri yöneten vakıflara başkanlık etmek, Yunanistan'da diğer din görevlileri gibi askerlikten muaf tutulmak, kadı sıfatını kullanarak miras davalarına bakmak ve bu durumda kolektif haklar elde etme durumundadırlar. Bu durum dini özerkliğin kanıtı olmaktadır. Bu yetkiler antlaşmalar ile koruma altına alınmıştır. Fakat Yunanistan bu antlaşmalara uymayarak bu görevleri engellemektedir. Müftülerin seçimi 2345/1920 yasayla iç hukukta onaylanmış ve 1913 Atina Antlaşması ile düzenlenen bu durum Lozan'da belirtilmemiştir. Mezhepler Bakanlığının onayında olan müftüler, Müslüman cemaat

tarafından seçilip bakanlığa sundukları seçilmiş müftünün uygun görülmemesi durumunda bakan atamayı yapmamakta yetkilendirilmişti. Cemaat Heyetlerine ait 12. Madde dışında hiçbir maddesi uygulanmayan yasa, seçilmiş müftü konusunda da 1920 yılından itibaren engellenerek baş müftü seçilmemekle birlikte özel olarak Kral iradesiyle atanmışlardır. 1913 ten günümüze Batı Trakya'daki müftülerin evlenme ve boşanma yetkisinden başka yetkileri elinden alınmıştır. Diğer yetkiler Yunanistan tarafından atanan müftülere verilmiştir(Biber, 2015: 14). Kolektif hakların Müslüman Türk azınlık için özerklik tanınması açısından başka bir sorunu da beraberinde getiren inanç hürriyetinin engellenmesidir. Baş müftülük ve müftülük makamı Müslüman Türk azınlık tarafından seçilmesi gerekirken ki bu yapılan antlaşmalarla düzenlenmiştir; Yunanistan hükümeti bu kolektif hakkın uygulamasını kendi atadığı müftüler aracılığı ile sabote etmektedir. Yunan resmi makamları Osmanlıdan günümüze uzanan süreçte cami cemaati ve vakıflarca büyük şehirlerde seçimleri dini özgürlük kapsamında sayarak sürekliliğini kabul etmiştir. 2000 yılına kadar dini özgürlüklerde büyük sorunlar yaşanmamıştır. 2007 yılında Yunanistan parlamentosunun onayladığı bir yasa ile 1923 yılından 2007 yılına kadar ilk defa dini özgürlüğe müdahale edilmiştir. Konu Batı Trakya'ya atanacak 240 din görevlisinin olması sebebi ile Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı tarafından 240 imam yasası olarak bilinmektedir. 3536/2007 Numaralı Yasa neyi ifade eder onun açıklaması ile çalışmamıza devam edeceğiz. Yasa, azınlık için dini ve manevi eğitimin geliştirilmesini hedeflemektedir. Aynı zamanda Müslümanların kutsal kitabı Kuran-ı Kerimin camilerde okunması ve tercüme edilmesini içermektedir. Gümülcine Müftülüğü ve İskeçe Müftülüğü'ne yüz adet imam kontenjanı açılan ve kırk kontenjanın da Dimetoka Müftülüğüne verildiği bu uygulamada Kırk kişinin İslam ve İlahiyat Fakültelerinden olması, ortaokul mezunu ve medreselerden mezun azınlık üyelerinden ise Kuran-ı Kerimi okutabilecek kapasitedeki kişilerden oluşacağı ilan edilmiştir. Seksen beş ortaokul ve lise mezunu Gümülcine'ye, seksen altı ortaokul ve lise mezunu İskeçe'ye, 29 ortaokul ve lise mezunu Dimetoka'ya olmak üzere; 15 yükseköğrenim mezununun Gümülcine'ye, 14 tane İskeçe'ye, 11 tane Dimetoka'ya atanması Yunanistan Resmi Gazetesi'nde bakanlık kararı olarak yayınlanmıştır. Devlet memurlarının sigorta kapsamından yararlanacak 240 kişi her yılın 1 Mayıs-31 Eylül tarihleri arasında görevlendirilecekleri bildirilmiştir. 37. maddesi kadar sorun

gözükmeyen yasanın 38. maddesinde ise bu atamaların bakanlık ve Yunan üniversitelerinde İslam üzerine eğitimini tamamlamış 5 kişiden oluşması ve tüm atamaların bu kurul tarafından yapılmasını sağlayacaktır. Üç müftülük binasına toplamda on kişilik kadronun tahsisi ise atanmış müftülük binalarındaki görevlendirme için olmuştur. Azınlık mensuplarının istekleri hiçbir zaman Yunanistan tarafından değerlendirilmediği gibi bu yasa tamamen Yunanistan devleti tarafından dini özerkliğin ortadan kaldırılmasına yönelik bir çalışma olduğu kanaatinden dolayı tepki çekmiştir. Atamayı yapacak kurulun Müslüman Türk azınlığa ve İslam dinine mensup olmaması, akademik olarak yapılan çalışmaların Hıristiyan dinine mensup kişilerin İslam dini mensuplarına dinlerini öğretmeyi amaç edinmeleri olarak kabul görmüş ve bunun kabul edilemeyeceği Müslüman Türk azınlığında tepkiye neden olmuştur. 2013 yılında Yunanistan yasayı bir kez daha düzenlemiş, azınlık mensuplarına kısmi yer vermek suretiyle konuyu kapatmaya çalışsa da Türk devletinin azınlık antlaşmalarına uyması konusunda uyarılarını dikkate almayarak yasanın güncel hali ile devamına karar vermiştir. Yunanistan'da İslam dini ile ilgili bir yükseköğretim kurumu bulunmamaktadır. Yalnızca belli üniversitelerde İslam ile ilgili dersler mevcuttur. 2016 yılında kendi vatandaşlarının da büyük tepkisine yol açan İslam çalışmaları bölümü dört yıllık eğitim süresi ile Selanik Aristotelio Üniversitesi'nde açılmıştır. İslam dinini Yunanca öğrenmek zorunda kalacak olması azınlık mensupları tarafından tepki ile karşılanmıştır. Kanunun ikinci kısmında yer alan camilerde öğretilecek kuran kursları zaten var olan kurslar ile ikilik yaratacak olması ve İslam dinin esası Kuran-ı Kerimin öğretilmesinde çıkacak zorluklarla sona erdirilmesi amaç edinilmiş bir uygulamanın varlığı da azınlık mensuplarınca kaygı ile takip edilmektedir(Hüseynoğlu, 2019: 58).

3.4. Vakıf Malları ve İdaresi

Manevi bir temel teşkil eden vakıf malları, Batı Trakya Müslüman azınlığın kendine güveni ve toplumsal kimliği açısından önem teşkil etmektedir. Bu vakıflar Batı Trakya Müslüman Türk Cemaati'nin ayakta durmasının ve ekonomik olarak olmasa olmazı konumundadır. 1945 yılında tüm vakıfların idaresi Cemaat İdare Heyetinin tasarrufundaydı. Kendi çıkarlarına hizmet için cunta yönetimi kendi

atadığı şahısların iş başına gelmesini 1967-1974 yılları arasında bulunduğu iktidarda gerçekleştirmiştir. Cunta idaresinin bu tercihi, seçimle iş başına gelen yöneticilerin, atanmış ve yandaş yöneticilere tercihidir. Sosyal dayanışma, eğitim ve din alanında kullanılan gelirin tek dayanağı olan vakıflar, işlevini kaybettirilmek suretiyle özerkliği kalmaması için azınlığın elinden alınmıştır. 1091/1980 Sayılı yasa kapsamında düzenlenen vakıflar yasası Yunanistan'ın vakıflarla ilgili belgelerin ortaya çıkması için bir istekte bulunmasını sağlamaktadır. Bu belgelerin üzerinde süren mücadele, bu belgelerin varlığını tehlikeye atmıştır. Yunan yönetimi bunun bilinci ile vakıf mallarının zaptını planlamış ama gösterilen tepkiler ile bu yasayı uygulamamıştır. Türkiye'nin tepkisinin devamı ile söz konusu yasa 3647/2008 numaralı yasa ile değiştirilmiş olsa da, Türkiye tarafından kabul görmeyerek itiraz edilmiştir. Bu tepkinin oluşması neticesinde Yunanistan eskiye dönerek bölge valiliklerinin atadığı bir yönetimi benimsemiştir. Vakıflar ile ilgili başka bir problem ise vergi konusudur. Vakıf mallarına konan vergi ödenmeyince ipotek yoluna başvurulmaktadır. Yunan hükümeti bu durumda her ne kadar uyguladığı vergileri afetse de çifte standart uygulamaktadır. Dini kurumların hiç birine uygulamadığı vergiyi yalnızca Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının vakıf mallarına uygulamaktadır(Halis, 2014: 187). Aynı tarihlerde TBMM'de görüşülen Vakıflar Yasa Kanun teklifinde ise MHP adına söz alan Konya milletvekili, devlet eski bakanı Faruk Bal, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Başkanını ismini vererek kanun teklifi hakkın da görüş belirtmiş ve çıkacak kanunun aynı tarihlere yakın Yunanistan tarafından düzenleneceğini ve bu düzenlenmenin Avrupa Birliği kapsamında değerlendirilmesinin gerekliliğini ifade etmiştir(TBMM).

3.5. Eğitim Sorunu

Eğitim sorunu, diğer sorunların kaynağı olan Lozan Antlaşması'nın uygulanmaması ve azınlığın haklarını muhafaza eden, geçmişte Yunanistan'ı yükümlülük altına alan antlaşmaların uygulanmaması neticesinde oluşmuştur. Anaokulu düzeyinde ilk çalışmalar 1967 cunta hükümeti tarafından Batı Trakya'da uygulanmaya başlamıştır. Yunanistan'ın okuryazarlık bakımından gelişmemiş bölgesi Batı Trakya'dır. Cunta yönetimi, anaokulu için bir dizi deneme uygulaması

yapmıştır. Bu okullarda daha çok Hıristiyan dini ve Yunan milliyetçiliği müfredatı uygulanarak azınlık çocuklarının asimile olması yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Çift dilli bir eğitim olması yönünde azınlık mensuplarının istekleri belli bir dönem göz ardı edilmiştir. Yunanistan hükümetinin kendi vatandaşlarına yönelik anaokulları mevcuttur. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı eğitim için bu okulları tercih etmek zorunda bırakılmış olup azınlık mensuplarının belli bir bölümü bu okulları tercih ederek çocuklarına eğitim imkânı vermeye çalışmaktadır. Bu durum karşısında Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği köylerde çocuk kulüpleri açmak suretiyle eksiklik gösteren bu durumun giderilmesi konusunda çalışma başlatmışlardır. Bu girişimlerden İskeçe Merkez Çocuk Kulübü, İskeçe Valisinin kararı ile 2007-2008 öğretim yılı sonunda kapatılmıştır. İlkokul ve ortaokul Yunan eğitim sisteminde zorunludur. Bu süre dokuz yılı kapsamaktadır. Ülkemizdeki uygulamadan farklı olarak bağımsız olarak ilkokul ve ortaokul süreleri birleştirilmemiştir. Bundan dolayı Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın ilkokuldan sonraki eğitim tercihi beş şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki ve azınlık için en kötüsü ilkokuldan sonra eğitimi bırakmaktır. Devlet okulları ise tercihin ikinci derece şekillenmesidir. 1998 yılına kadar beş yıllık eğitim süresinin üç artı üç yıla çıkarıldığı medreseler, Gümülcine ve İskeçe'nin Şahin bölgesinde mevcuttur. Bu eğitim seçeneği de üçüncü dereceyi ifade eder. Gümülcine ve İskeçe merkezinde bulunan iki dilli ortaokullar dördüncü derece tercih olarak karşımıza çıkar. Beşinci derece tercih ise alınacak eğitim vizesi ile Gümülcine Türk Başkonsoloslugu tarafından verilmektedir. Burada eğitim anavatanda devam ettirilmektedir. İlköğretim zorunlu eğitimin ikinci kısmını oluşturur. Gümülcine ve İskeçe'de iki dilli eğitim yapan birer ortaokul ve lise bulunmaktadır. Okul sayıları ilkokul 193, ortaokul 2 adettir. Lise ise 1012 öğrencinin öğrenim gördüğü Gümülcine Celal Bayar Lisesi ve İskeçe Lisesidir. 1951 yılında imzalanan kültür antlaşması ile birlikte Türk - Yunan ilişkileri çok iyi bir düzeyde seyretmiş, 1967 yılına kadar bu iyimser hava sürmüştür. Nüfus yoğunluğunu göz önüne alırsak Rodop ilinde yaşayan %52 Türk nüfusa 1 azınlık ortaokul ve lisesi hizmet verirken, %48 nüfus yoğunluğu bulunan Yunan halkına 24 devlet ortaokulu ve lisesi tahsis edilmiştir. İskeçe'ye bakarsak Türklerin nüfus yoğunluğu %45'dir. Bu nüfus oranına 1 azınlık ortaokulu ve lise hizmet verirken, Yunan nüfusun %55 yoğunluğuna 37 devlet ortaokulu ve lisesi hizmet

vermektedir. Medreseler ise Müslüman Türk azınlığın din görevlisi ihtiyacını karşılama konusunda hizmet vermektedirler. 1949 yılında Gümölcine’de ilki kurulan Softalar Medresesi, Almanya işgali sırasında ilköğretim konusunda azınlık halkına ilkokul öğretmeni olarak hizmet vermiştir. İlk açılan medresede öğrenim süresi iki yıllla sınırlı iken, üç yıla çıkartılmış ve 1957 yılı itibariyle beş yıl olarak düzenlenmiştir. Bu medreseye 1956 yılında Şahin nahiyesinde bir medresenin açılması eşlik etmiştir. Medreseler hali hazırda din görevlisi ve SÖPA(Selanik Özel Pedagoji Akademisi) öğrenci yetiştiren bir kurumdur. Yunanistan hükümetinin kasti müdahaleleri sonucu amacı dışına çıkarılan medreseler, Yunanca dil esaslı derslerde çoğunluk sağlayarak konunun saptırılmasına hizmet etmektedir. Yunan eğitimcilerin verdiği dersler ile bazı üniversitelerde bulunan Türk dili bölümü Müslüman Türk azınlığın öğretmen ihtiyacı için kurulmuştur. SÖPA(Selanik Özel Pedagoji Akademisi) ile birlikte bu görevi yerine getirilmektedirler fakat Yunanca olarak tüm dersler görülmektedir. 1999 yılında çıkan yasa ile %0,5 miktarında Yunanistan’da bulunan Müslüman Türk azınlık Yunan üniversitelerine kontenjan olarak kabul edilmektedir. Türk öğretmenlerin engellenmesi, Türkçe ders kitaplarının güncellenmemesi ve engellenmesi, Türkçe derslerin azaltılması gibi konular, Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının kendi okulunu kurabilme, idare etme, kontrol etme olanağı vermemekle birlikte, azınlık eğitimine ağır bir darbe vurmaktadır. Yunan hükümetinin yanlı tutumu Türkçe öğretim hakkını engelleyerek zaten yetersiz olan eğitimin ana dilden uzaklaşmasını sağlayarak bir asimile politikasına dönüşmesi konusunda azınlığın ciddi endişeleri mevcuttur(Paçaman, 2011: 28).

3.6. Siyasi Temsil Sorunu

Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının bağımsız olarak seçtiği milletvekili olarak Yunan parlamentosuna girmiştir. 1989 yılında gerçekleşen bu durum üzerine Yunan hükümeti bazı tedbirler alarak bağımsız siyasi temsilin önünü tıkamıştır. Yüzde 3’lük bir baraj getirilerek, Yunanistan genelinde alınacak oy oranının %3’lük bir dilime isabet etmesi Yunan parlamentosunda bağımsız olarak temsile hak kazanılmasını ön görmektedir. Bunun dışında Dr. Sadık Ahmet ve arkadaşlarının mahkûmiyet kararları yeni bir oluşuma gidilmesi yönünde istek

doğurmuştur. 13 Eylül 1991 tarihinde Merkezi Gümülcine’de olan Dr. Sadık Ahmet tarafından kurulan Dostluk Eşitlik Barış (DEB) Partisi azınlık mensuplarının tek çatı altında toplandığı tek siyasi oluşumdur (Yılmaz, 2019: 258). Batı Trakya Türklerine 1920 yılında Vezinelos zamanında, kısa bir süre olsa da azınlık kontenjanı uygulamıştır. 1923, 1928, 1932, 1933 yıllarında Yunan parlamentosunda Batı Trakya Müslüman Türk azınlığına mensup milletvekili bulunmuştur. 300 sandalyeli Yunan parlamentosunda azınlık milletvekilleri 1930 yılında itibaren diğer siyasi partilerden milletvekili olarak temsil edilmişlerdir. Bu temsiller hiçbir zaman beş milletvekilinden fazla olmamıştır. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlık 1955 yılından itibaren haklarının çiğnenmesi üzerine siyasete daha fazla ilgi duymuşlardır. Yunan parlamentosundaki Türk azınlığın sınırlı temsiline karşılık, yerel yönetimlerde belirgin bir fazlalık olması vali ve il genel meclis üyelerinin seçimle iş başına gelmesinden dolayı azınlık mensuplarının yoğun olarak yaşadığı Gümülcine ve İskeçe’de Türk adaylarını seçmelerinden kaynaklanmaktadır. Genişletilmiş Bölge Valiliği kapsamında yoğun Türk nüfusun, Yunan vatandaşların yoğun olarak bulunduğu seçim çevreleri ile birleştirilmesinde üstünlüğün Yunanlara geçmesini hedef aldığından, Müslüman Türk azınlık mensuplarının yerel seçimlerde de seçilmesine engel teşkil edecek uygulama içine giren Yunanistan, yerel temsil hakkını da bu şekilde baltalamaya çalışmıştır. Bu seçim şekli Atina-Pire bölgesinde uygulanarak Batı Trakya’da uygulamanın tek olmadığı savunulsa da 1994 yılındaki bu uygulama 2011 yılında sonlandırılmıştır. Yunan çoğunluk seçmeni hiçbir zaman azınlık adaylarına destek vermemiştir. Müslüman Türk Azınlık ise listesinde Türk aday bulunduran Yunan partilerine azınlık adaylarından dolayı destek vermektedir. Karma listelerin olması, işveren-işçi ilişkileri, parti ideolojilerine sempati, parti sempatanlığı azınlık mensuplarının Yunan partilerine oy vermesinin sebepleridir. Türk seçmen için önemli olan Müslüman Türk azınlık mensubu adayın hangi partiden aday olacağı değil, Türk aday olmasıdır. Bunun örneği ise sağ bir partiden milletvekili olan Av. İlhan Ahmet’in sol bir partiden aday olduğunda tekrar seçilmesidir. Dr. Sadık Ahmet’in vefatından sonra ivme kaybeden DEP, 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde rekor oy oranı alarak bunu ispatlamıştır. 5 Kasım 1989 tarihinde Anavatanda yaşamını sürdüren Yunanistan vatandaşı Türklerin seçim için gerek Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği’nin sağladığı imkânla yani

otobüsler ile gerek kendi imkânları ile gittikleri seçim yolculuğu Yunanistan tarafından engellenmiştir. Bu uygulamaya daha sonra rastlanmamıştır. Fakat sonraki süreçte Batı Trakya'da bazı seçim zamanlarında gerginlikler olmuştur. 2012 seçimlerinde Gümölcine ve İskeçe'de bulunan bazı camilere saldırılar olması, ayrıca 2009 erken seçimlerinin açıklanması ile de yaşanmıştır(Hüseyinoğlu, 2015: 4786).

3.7. Vatandaşlıktan İskat

Lozan Antlaşması'nın kırkınıcı maddesi Yunanlar ve Yunan olmayanlar arasındaki ayrımcılığı yasaklamaktadır. Yunanistan, Batı Trakya'da Türk çoğunluğun etnik olarak azaltılması yönünde 1955 tarihli ve 3370 sayılı Yunan Vatandaşlık Kanununun 19 maddesini kullanmıştır. Yunan makamların, Yunanistan'a geri dönme amacı olmayan, Yunan asıllı kişilerin Yunanistan vatandaşlığından, Yunanistan makamların uygun görmesi ile çıkarılmasını sağlayan yasadır. Yunanistan Anayasasının birinci ve ikinci maddeleri ile çelişen bu yasa etnik kimliği Yunan olmayan, Yunanistan dışında dünyaya gelen ve yetişen Yunanistan vatandaşları içinde uygulanmıştır. On sekiz yaşına gelmemiş bir çocuk eğer anne ve babası vatandaşlıktan çıkarılırsa Yunan vatandaşlığını kaybetmektedir. Bu uygulama Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın nüfus avantajını kaybetmesi için uygulanmış ve altmış bin Yunanistan vatandaşı azınlık mensupları Haymatloz, yani vatansız konumuna düşürülmüştür. Açıkça ihlal edilen azınlık hakları, Birleşmiş Milletlerin vatansız kişilerin durumları için hazırladığı sözleşmeyi de ihlal etmektedir(Hüseyin, 2013: 9).

3.8. Sosyal Örgütlenmeye Yönelik Baskı ve Engellemeler

Batı Trakya Müslüman Türk azınlık üyeleri bilinçli hareket etmenin önemi kavrayıp birçok dini, mesleki, kültürel birliktelik ve dernekler kurmuştur. Yunanistan bu birliktelikleri bir tehdit olarak algılamış ve kapatılması yönünde her türlü yasanın çıkarılması uygulanmasını sağlamıştır. 1988 yılında isminde Türk kelimesi bulunan, 1927 yılında kurulmuş olan İskeçe Türk Birliği, 1936 yılında kurulan Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, 1972 senesinde yapılan Yunanistan dernekler yasasındaki değişiklik kapatılmıştır. Batı Trakya Öğretmenler Birliği bu kapsamda kapatılmak

üzere mahkemeye verilmiştir. Yunanistan dernek yöneticileri hakkında yasa dışı örgüt üyelinden dava açılmıştır. 1997 yılında görülen dava neticesinde 3 yıl tecil edilerek 8'er ay hapis cezası onanmıştır(Hüseyin, 2013: 13).

3.9. Yasak Bölge Uygulaması

Yasak bölge uygulaması,1953 yılında Kuzeyden gelecek komünist tehlikesi gerekçe gösterilerek uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamada amaçlanan Pomak Türklerinin asimile edilmesi ile birlikte ovada yaşayan Türklerden ayırıştırma. Yasak bölge ziyaretleri ve yasak bölgeden çıkışlar, pasaport kontrolünde yapılmaktaydı. Yasak bölge olarak adlandırılan coğrafi konum ise Batı Trakya'da Güneyden Kuzeye doğru, Bulgaristan sınırına 8 km. kalan alanda başlayarak, Türk sınırına kadar olan bölgenin tamamını kapsamaktadır. Yunanistan vatandaşlarının, Batı Trakya azınlığı ve yabancı diplomatların seyahatlerinin de yasaklandığı, özel izne tabi olduğu ABD tarafından hazırlanmış olan 1990 tarihli Yunanistan raporunun 2/D kısmında belirtilmiştir. 1995 yılında yasak bölge uygulaması kaldırılmış olmasına rağmen, Yunanistan kolluk kuvvetleri bölgeye girişleri kontrol altında tutarak günümüzde de sınırlandırabilmektedir(Hüseyin, 2013: 14).

3.10. Toprak ve Taşınmazlar ile İlgili Sorun

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın 1920 yıllarında azınlık olarak Batı Trakya topraklarının%84'üne sahip olduğunu Lozan Barış Antlaşması'na sunulan belgelerden anlamaktayız. Günümüzde %25'e kadar düşen bu oran Yunanistan'ın bir dizi uygulamaları neticesinde olmuştur. Bunları sıralarsak Yunanistan hükümetlerinin bölgeden Yunan asıllı vatandaşlarının toprak alımlarını sağlamak üzere koyduğu kotalar ve kolaylıklar en başta sayılabilir. Türk topraklarının kamulaştırılması ve arazilerin birleştirilmesi (anadamos) uygulamaları, Yunan göçmenlerin bölgeye yerleştirilmesi, adil olmayan kamulaştırma uygulamaları diğer örneklerdir. Yunan vatandaşlarının toprakları %10-20 oranında kamulaştırılırken, azınlık topraklarında bu oran %80-90 oranını bulmaktadır. Anadamos ise kullanılmayan arazilerin ekilmesini sağlamak, verimli toprakların değerini arttırmak, miras veya başka nedenlerle bölünmüş toprakların verimliliği düşmüş olmasından

dolayı kendi aralarında birleştirme ve yeniden dağıtımını öngörmektedir. Böyle bir uygulamada Müslüman Türk azınlığın en verimli toprakları birleştirmeye katılmak sureti ile kendilerine verimsiz topraklar taksim edilmiştir. 1872 Osmanlı tapularını Yunan devleti eğer azınlık mensuplarının elinde ise tanımamakta, kendi Yunan asıllı vatandaşlarında ise tanımaktadır. Örneğin İnhanlı, İskeçe'ye bağlı bir nahiyedir. 1974 yılında 1800 hektar arazi Osmanlı Tapusundan başka bir belgenin olmaması neticesinde kamulaştırılmıştır. Bu uygulamayı Yunan Devlet Malları Konseyi yürütmektedir. Batı Trakya'yı sınır bölgesi olarak kabul eden Yunan devleti, 1366 sayılı 1938 yılı kanun ile Yunan asıllıların dışında Batı Trakya'da toprak alımını yasaklamıştır. Avrupa konseyinin bu uygulamayı mülkiyet hakkı, sermayenin ve hizmetlerin hareket özgürlüğüne aykırı bulması üzerine açtığı dava sonucu, Yunanistan 31 Ağustos 1990 yılı 1892 sayılı kanun ile uygulamaya yeni bir işlev kazandırmıştır. Bu yasadaki yeniliğe rağmen bölgedeki toprak alımları eskiden olduğu gibi izne bağlıdır(Hüseyin, 2013: 15).

3.11. Ekonomik Baskılar

Yunanistan Merkez Bankası ile Ziraat Bankası arasında Yunan asıllı vatandaşların ve Hıristiyan dinine mensup olanların yararlanacağı, 22 Kasım 1966 tarihinde imzaladığı bir anlaşma ile azınlığın elindeki toprak ve gayrimenkullerin alınması için uzun vadeli krediler verilmiştir. Batı Trakya Müslüman Azınlığın geçimi unsuru topraktır. Kamu kurumlarında çalışma imkânı Yunanistan Hükümetlerinin engellemesi nedeniyle, azınlıklar için tarım yapmaktan başka geçim yolu bulunmamaktadır. Bu kredi anlaşmaları sonraki yıllarda uygulanmış ve süreklilik arz etmiştir. Azınlığın gayrimenkul almaları kısıtlamaya uğratılmıştır. Bu kısıtlama kamulaştırma, tapu ve zilyetliği tanımama, arazi bileşmesi gibi yollarla sağlanmıştır. Türkiye'de eğitimini tamamlamış azınlık mensuplarının diplomaları denkliği tanınmadığından serbest meslek icraları da engellenmiştir. Tarım ve küçük işletmeler sayesinde geçinmeye çalışan azınlık, sınırlı ticari faaliyetlerin dışına çıkamamıştır(Hüseyin, 2013: 16).

3.12. Batı Trakya Sivil Toplum Örgütleri ve Çalışmaları

Batı Trakya Sivil Toplum Örgütleri konusu, üç kısımda incelenebilecek bir konudur. İlk olarak Batı Trakya'da faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri sıralanabilir. Böylece, Batı Trakya Türk Azınlığı konusunda çalışmalar yapan kuruluşlar tanımlanmış olacaktır.

Batı Trakya Tarihi Eser Örnekleri; Batı Trakya Türk izlerinin kanıtı olarak, Dimotaka Yıldırım Beyazid camii'nin onarılması için yazılı belge, Fi 12 Zilkade sene (1) 320 ve fi 28 Kânûn-ı Sâni sene (1)318/ (10 Şubat 1903) Sadriazam Ferid imzalı(Sarınay, 2009: 466). 23755 No'lu Evkaf defterinde bulunan 145 adet vakıf gayrimenkul listesi mevcuttur(Sarınay, 2009: 479). Bu kayıtlar ecdat Yادigari taşınmazlardır.

Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu; Yunanistan'ın 1974 yılında demokrasiye geçişi ile birlikte, Müslüman Türk azınlık haklarını alma konusunda umutlanmıştır. 1923 ila 1967 Cunta döneminde Batı Trakya Müslüman Türk azınlık ekonomik, siyasi, askeri tüm olaylardan fazlasıyla etkilenmiştir. 1974 demokrasi dönemi ile başlayan ve gün geçtikçe artan baskılar Kıbrıs Barış Harekâtı ile zirve yapmış, fatura azınlığa kesilmiştir. Birlik beraberlik içinde daha etkili bir mücadele arayışları içinde olan azınlıklar, seçilmiş müftüler etrafında toplanarak Batı Trakya Azınlığı Yüksek Kurulunu kurmuştur. Alınacak ve alınan kararların uygulamasında bir komitenin varlığına da ihtiyaç duyan bu oluşum, Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu Yürütme Komitesi olarak kararların takibini ve tatbikini sağlayan komite kurmuştur. 1976 yılında ilk toplantısını yapmıştır. Çeşitli konularda topluma önderlik ederek, mücadele şeklini göstermiş ve örgütlemiştir. Yunanistan'ın ya göç, ya asimile politikası zaman içinde Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığa Yunanistan'ın sağ veya sol partilerinin siyasi programı olmadığını, değişmeyen bir devlet politikası olduğu gerçeği ile karşılaştırmıştır. Siyasi partilerden seçilecek milletvekillerinin azınlık sorunlarına ilgisiz kalmasını hissederek siyasi olarak 1989 Haziran seçimlerinde bağımsız liste çıkararak Dr. Sadık Ahmet'in milletvekili olmasını sağlamıştır. 2000 yılında Londra'da yapılan Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı'nda kurulan daimi sekretaryanın Avrupa Batı Trakya Türk

Federasyonu ve Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği ile birlikte kurucu üyesi olmuştur. Dr. Sadık Ahmet milletvekili seçilince Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu ismini alarak başkanlığını da zamanın azınlık bağımsız milletvekilleri yapmıştır. 2004 yılında seçilen yönetimle birlikte azınlık milletvekilleri, azınlık belediye başkanları ve azınlık dernek başkanları ile toplantılarını yapmışlardı(Hüseyin, 2013: 207).

Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği; 1936 Yılında kurulmuştur. Rodop - Evros Türk Öğretmenler Birliği ismi ile kurulmuş, 2. Dünya savaşı nedeniyle ve Yunanistan iç savaşı nedeniyle faaliyetlerine ara vermiştir. 1951 Yılında kültür antlaşması yapılmış ve Rodop – Evros Türk Öğretmenler birliği 1960 yıllarına kadar bu isimle çalışmalar yapmıştır. Türkiye’de eğitimini tamamlayan öğretmenlerin Batı Trakya’ya dönmesi ve yönetimde yer almaları ile birlikte, İskeçe ilinden temsilcilerin varlığı dernek bünyesinin genişletilmesi ve isminin Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği olarak güncellenmesini gerektirmiştir. Yeni tüzük ve ismi ile 1965 yılından sonra çalışmalarına devam eden dernek, 1983 yılından sonra Rodop valisi tarafından ismindeki Türk kelimesinin Müslüman ve Hıristiyan toplumlarında gerginlik yaratabileceği için tüzükteki ve tabelasındaki Türk kelimesinin çıkarılması istemiştir. 1985 yılında dernek yönetiminin, valinin isteklerini geri çevirmesi neticesi emniyet güçleri tarafından tabela indirilmiş ve dava açılmıştır. 1988 yılında mahkeme, derneği kapatma kararı almıştır. Bu tarihten itibaren dernek resmi statüde olmamasına rağmen resmi bir dernek olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Azınlık eğitim ve öğretiminde oluşan sorunları yerel, hükümet ve uluslararası gündem haline getirerek çözüm yolu aramaktadır. Halkı bilgilendirerek, sosyal hakları ilgili gerekli makamlara başvuruda bulunmaktadır. Resim, müzik, halk oyunları gibi etkinlikler düzenleyerek, Batı Trakya’nın ilk tiyatro çalışmasını yapmıştır(Hüseyin, 2013: 209).

İskeçe Türk Birliği; Batı Trakya’da kurulan ve isminde Türk kelimesi geçen ilk dernektir. İkinci Dünya savaşında çalışmalarına ara veren dernek, Türk Gençler Yurdu ismi ile kurulmuştur. Manevi, ruhi ve bedeni eğitimler için kurulmuştur. 1946 yılında yeni ismi İskeçe Türk Birliği ve yeni tüzük onaylanarak çalışmalara devam etmiştir. Türk kelimesinin Türkiye vatandaşlarını işaret etmekte olduğu bahanesi ile kapatılmıştır(Hüseyin, 2013: 210). Çalışmamızın etnik kimlik bölümünde halen

davanın sürdüğü ve 37 yıldır mücadele içinde olduğu belgelerle ifade edilmektedir.

Gümülcine Türk Gençler Birliği; Türk Gençler Birliği Ümit Spor Kulübü ismi ile 25 Şubat 1925 tarihinde kurulmuştur. Yıldız Spor Kulübü olarak kendi içinden bir oluşum gerçekleştirmiş, 1932 yılında iki ayrı kurum olarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. 1938 yılında Gümülcine Türk Gençler Birliği olarak tekrardan birleşme gerçekleşmiş ve tüzük onaylanmıştır. 1972 yılına gelindiğinde kanun değişikliği ile eski tüzüğün değiştirilme şekli onaylanmamıştır. İstinaf mahkemesi aynı kararı 1973 yılında onayarak derneği hukuki olarak askıya almıştır. Derneğin kuruluş amaçları arasında Batı Trakya Türk gençliğinin bedeni ve manevi gelişimi esas alınmıştır. Jimnastiğin, atletizmin ve futbolun benimsetilerek geliştirilmesini amaç edinmiştir. Dernek bütçesinin imkân verdiği oranda tıbbi ve maddi yardımlarda bulunmayı hedef seçmiştir. Geziler, müzik, nişancılık eğitimi dernek çalışmalarının bazılarıdır. 1984 yılında ismindeki Türk kelimesinden dolayı Rodop valiliğinin mahkemeden istediği kapatma kararının çıkması üzerine tabelası sökülüştür. Yunanistan Yüksek Mahkemesi bu kararı onaylamıştır(Hüseyin, 2013: 212).

Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği; 28 Kurucu üye tarafından 31 Mart 1982 yılında Yunanistan resmi makamlarının onaylaması ile çalışmalarına başlamıştır. 28 Kurucu üyesi vardır. Türk ve Yunan milletleri arasındaki İnsan hakları, özgürlük, insani değerler, demokratik değerler ve dostluk amaçlarını ilke edinerek; Batı Trakya Müslüman Türk azınlığın gelenek, görenek, kültürel ve manevi çalışmalarını desteklemek, katkıda bulunmak, kişisel ilişkiler ile birlikte her türlü ilişkinin gelişimini sağlamak, Batı Trakya Müslüman Türk azınlığın bilimsel gücünü aktif duruma sokmak, azınlık bilim adamlarının Batı Trakya'da çalışmasını sağlamak için kurulmuştur. Üye sayısı 500'lü sayılara yükselmiş, lisans ve lisansüstü eğitim alan Batı Trakyalı öğrenciler tarafından dernek çatısı altında Genç Akademisyenler Grubu kurulmuştur. Kadın kolu olarak da çalışmalar başlatmışlardır(Hüseyin, 2013: 214).

Seçek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği; 1997 yılında kurulan ve 280 üyeli bir dernektir. Geleneksel Seçek Şenlikleri isminde üç gün süren yağlı güreş ve kültürel etkinlikler düzenlemektedirler. Yurt içi ve yurt dışı katılımın yüksek olduğu bu etkinlikler Batı Trakya'nın en kapsamlı ve en önemli etkinliğidir. Dernek, kız ve

erkeklerden oluşan halk oyunları ekiplerini organize etmiştir. Bölgedeki tarihi ve kültürel mirasın kitap haline getirilerek belgelenmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır. Her sene mali kongresini yapan dernek dört yılda bir seçimle yönetim kurulu ve başkanını belirlemektedir(Hüseyin, 2013: 215).

Kalkanca Kültür Derneği; 1995 yılında kurulmuştur. Derneğin öncelikli hedefi dernek binası olarak kullanabilecekleri bir bina sahibi olabilmektir. Bu bina gençlerin kitap okuması, sohbet etmesi, televizyon izlemesi amaçlanarak birlikteliğin pekişmesi için önemli görülmektedir. Halk oyunları için kurslar düzenlemiş ve halk oyunları ekibi kurmuşlardır. Tüzüğünde resmigeçitlere iştirak eder maddesi bulunduğundan Gümülcine şehir meydanındaki resmigeçitlere iştirak eden tek Türk derneğidir(Hüseyin, 2013: 216).

Batı Trakya Türk Azınlığı Vaaz ve İrşaad Heyeti; Gümülcine Müftüsü Merhum Hafız Hüseyin Mustafa tarafından 1 Ocak 1970 tarihinde 16 maddelik onaylanmış bulunduğu tüzük ile kurulmuştur. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın dini yönden bilinçlenmesi, İslam dininin ibadet, ahlak ve inanç konularında çalışmalar yapmak üzere kurulmuştur. Din, örf, adet, gelenekler konusunda eksiklerin giderilmesini hedeflemektedir. Batı Trakya’da seçilmiş müftüler ile birlikte çalışmalar yürütmektedir. Mihenk adlı bir dergi yayınlamaktadır. Batı Trakya Genelinde Ramazan ayında, Cuma günleri ve diğer önemli özel günlerde vaaz programı düzenlemekle birlikte, sosyal konularda ve dini konulardapaneller düzenlemektedir(Hüseyin, 2013: 217).

Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği; 21 Mart 2001 tarihinde Gümülcine’de kurulan dernek 42 kadın kurucu üye tarafından çalışma yapmak üzere kurulmuştur. 5 Nisan 2001’de mahkemenin Türk ismi bulunmasından dolayı tüzüğünü onaylamadığı dernek halen yargı kararını beklemektedir (Hüseyin, 2013: 218).

Batı Trakya Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Cemiyeti; 25 Ekim 1965 yılında Gümülcine merkezli kurulmuştur. Batı Trakya Azınlığın daimi üyesidir. Diğer derneklerle ortak çalışmalarda bulunmaktadır. Üyelerin dayanışma ve yardımlaşmasını sağlamak, mesleki konulardaki sorunların paylaşılması ve çözüm üretilmesi, kültür amaçlı katkılar sağlamak üzere çalışmalar yapmaktadır(Hüseyin, 2013: 219).

Rodop-Evros İlleri Selanik Özel Pedagoji Akademisi Mezunu Öğretmenler Derneği; Diğer kuruluşlarla iş birliği içinde olmaktadır, eğitim amaçlı kültürel geziler düzenlemek amacı güden dernek 1994 yılında kurulmuştur(Hüseyin, 2013: 220).

Batı Trakya Camileri Din Görevlileri Derneği; 23 din görevlisi tarafından 1995 yılında kurulmuştur. Dernek isminde bulunan Batı Trakya ibaresi yüzünden yasal bir kimlik kazanamamıştır. Trakya'nın Batı ve Doğu olarak ayrılamayacağını mahkemede savcı tarafından öne sürülmesi ile halen davası devam eden kurumlardan biridir(Hüseyin, 2013: 221).

Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi (BAKEŞ);BAKEŞ 2007 yılında 44 kurucu üye ile kurulmuş kar amacı gütmeyen bir şirkettir. Kuruluşundan bu yana Batı Trakya Türk Azınlığının eğitim, kültür ve sosyal alanlarda gelişimi için çalışmalarını aralıksız sürdürmektedir. BAKEŞ bugüne kadar 5 okul öncesi eğitim ünitesi ve 1 çok amaçlı eğitim merkezi açmıştır. 2008 yılında dönemin Sirkeli Belediyesi'ne başvuruda bulunarak bir azınlık ortaokulu kurmak için yer tahsisi istemiştir. Belediye yer göstermiş fakat dönemin Eyalet Meclisi bunu reddetmiştir. BAKEŞ 2011 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na 2 dilekçe vererek bir azınlık ortaokulu ve 1 özel anaokulu kurmak istemiştir. İki dilekçede uzun yazışmalardan sonra cevapsız kalmıştır. Yasal değişiklikleri takip eden BAKEŞ, 2018 yılında tekrar başvuru yapmış fakat bu başvurusu da yanıtız kalmıştır. Başvuruları 2021 yılında yenileyecek olan BAKEŞ, bu kez resmi cevap süresi sonucunda aynı durumla karşılaşırsa hukuki süreci başlatacaktır. BAKEŞ ayrıca kitaplar yayınlamaktadır. Bugüne kadar 46 kitap yayınlamıştır. Bünyesinde bir de araştırma merkezi bulunan BAKEŞ, bugüne kadar binlerce belge ve fotoğrafı arşivine katmış, araştırmacıların hizmetine sunmuştur(BAKEŞ).

Avrupa Batı Trakya TÜRK Federasyonu; 1960 yılında başlamış olan baskıların 1970'li yıllarda artması neticesinde Batı Trakya göç vermeye başlamıştır. Göçe zorlamaya ırkçı 19 madde eklenince, Batı Trakya'dan Müslüman Türk azınlığın göçü yoğunluk kazanmıştır. Batı Trakya Türkleri sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel baskılar sonucu başta Anavatan Türkiye olmak üzere Avrupa'da Almanya odaklı göçler gerçekleştirmiştir. Avustralya, ABD, Hollanda, Belçika, İngiltere, Avusturya, Kanada, Fransa ve İsveç; Batı Trakyalıların göçe zorlanması sonucu gittiği

lkelerdir. Batı Trakya Türkleri sosyal dayanışma gerekliliğinin farkına varınca, buralarda kültürel ve sosyal değerlerin yaşatılması için dernekleşmeye başlamışlardır. Bu kapsamda Hessen 1 Ocak 1978 ilk Batı Trakya Türk Kültür Dayanışma Derneğinin kuruluşuna ev sahipliği yapmıştır. Bu dernekler Almanya ve diğer ülkelerde hızla kurulmaya ve faaliyetlere başlamışlardır. 28 şubat 1988 tarihinde Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu'nun kurulması, Batı Trakya'da artan baskılar neticesinde Almanya'da bulunan derneklerin tepki göstermesi ile hayata geçmiştir. Organize bir şekilde daha güçlü olarak sorunların üzerine gidilebilmesi amacı ile yedi kurucu derneğin tek çatı altında toplanarak başlattıkları girişimin neticesinde resmen kurulmuştur. Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu 1996 yılında İngiltere Batı Trakya Türk Derneği'nin katılımı ile birlikte Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu'na dönüşmüştür. Birleşmiş Milletler, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa Güvenlik ve iş Birliği Teşkilatı gibi kuruluşlarda Batı Trakya Türklerinin yasal hak arama çalışmalarını başarı ile yürütmektedir(abttf).

Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği; 9 Eylül 1946 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Batı Trakya Türk azınlığının yardımlaşmasını ve dayanışmasını amaç edinmiştir. Yunanistan'ın hak, hukuk ve baskılarını duyurmak ve Batı Trakya azınlığın savunmasını üstlenmek üzere tüzük değişikliğine giden dernek, siyaset dışında bu görevi kendine amaç edinmektedir. 24 Ocak 1981 ve 8/287 numaralı karar ile kamu yararına çalışan dernek statüsüne kavuşmuştur. Azınlık hakları konusunda yaptığı çalışmalar ile birçok kanun ve kararnamenin çıkmasını sağlayarak, azınlık haklarını savunmuş, korumuş ve iyileştirmesi için çaba sarf etmiştir. Rumeli Türkleri Federasyonu'nun kurucu yesi olan dernek, birçok çalışması ile örnek teşkil etmiştir. Dünya geneline dağılmış Batı Trakya Türklerine ulaşarak haklı davasının devamı için çalışmalar yapmaktadır. Batı Trakya Azınlık Danışma Kurulu ve Avrupa Batı Trakya Türkleri Federasyonu ile birlikte Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği proje üretme uygulama çalışmalarında bulunmaktadır. Uluslararası dördüncü Batı Trakya Kurultayında alınmış karar ile kurulan daimi sekretarya için iki üyeli katılım sağlamıştır. 1987 yılına kadar 4 şubesi açılan dernek sırasıyla İzmir, Zeytinburnu, İzmit ve Bursa şubeleri ile genişleme sürecini başlatmıştır. Bünyesinden İki vakıf ve spor kulübü çıkaran dernek 13 şube ve 5 temsilcilik ile yoluna devam etmektedir.

Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği, Batı Trakya'da hayatına devam eden azınlık mensuplarının benlik ve kültürlerini koruyarak, vatandaşlık ve azınlık haklarından doğan hakların korunması çalışmalarını yürütmekle birlikte, göç eden azınlığın bulunduğu yerlerdeki yaşantısı içinde kültürel değerlerini koruyarak, geçmişe yönelik var olan haklarının korunmasını temel ilke ve hedef olarak edinmiştir. Siyaset ve partiler üstü bir tutumu ana vatanda benimsemiş bir yapıya sahiptir. Üyeleri ile bütünleşmesini dayanışma ve kültürel çalışmalarla sağlamaktadır. Anavatan Türkiye, Batı Trakya Türklerinin yoğun göç ettiği ve bu göç ile yabancı uyruklu, vatansız (Haymatloz) konumuna düştükleri yerdir. Türkiye anavatanına gelen soydaşlarının sorunlarının çözümünde dernek yönetimi ile temas halinde çözüm odaklı çalışmaktadır. Birçok sorun devletin anlayışı ile çözüme kavuşmuştur(bttdd). Batı Trakya Müslüman Türk azınlık Anavatan Türkiye'de göçmen statüsündedir. Mülteci veya göçmen tanımı ilk defa 1951 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ırkı, dini, tabiiyeti, toplumsal belli bir kümeye dâhil olması veya siyasal düşünceler yüzünden zulme uğrama ihtimali olan; bu yüzden vatandaşı olduğu ülkeden çıkan, ülkesinin korumasından yararlanmak istemeyen veya yararlanamayan, yaşadığı ülkeye yaşadığı korku nedeniyle dönmeyen her kişi için kullanılmaktadır. Bu tanım 1951 yılı öncesine aittir. 1967 yılında yenilenen protokol ile tarih sınırı kaldırılarak güncellenmiştir. Genel tarif gören mülteci tanımındaki boşluklar nedeniyle Afrika Birliği Örgütü'nün 1969 yılında Mülteci Sözleşmesindeki tanımı genel tanımlar içinde sayılmıştır. Mülteci deyimi, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği veya vatandaşı olduğu ülkenin kamu düzeninde meydana gelmiş olaylar yüzünden başka bir yere sığınmak için ülkesini terk eden her insanı kapsamaktadır. Türkiye 1951 sözleşmesini imza ederken coğrafi tahdit ile imzalaması neticesinde mülteci statüsünde bulunanlar sığınmacı olarak kabul edilmektedir. Türkiye, Birleşmiş Milletlerin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesini ve 1961 ile 1967 protokollerini 1968 yılında coğrafi kısıtlama çekincesi ile imzaladığı için yalnızca Avrupa'dan gelenlere mültecilik statüsü tanımaktadır. Diğerlerini sığınmacı olarak tanıyan Türkiye, AB ile uyum sürecinde bazı iyileştirmeler yapsa da coğrafi kısıtlamadan geri çekilmemiştir(Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2017: 150).

3.13. IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı Londra, (16-18 Haziran 2000)

Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği ve Batı Trakya sivil toplum örgütlerinin düzenlemiş olduğu beş uluslararası kurultayda, sorunların çözümüne yönelik çalışmalar ortaya konulmuştur. Bunlara örnek teşkil etmesi için dördüncü kurultayın sonuç bildirgesi bu çalışmada paylaşılmaktadır. Sonuç bildirisi şu şekildedir;

16-18 Haziran 2000 tarihleri arasında Londra'da toplanan IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı çerçevesinde bir araya gelen beş ayrı çalışma komisyonunda Batı Trakya Türk toplumunun mevcut durumu ile geleceğe yönelik yapılabilecek çalışmaları değerlendirilerek, aşağıdaki hususlar tespit edilmiş ve kamuoyuna duyurulması kararlaştırılmıştır. Komisyonlar ayrıca, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmelerin Batı Trakya Türk Toplumuna bir bütün olarak ve somut şekilde yansımaları beklentisi içerisinde olduğunu açıklamıştır.

IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı kararları aşağıdaki gibidir:

1-Günümüz de üçüncü sektör olarak ifade edilen sivil toplum örgütlerinin önemi ve yetersizliği göz önüne alınarak; Tütün Üreticileri Derneği, Okul Aile Birlikleri, Din Görevlileri Derneği, İnsan Hakları Koruma Derneği, Türk Kadınlar Birliği gibi derneklerin kurulmalarına ve kurulmuş olanların daha fonksiyonel hale getirilmesine, Batı Trakya Türk Toplumunu Danışma Kurulu yönetmeliğinin gözden geçirilerek güncelleştirilmesine, Kalkanca Kültür Derneği'ne bir kitaplık kurulmasına, Batı Trakya Türklerinin sosyal, kültürel, ekonomik yönlerden güçlendirilmesi amacıyla yeni bir vakıf kurulmasına ve Batı Trakya da Türklerin mevcut sendikalara aktif katılarak birlikte bunların yönetimlerinde söz sahibi olunmasına,

2- Kurultay'ın kararlarını takip etmek ve mevcut dernekler arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla bir Kurultay Daimi Sekreterliği'nin oluşturulmasına; ayrıca çağdaş iletişim imkanlarından yararlanılarak bütün Batı Trakya Türk Kuruluşları adına Türkçe, İngilizce, Yunanca ve ihtiyaç duyulacak diğer dillerde bir internet sitesini oluşturulmasına,

3- Batı Trakya Türkü'nün insan hakları konusundaki haklı mücadelesinin bilhassa Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Avrupa

Parlamentosu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde takip edilebilmesi için daimi bir Hukuk Bürosu'nun kurulmasına,

4- Uluslararası bir Sivil Toplum Örgütü (NGO) olarak, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu öncülüğünde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ve Avrupa Parlamentosu gibi uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde Batı Trakya Türklerine yönelik insan hakları ihlallerinin gündeme getirilmesinin sürdürülmesine,

5-Avrupa Birliği bünyesinde bulunan Sivil Toplum Örgütleri'ne (NGO) sağlanan mali imkanlardan Batı Trakya Türk dernek ve kuruluşlarının da yararlanabilmesi için verilerin toplanmasına,

6- Eğitim alanında; Batı Trakya'da Türk nüfusun yoğun olduğu bölgelerde Türk ortaokulu, Türk lisesi, Türk sanat okullarının açılması ve mevcut Türk liselerinin derslik sayısının arttırılması için çalışmalar yapılmasına, Türk ilkokullarında her sınıfın ayrı derslikte eğitim gördüğü uygulamaya 2000-2001 öğretim yılında geçilme şartların oluşturulmasına,

7- Batı Trakya'da Türk öğretmenlerinin özlük haklarının düzeltilmesi, öğretmen ihtiyacının karşılanması amacı ile Türkiye'deki Eğitim Fakülteleri gibi öğretmen yetiştiren okullara Batı Trakyalı Türk gençlerinin gitmesinin cazip hale getirilmesi için ek kontenjan ayrılması talebinin dile getirilmesine ve bu öğrencilere burs sağlanmasına,

8- Batı Trakya Türk toplumunun haklı davasını uluslararası platformlara taşıyacak gençlerimizin yüksek lisans seviyesinde öğrenim görmeye yönlendirilerek ve bu akademik çalışmaların teşvik edilmesine, finans kaynağı olarak Batı Trakya'daki vakıflarımızın maddi kaynaklarının kullanılmasına,

9- Kırsal kesimdeki Türk çocuklarının ana dilleri olan Türkçeyi geliştirmeleri için bu bölgelerde Türkçe kurslar düzenlenmesine,

10- Yunanistan'da Türk azınlık aleyhine çıkarılmış ayrımcı tüm yasaların yürürlükten kaldırılması ile özellikle eğitim ve kültür alanında Batı Trakya Türk toplumunun 1923 Lozan Antlaşması, 1951 Türk-Yunan Kültür Antlaşması, 1968 Türk-Yunan Kültür Protokolü ve 6-9 Ekim 1954 tarih 3065 sayılı kanun hükmündeki kararnameden doğan haklarının iadesi mücadelesinin devam etmesine,

11- Tahrip edilen ve yok olma aşamasına gelen ve Türk kültürünün birer mirası olan tarihi eserlerin onarılarak korunmalarına,

12- Yunan yönetimlerinin diğer alanlarda olduğu gibi Müftülük ve Vakıflar konularında da uluslararası ve ikili anlaşmalara aykırı olarak Batı Trakya Türklerinin haklarını gasp edip keyfi uygulamalarını sürdürdüğünün uluslararası kamuoyunun gündeminde tutulmasına.

13- Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun hür iradesiyle seçtiği Müftülerin Yunan yönetimlerince tanınarak derhal görevlerine başlatılmaları ve buna bağlı olarak Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun hiçbir zaman kabul edemeyeceği 1991 tarih ve 1920 sayılı yasanın iptal edilmesi mücadelesinin sürdürülmesine,

14- Müftülüklerin ayrılmaz parçası olarak vakıfların Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun can damarı olduğundan hareketle; uluslararası ve ikili antlaşmalar uygun olarak Vakıf İdare Heyetleri'nin seçimle iş başına getirilmesi için mücadelenin devam etmesine; buna bağlı olarak Batı Trakya Türk toplumu için kabul edilemez olan 1981 tarih ve 1091 sayılı Vakıflar Kanununun derhal iptalinin istenmesine,

15- Bugüne kadar Avrupa Birliği fonlarından yerel yönetimler için gönderilen 35 milyar doları aşkın kaynağın Doğu Makedonya ve Trakya bölgesi için ayrılan payından Batı Trakya Türk Azınlığı belediyelerinin eşit olarak yararlanamadığı tespit edilerek; yerel ve Avrupa Birliği programlarının daha sıkı takip edilerek hak ve çıkarların aranmasına,

16- Batı Trakya'da Türk belediyelerinin bulunduğu bölgelerde ilkökul öncesi çocukların eğitimi amacıyla oyun alanları, çocuk yuvaları ve kreşler ile okul çağındaki gençlerin istifadesine sunulacak, onları kötü alışkanlıklardan uzaklaştıracak kültür ve spor salonlarının kurulmasına ve bunların belediyelere ticari işletme oluşturma hakkı veren 2808 sayılı kanun çerçevesinde Türk Azınlık belediyeleri tarafından kurulacak işletmeler yoluyla yapılmasına ve buralarda çalışacak personelin o bölgede ikamet eden Türk azınlık mensuplarından seçilmesine

17- Batı Trakya Türk toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarının çözümlenmesinde yerel yönetimlere (belediyelere) önemli görevler düştüğünü ve örgütlü, bilinçli, eğitim düzeyi yüksek bir toplum oluşturulmasının zaruretinin tüm Batı Trakya Türk yerel yöneticileri tarafından kabul edildiğinin vurgulanmasına karar verilmiştir. Uluslararası kamuoyuna, Türkiye ve Yunanistan yönetimlerine saygıyla arz olunur(4.BatıTrakya kurultayı, 2000: 140)

3.14. Batı Trakya Türkleri Uluslararası Kadın Kurultayı Kocaeli (28 – 29 Nisan 2018)

Bu çalışmada bir başka örnek olarak Batı Trakya Türkleri Uluslar arası Kadın Kurultayı sonuç bildirgesi paylaşılmaktadır. Böylece sorunlara yönelik somut bir belgenin daha akademik değerlendirmeye alınması amaçlanmıştır. Sonuç bildirgesi şu şekildedir;

“28 – 29 Nisan 2018 tarihlerinde Kocaeli de toplanan Batı Trakya Türkleri Uluslararası Kadın Kurultayı'nda, Eğitim Komisyonu, Kadın Hakları Komisyonu, Aile ve Çocuk Komisyonu, Siyaset ve Ekonomi Komisyonu, Kültür ve Sanat Komisyonu'ndan oluşan beş ayrı çalışma grubunda Batı Trakya Türk kadınlarını ilgilendiren konular ve Batı Trakya kadınlarının mevcut durumunu değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucu aşağıdaki hususlar tespit edilmiş

ve başta Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere dünya kamuoyuna duyurulması kararlaştırılmıştır.

1. Lozan Antlaşması'nda azınlık eğitimindeki özerk yapının korunması için çabaların sürdürülmesi, azınlık okullarının fiziki koşullarının iyileştirilmesi ve teknolojik olanaklarının artırılması, okul binalarının yenilenmesi, azınlık çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayacak yeni azınlık ortaokul ve liselerin kurulması, Yunanistan'da zorunlu eğitim kapsamına dahil edilen okul öncesi eğitimde azınlık için iki dilli anaokulları talebinin takipçisi olunması, azınlık okullarına Türkçe öğretmeni yetiştirecek eğitim kurumlarının azınlığın talepleri doğrultusunda düzenlenmesi, azınlık okullarında görevli Türk öğretmenlere meslek seminerlerinin ve sertifika eğitimlerinin verilmesi, azınlık öğrencilerinin Yunan dilini öğrenmesinin de desteklenmesi, öğrenci eksikliği gerekçe gösterilerek kapatılan azınlık okullarının yeniden açılması için çalışmalar yapılması, yetişkinlerin eğitimini destekleyen projelerin geliştirilmesi, üstün zeka, özel öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği gibi özel eğitim ve öğretim gereksinimi olan öğrencilere yönelik çalışan eğitimcilerin eğitim ve sertifika programlarına katılımlarının sağlanması ve artırılması, çocuk ve gençlere dönük uluslararası kuruluşlarla ortak çatı projeleri geliştirerek eğitimlerine ve kişisel gelişimlerine katkı sağlanması,

2. Kadın – erkek eşitliğinin teşvik edilmesi, kadına karşı her türlü şiddetin ortadan kaldırılması için kamuoyunun bilgilendirilmesi, sosyal, siyasal ve diğer alanlardaki güvencelerine dair bilgilendirme toplantılarının yapılması, kendilerine tanınan haklarla ilgili olarak başvurabilecekleri yasal yollarla ilgili bilgilendirme toplantısı yapılması, Yunanistan'daki girişimcilik teşvik programlarının köylerde Türkçe anlatılması ve bunun proje haline getirilmesi, kadınların ve özellikle genç kızların eğitimine önem verilmesi, kadın danışma ve dayanışma merkezlerinin kurulması, kadın STK'larının çalışmalarının bu yönde hızlandırılması,

3. Yunanistan'da yaşanan ekonomik kriz nedeniyle özellikle Avrupa ülkelerine yönelik işgücü göçünün sonucu ailelerin parçalanmasının yarattığı toplumsal ve sosyal sorunlarının önüne geçilmesi için önlemler alınması, bu konuda ailelere destek vermeyi amaçlayan programlar hazırlanması, sosyal meydanın çocuklar üzerine olumsuz etkilerinin minimize edilmesi yöntemlerinin aranması, çocuklarda ve gençlerde Obezite sorunuyla mücadele edilmesi, madde bağımlılığı gibi gençleri tehdit eden sorunlarla mücadele yöntemleri aranması, engelli çocuklara terapi merkezlerinin geliştirilmesi, çocukların dini eğitimi konusuna özen gösterilmesi, anadil eğitimi yanında çocukların Yunanca öğrenmesi konusunda yaşanan sıkıntılara çözüm aranması, köylerde kültür merkezi ve spor kulüplerinin geliştirilmesi,

4. Batı Trakya Türk kadınının siyasi hayata etkili katılımını sağlamak için bilinç uyandırılması ve siyasete katılımı teşvik edici önlemler alınması, kadınların kurum ve kuruluşların etkin pozisyonlarında

görev almalarının desteklenmesi için uygun koşulların yaratılması, bağımsız milletvekili seçimini engelleyen ülke genelindeki yüzde 3'lük barajın kaldırılması için çabaların sürdürülmesi, Müftü ve Vakıf İdare Heyeti seçimlerinin gerçekleşmesi için mücadelenin devam etmesi, azınlık dernekleriyle ilgili Yunanistan tarafından uygulanmayan AİHM kararlarının gündemde tutulması, ekonomik kriz nedeniyle ortaya çıkan dış göçün önüne geçilmesi için yeni istihdam alanlarının yaratılması amacıyla projeler üretilmesi, kadın girişimcilere verilen AB, İş ve İşçi Kurumu fonlarından azınlık kadınlarının da faydalanması için destek verilmesi, kadının ekonomik hayatta etkin bir şekilde yer alması için imkanlar yaratılması, kadınların üretimlerini pazarlayacak kadın kooperatiflerinin kurulmasına,

5. *Batı Trakya'da Türk-Osmanlı eserlerinin korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması, bu eserlerin sonraki nesillere aktarımı konusunda hukuki sürecin takip edilmesi, geleneklerin yaşatılması ve sonraki kuşaklara aktarımına yönelik projeler hazırlanması, gelenek ve göreneklere ait patent alımı konusunda çalışmalar yapılması, akademik çalışmaların takibi ve yayılımı konusunda online erişimin sağlanabilecek kurumsal yapılar oluşturulması, kültür sanat alanında seminerler yapılması, geleneksel yemeklerin derlenerek kayıt altına alınması ve kooperatif usulü maddi kazanç dönüştürülmesi, gençlerin sanal dünya bağımlıklarını önlemek adına çocuk oyunlarının, masallarının, tiyatroların sergilendiği masal ve oyun gecelerinin düzenlenmesi için çalışmalar yapılması, Lozan Antlaşması ile garanti altına alınan din ve eğitim özerkliğinin sağlanması ve uygulanması, Batı Trakya'ya ait müzik arşivi oluşturulması, yöresel el işi sanatlarının geliştirilmesi, kültürel alanda Avrupa Birliği fonlarından yararlanma yollarının aranması, Batı Trakya'da bir kültür sanat müzesinin kurulması kararlaştırılmıştır(bttdd).*

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihsel süreç içinde Batı Trakya, Türkler için vatan olmuş topraklardır. Yüzyıllar ile ifade edilen bu süreçte Balkanlarda Türk varlığı çoğalarak devam etmiştir. Coğrafi olarak Balkanlardan Bosna'ya kadar ulaşan bir varlık söz konusudur. Savaşlar neticesi asimilasyon ve göçler Türk varlığında önemli kayıplara sebep olsa da tarihin hiçbir bölümünde Türklerin tamamen Balkan coğrafyasından ayrılığı söz konusu olmamıştır. İslam dini ve Türklük bir arada anılır olmuştur. Osmanlı'nın Balkanlarda adil yönetimi sayesinde bölge halkı refah toplumu olarak huzur içinde yaşantısına devam etmiştir. Osmanlı'nın varlığı güç kaybına uğramaya başlamasından sonra burada mevcut halklar kendi egemenlikleri için boy göstermişlerdir. Ne var ki hiçbir zaman Osmanlı'nın sağladığı sosyal hayat standartlarını kendi halklarına sağlayamamışlardır. Bunun neticesi olarak Osmanlı gücünün Balkanlardan çekilmesi oradaki toplumların gördükleri adalet ve uygulamalardan dolayı İslam dinine yönelmesini sağlamıştır.

Çalışmamızda Balkanlardaki tarihsel süreç içinde Türk varlığının bilimsel olarak kanıtlarına ulaşabilmekteyiz. İslam dini Osmanlı ile birlikte Balkanlarda nüfus bulmaya başlamış ve Türk kimliği ile bütünleşmiştir. Savaş seferlerinin tarihin sayfalarında yer etmeye başlaması din savaşları ve devletlerin hak talepleri ile el değiştiren topraklarda bazı sıkıntılar nüfuz bulmuştur. Bu sıkıntılar etnik veya inanç özgürlüklerini zorlayacak boyutlara geldiğinde devletlerarası antlaşmalar ile tebaalara çeşitli haklar tanınmıştır. Bu antlaşmaların Batı Trakya içinde uygulanması söz konusudur. Tarihsel antlaşmalar bize bunun varlığını ispat etmektedir. Batı Trakya konusu Lozan görüşmelerinde Misak-i Milli sınırları içinde kabul edilerek 13 maddelik olmasa olmazlar içinde yer almıştır. Türkiye, Batı Trakya'yı masada kaybettiği topraklar hanesine yazmış ve üstünde yaşayan Türklerin burada kalmasını uygun görmüştür. Konu Müslüman Türk ahalinin İstanbul'da bulunan Hıristiyan

azınlık ile karşılıklı olarak Türkiye ve Yunanistan tarafından bir birlerine emaneti ile sonuçlanmıştır. Çalışmamız bize Batı Trakya'nın varlığının Balkanlar için temel teşkil ettiğini ifade eder. Gümölcine, İslam'ın Balkanlara yayılmasında önemli görevler üstlenmiştir. 600 sene Osmanlı egemenliğinde bulunan bölge Mekke, Medine, Konya, Bursa ve İstanbul'dan sonra İslamiyet için 6. Önemli şehirdir. Osmanlı, Balkanlarda 600 sene bu bölgede aralıksız hüküm sürmüştür. Ecdat yadigarı önemli eserler mevcuttur. Bu bölgede yer alan Yunanistan yarı din esaslı bir devlettir. Yarı teokratik din devletidir. Türkiye ise laiklik ilkesini benimsemiştir. Bu durum uyarınca Batı Trakya'da yaşayan Türkler İslam dinine mensup olduğundan, İslam hukuku esas alınarak müftüler aracılığı ile miras, boşanma gibi sorunların müftülük aracılığı ile çözümünü gerektirmektedir. Fakat müftülük makamı Türkiye'deki müftüler ile aynı görevleri üstlenmemektedir. Bundan dolayı kadı hükmünde yargılamayı yapmaktadır.

Batı Trakya'nın stratejik olarak Ege Denize açılmanın anahtarı olması ve Boğazlar ile birlikte iki seçenektan biri haline gelmesi, Rusya'nın ilgisini fazlasıyla çekmiştir. Burada yer alan Dedeoğaç Limanı önemli bir konumdur. Ticaret ve Ege Denizinin hâkimiyeti bu limanla sağlanmaktadır. Avrupa bunun farkında olarak Balkan savaşlarının yarattığı kargaşadan ve Osmanlı'nın son dönemlerini yaşamasından dolayı bu bölgede kurdurduğu devlet Yunanistan vasıtasıyla Batı Trakya'yı kontrol altına almıştır. Batı Trakya, Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, tarihsel olarak ikili antlaşmaların Türklerin azınlık durumuna düşmesi ve etnik, inanç olarak koruma altında bulunmasının yanında vatan olarak yaşadıkları topraklarda azınlık olarak kalmalarının nedenleri tek taraflı olarak Osmanlı'ya yüklenemez. Avrupalı devletler Türklerin her zaman bir tehdit olduğunu her fırsatta söylemektedirler. Konu Türk-Yunan anlaşmazlığının ötesindedir. Dolayısıyla konu incelenirken Batı Trakya'nın nasıl elimizden çıktığının bilimsel olarak incelenmesi gerekmektedir. Azınlık olarak Türkiye'nin bıraktığı soydaşlarımızın sorunları göz ardı edilmeksizin aynı öneme sahip olarak kazanılmış hakları ve uygulanan baskıların takibi gerekmektedir. Konuyu çalışmada her ne kadar iki bölüme ayırmış gibi ifade etsek de Batı Trakya bir bütündür ve bu yönü ile daha fazla bilimsel olarak incelenmelidir. Ülkemizde Balkan ve Rumeli olarak enstitüler üniversitelerimizde

mevcut haldedir. Fakat bu enstitüler Batı Trakya konusunu yeterince ele almamaktadırlar. Balkanlar eğer Batı Trakya dışında ele alınırsa büyük bir eksiklik olacaktır. Batı Trakya, Balkan coğrafyasının ve Türklerin Balkanlardaki varlığının temelini oluşturmaktadır. Batı Trakya'da Osmanlı'dan kalma ecdat yadigarı birçok tarihi eser mevcuttur. Her adımda Türklerin izine rastlanan bu coğrafya ile ilgili olarak daha kapsamlı ve bilimsel araştırmalar yapılmalıdır. Kültürümüzün bir parçası olan yağlı güreşler bu topraklarda Seçek yaylasında başlayarak Edirne Kırkpınar'a uzanır. Batı Trakya tarihi, kültürü, insanı ile Türkiye'nin bir parçasıdır. Soydaşlarımızın kurmuş olduğu ve çok önemli çalışmalara imza atan Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin çabaları Batı Trakya Enstitüsü kurulmasıyla daha ileriye ve bilimselliğe ulaşabilir. Bu çalışmalar için en uygun Merkez Batı Trakya ve BTTDD genel merkezi bulunan İstanbul'a uzaklığı bir saat mesafedeki Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi olabilir. Bu üniversite her türlü iş birliğinin ve araştırmanın yapılabilmesi konusunda uzmanların yetişmesi için uygun bir coğrafi konumda bulunmaktadır. Batı Trakya konusu üniversitelerin lisans derslerinde öğrencilere açıklanabilir. Ülkemizin ve tarihimizin bir parçası olan bu topraklar kaderine terk edilmemelidir. BTTDD tarafından yapılan çalışmalar Yunan Parlamentosunda gündem oluşturmuştur. Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneğinin faaliyetlerinden olan, TBMM'de kurulan Batı Trakya Destek Grubu, Atatürk'ün Selanik'teki evinden alınan toprağın Milli atletlerle Samsun'a taşınması, kurultaylar ve benzer çalışmaların maddi kaynağı sorgulanmıştır. Genel Başkanın yaptığı açıklama derneğin hesaplarının her kesime açık olduğu ve bir heyetin gelip inceleyebileceği yönünde olmuştur. Yunanistan, Batı Trakya ile ilgili her konuyu ciddiyetle takip etmektedir. Yunanistan bir Batı Trakya dış politikası oluşturmuştur. Yunanistan ülke içinde inkâr politikası ile Türk varlığını yok saymaktadır. 37 yıl süren İskeçe Türk Birliği davası halen sonuçlanmamıştır. Davayı açan ve takip eden 3. nesil Batı Trakyalı Müslüman Türkler mevcut hale gelmiştir. Yunanistan'da hükümet ve muhalefet partileri olarak Batı Trakya söz konusu olduğunda birlikte hareket etmektedirler. Bu durum tüm siyasi partiler için geçerlidir. En sol ve en sağ partiler bu birlikteliğe her zaman destek vermektedirler. Venizelos şahsi çabalarını ailesinin Türkler tarafından sürgün edilmesi ile oluşan husumet duygularıyla Avrupalı devletlerin eş güdümünde Batı Trakya'yı Türkiye'den koparmıştır. Lozan

Barış Konferansı'nda sağladığı başarı Misak-i Milli sınırları içinde yer alan tarihin ilk Türk Cumhuriyetinin topraklarını Yunanistan'a kazandırması olmuştur. Lozan her ne kadar Türklerin başarısıyla sonuçlansa da Batı Trakya'da yapılmasına müsaade edilmeyen halk oylaması büyük mücadeleye sahne olan toprakların elimizden çıkmasına sebep olmuştur. Bu gibi nedenlerin bilimsel veriler ışığında Batı Trakya özelinde öncesi ve sonrasının incelenmesi şüphesiz Türk devletinin çıkarları için gereklidir. Batı Trakya'da Türkler tarafından ortaya konulan mücadele küçük görülmemelidir. Uluslararası platformlarda BTTDD tarafından yapılan çalışmalar sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına örnek olacak niteliktedir. ABD'nin Saroz vakfının dünya genelinde çalışmalarına verdiği desteği, Almanya'nın Goethe vakfına verdiği desteği örnek olarak dünyadan göz önüne aldığımızda, Yunanistan'ın Helenizm konfederasyonuna verdiği destekle bağdaştırabiliriz. Yunanistan Helenizm konfederasyonunun projelerini tüm bakanlıklarda 1. derece desteklenmesi önemli projeler arasına almıştır. Bu uygulama bir yasa ile desteklenerek yasalaştırılmıştır. Uluslararası alanda önemli deneyimlere sahip olan BTTDD kadroları ve dernek bu örneklerden anlaşılacağı üzere Türk devletinin daha fazla ilgisine layıktır. Kazandığı deneyimle uluslararası bir mücadele içinde olan derneğin Türk hükümeti tarafından açıkça desteklenmesi faydalı olacaktır. Kamu yararına çalışan ve mücadelesini hukuk kuralları çerçevesinde sürdürmekte olan bu dernek, 1946 yılında kurulmasıyla Türk devletinin en eski kurumları arasındadır. Türk devletinin değişmez bir Batı Trakya politikasının varlığına ihtiyacı vardır. Bugüne kadar kendi imkânları ile mücadele eden BTTDD, varlık nedeni olan Batı Trakya için çalışmalarını geliştirmek için üniversitelerimizde kurulacak enstitü aracılığıyla bilimsel bir destek ile geliştirebilir. Yaptığı 5 uluslararası kurultay, 1 uluslararası kadın kurultayı ve diğer çalışmaların belgelendirilme konusunda ve yayınında destek sağlanmalıdır. Nasıl ki sözde Ermeni meselesinin bilimsel bir ortamda çözülmesi için çalışmalar yapılıyorsa, TBMM tarafından sağlanan bütün eserlerin tek çatı altında toplanması Başta Batı Trakya ve Türk dünyasının tüm sorunları için uygulanmalıdır. Bu uygulama TBMM hükümetleri ve muhalefetleri için bilimsel bir veri kaynağı olarak dış politika sorunlarında yol haritasının belirlenmesini sağlayacaktır. Türkiye'deki siyasi hükümetlerin değişmesi daha önce gelmiş hükümetlerdeki hizmetlerin takdir ve devamı sağlanmalıdır. Çalışmamızda örneklendirdiğimiz, Atina Büyükelçiliği Basın

Ateşesi BTTDD genel başkanlarından Ahmet ŞENOVA tarafından ifade edilmiş olan Celal Bayar Lisesi'nin, geçmiş dönemde Atina'yı ziyaret eden Türk dış işleri bakanının 27 Mayıs darbesine atıf yaparak Gümölcine Celal Bayar Lisesi'nin isminin değiştirilme talebi ve bunun diğer örnekleri, verilmiş mücadeleye zarar vermektedir. Kurtuluş savaşımızın ve kurulan Türkiye Cumhuriyetinin önemli isimlerinden olan Celal Bayar'ın azınlık lisesinden isminin kaldırılması isteği dış politika zaafından başka şekilde açıklanamaz. Yunanistan her fırsatta İstanbul Heybeliada'da bulunan ruhban okulunun açılması yönünde gündem teşkil etmektedir. Dış politikada, Türkler için Ruhban okulunun açılmasını engellediği algısını yaratmaktadır. Oysaki 1954 yılında Türkiye'de bulunan tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, bu durumu kabul etmeyen Rum azınlık, Ruhban okulunu kapatarak kendilerini mağdur durumda göstermektedirler. Bu ve buna benzer örnekler Yunanistan tarafından kullanılmaktadır. Bu hadiselerin üzerine gidilerek Lozan antlaşmasınının 45. Maddesi uyarınca hukuki mütekabiliyetin ışığında her atılan adımın takibi ve analizi gerekmektedir. İstanbul'da bulunan Hıristiyan azınlık, Batı Trakya'da bulunan Müslüman Türk azınlığın sayıca çok altındadır. Bu durum göz ardı edilmeyerek Yunanistan dış politikamız güncellenmelidir. Anavatana mülteci olarak gelen Batı Trakya Türkleri konusunda iki önemli konuyu zamanında çözemediğimizden bugün bir milyon civarında, yani Yunanistan nüfusunun yüzde onluk kısmını oluşturacak bir nüfus yoğunluğu sağlayamamış durumdayız. 19. Madde olarak anılan ırkçı uygulama altmış bin vatandaşımızın vatansız konumunda olmasının sebebidir. Son olarak balkan göçmenlerine uygulanan uzun süreli ikamet verilmesini gerçekleştirebilseydik bugün nüfus yoğunluğumuz haklarımızın kazanımı açısından önemli bir kazanım olabilirdi.

Bu örnekler çoğaltılabilir. Yunanistan, Batı Trakya Müslüman azınlığa yaptırımlarıyla nefes dahi aldırılmamaktadır. Azınlık hakları ve vatandaşlık haklarının Batı Trakya Müslüman Türk azınlığına uygulamada isteksizdir. Avrupa Birliği üyesi olarak Subsidiarity (yerellik) ilkesi uyarınca merkez kararlarını uygulamada kendi iradesini işletmektedir. Azınlık üstündeki baskısını sürekli hale getirerek hukuk içi azınlık davranışlarına dahi müsaade etmemektedir. Sürüncemede bırakma ve zamanı uzatarak yapılan hak aramalarını sonuçsuz bırakma çabasındadır. Azınlık sivil

örgütlenmelerini engellemekte, siyasi çabaları sonuçsuz bırakmaktadır. Batı Trakya Müslüman Türk azınlığın bölünmesi, göçe zorlanması, asimile edilmesi için her türlü işlemi denemektedir. Avrupa Birliğinin en az gelişmiş bölgesi olan Batı Trakya ismini unutturmak için coğrafi bölgelerini Orta, Güney, Doğu Makedonya olarak adlandırmaktadır. Yunanistan'da bulunan azınlığın Müslüman azınlık olduğunu dış politikada söylemlerine taşımaktadır. Nitekim Türkiye bu durumda etkin bir dış politika izlememektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yapabilecekleri çalışmaların zirvesine ulaştığı günümüzde ülkemiz bilimsellik ile birlikte Batı Trakya azınlık mensuplarının uluslararası deneyimlerinden faydalanarak saç ayağını oluşturan Gümülcine'de Azınlık danışma kurulunun, Avrupa'da Avrupa Türk Federasyonu'nun ve Türkiye'de Batı Trakya Dayanışma Derneği genel merkezinin çalışma ve önerilerini dikkate almak ve beraber çalışmak suretiyle etkin bir Batı Trakya dış politikası üretmek için her imkânı kullanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ayhan, H. (2014) “*Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki Ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili.*” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Dumlupınar University Journal Of Social Sciences, 42. Sayı Ekim 2014 / Number 42 October 2014 S.173-187
- Babaoğlu, R. (2019). “*Muharebeden Diplomasiye;Lozan Konferansı’nda Türk Delegasyon Heyetinin Karşılaştığı Zorluklar.*” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S.35(1).S:95-140
- Barış, H.(2013). “*Batı Trakya’daki Müslüman Türk Azınlığın Politizasyonu Ve Mobilizasyonu.*” T.C. Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, S.1-109
- Biber, T.E.(2015). “*Lozan’dan Günümüze Batı Trakya’da Müftülük Meselesi.*” V. Uluslararası Balkanlar’da İslâm Medeniyeti Kongresi
- Bttdd, (2000). *Konuşmalar, Bildiriler, Komisyon Raporları, Sonuç Bildirisi.4.* Uluslararası Batı Trakya Kurultayı 16-18 Haziran Londra
- Cin, T.(2003). “*Yunan Vatandaşlık Yasalarına Göre Yunan Asıllılığının (Vatandaşlığının) Kazanılması.*” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5,S.2.S.1vd.I
- Cin, T.(2014). “*Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan Anayasasında Millet,, Halk Ve Yunanistan Vatandaşlığı*” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı: 1, 2014, S. 1-71

- Cin, T. (2015). “*Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları Ve Avrupa Birliği.*” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 11, Sayı:1, 2009
- Cin, T. (2015). “*Yunanistan’daki Azınlıklar Ve Bunların Hukuki Durumları*” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, S. 4045-4116
- Çulha, İ. (2019). “*Türk Rum Mübadelesinde “Etabli” Sorunu, İstanbul’un Sınırları Konusundaki Anlaşmazlık Ve Türkiye’nin İzlediği Politika.*” Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, 14/4, S.155-202.
- Dördüncü, M. (2001). “*1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Yaklaşım Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi.*” Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.11 S.1 S.73-89
- Elnut, Kalender, N. (2007). “*1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı Ve İki Ülke Açısından Sonuçları.*” 38. İcanas, Ankara , Türkiye 10-15 Eylül 2007, Pp.119-130
- Erdem, N.(2014). Special Issue On From Past To Present The Turks In Greece, *Journal Of History Studies Volume 6 Issue 2, P. 67-89*
- Evelin, V. (2019). “*Batı Trakya’daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Suren Hak Ve Tanınma Mücadelesi.*” Avrupa Azınlık Hakları Grubu (Minority Rights Group Europe – Mrge) Raporu S.1-28
- Halaçoğlu, Y.; Eren, H.(1992). “*Batı Trakya.*” Batı Trakya’nın Sesi Dergisi, Yıl 5 Sayı 40, S.1-16
- Hüseyin, N. (2003). “*Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği’nden Tarihe Bir Not.*” Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği, S-1-320

- Hüseyinoğlu, A. (2015). “*Balkanlarda Azınlıklar Ve Siyasal Katılım Hakkı: Batı Trakya (Yunanistan) Örneği.*” Yeni Türkiye, 21(69), Ss. 4777-4786
- Hüseyinoğlu, A.(2019). “ *Batı Trakya’da İslam Ve Dini Özerklik Bağlamında 240 İmam Yasası.*” Yeni Türkiye Dergisi İslam Dünyası, Özel Sayısı –Iıı, S-97, S,1-627
- İlker, A. (1995). “*Batı Trakya Türkleri.*” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.Xı,S.613-651
- İnalcık, H.(2005). “*Türkler Ve Balkanlar.*” Bal-Tam Türklük Bilgisi-3 Dergisi, S.20-44
- İsmail.A.,(2012) *Yunanistan’da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Yüksek Lisans Tezi S 4-121
- Kamil,İ (2017) *Neuilly Barış Antlaşması Ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi(1919-1927).* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S.: 60, Bahar 2017, S. 91-118
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Yayıncılık,S.1-310
- Kaplan, Acar, K. (2016). “*Bazı Rus Subay Ve Komutanların Günlüklerinde Ve Hatıralarında 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşına Dair İzlenimleri.*” Tarih İncelemeleri Dergisi, Xxx / 1 S.219-234
- Kayış, Y. (2009). “*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası.*” İdeal Kültür Yayıncık Reklam Ve Organizasyon San.Tic Ltd. Şti., Iıı Cilt,S-109-155
- Kerman, U.(2009). “*Avrupa Birliği Yerel Ve Bölgesel Yönetimler.*” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.14, S.1, 275-283

- Keyvan, Ö.Z. (2012). “*Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu.*” Mesleki Bilimler Dergisi, 1-(4)S.20-31
- Kutay, C.(1962) *1913 De Garbi Trakya’da İlk Türk Cumhuriyeti.* İstanbul Ercan Matbaası, S:1-300
- Meray, S.L.(1969). “*Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler Çevirisi*” Yapı Kredi Yayınları T.1,C1,K1,S.1-392
- Sancaktar, C.(2019). “*Balkanlar’da Türk Ve Müslüman Milletler:19. Yüzyıldan Günümüze Milliyetçiliğe Karşı Varoluş Süreci.*” Balkan Ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, S:1-18
- Sarıncay, y,(2009). *Osmanlı Belgelerinde Batı Trakya.* Düzey Matbacılık 2009 S: 1-496
- Seven, Ö.(2007). “*Lozan’da Azınlık Kavramı Ve İki Dünya Savaşı Arasındaki Uygulamaları.*” İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, S.1-156
- Sönmezoğlu.F.,Güneş.,H.,Keleşoğlu.E., (2017). “*Uluslar Arası İlişkilere Giriş.*” Basım Der Kitapevi Yayınevi Dağıtım Paz. Ltd. Şti., S. 1-239
- Oran, B. (1986). “*Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu.*” Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2.S.1-174
- Önder, S. (1990). “*Balkan Devletleri İle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadeleleri(1912-1930).*” T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, S.1-292
- Öksüz, H. (1992). “*Lozan’da Batı Trakya Sorunu.*” İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

- Özkan, S.H.(2012). “*Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu.*” T.C. Türk İş Birliği Ve Koordinasyon Başkanlığı Avrasya Etüdüleri, 41/2012-1 S.183-195
- Paçaman, R.(2011) . “*Batı Trakya Da Eğitim.*”T.C Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı S.1-28
- Tağmat, Ç.D.(2016). “*Sevr Barış Antlaşması Sürecinde Eleftheorios Venizelos: Görüşmeler,Konferanslar Ve İmza.*”Avrasya İncelemeleri Dergisi - Journal Of EurasianStudies(Avid), V/2 S.307-339.
- Tekemen, E.(2006). “*Berlin Kongresi Ve Osmanlı Devleti(1878).*” T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, S.1-130
- Tuğluoğlu, F.(2013). “*Ali Naci Karacan’ın Gözüyle Lozan Konferansı Ve İsmet Paşa.*”Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 53, (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, S. 285-328
- Turhan, T. (2011). “*İngilizlerin Doğu Politikasının Sonu: Sevr Antlaşması.*” Kıbrıs Gazetesi S.1-2
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2008). *Tutanak Dergisi*65’inci Birleşim 14 Şubat 2008 Perşembe
- T.C.Dışişleri Bakanlığı (1973), *Türk Dış Politikasında 50.Yıl Lozan (1922-1923).* T.C. Dışişleri Bakanlığı Araştırma Ve Siyaset Müdürlüğü S.1-341
- Vardağlı, E.T.,(2017). “*Doğu-Batı Ekseninde Türk -Yunan Diplomasisi: Lozan Barış Görüşmeleri Ve Nansen-Venizelos Mektuplaşmaları.*” Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Xvıı/34 S.. 97-132.
- Yılmaz, E.A. (2019). “*Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme.*”Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (Asead) Cilt 6, Sayı 3, Yıl 2019, S 252-260

- Yiğit, Y.(2016). “ *Balkan Savaşı'nda Süleyman Askeri Bey.*” Balkan Tarihi
Cilt-I, Uluslar Arası Balkan Araştırmaları Sempozyumu, Osmanlı Mirası,
Türk Kültürü Araştırma Derneği Yayınları S.1-517
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,1986, *İskeçe Çok Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi
36/1986 Sayı Ve Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,1986, *İskeçe Çok Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi'nin
36/1986 Sayı Ve Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,1999,*Trakya İstinaf Mahkemesi 117/1999 Sayı Ve
Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2001, *Rodop Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi,
146/2001 Sayılı Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2002,*Trakya İstinaf Mahkemesi 31/2002 Sayı Ve
Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2003,*Trakya İstinaf Mahkemesi 23/2003 Sayılı Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2009, *Trakya İstinaf Mahkemesi, 477/2009 Sayı Ve
Tarihli Kararı*
- Avrupa İnsan Hakları Mahkeme'si 2008,(34144/05) *Mahkeme Kararları*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2010, *Rodop Tek Hâkimli Asliye Hukuk Mahkemesi,
44/2010 Sayı Ve Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2010, *Trakya İstinaf Mahkemesi 562/2010 Sayı Ve
Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2013, *Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Yayımlanan
1003/2013 Sayı Ve Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2020, *Trakya İstinaf Mahkemesinin 61/20-05-2020
Tarihli Kararı*
- Yunanistan Adalet Bakanlığı,2020, *Trakya İstinaf Mahkemesinin 60/20-05-2020
Kararı*

İnternet Kaynakları

Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu

www.abttf.org

Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, *1830 Londra Protokolü*

<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=50&arsiv=1&typ=1>

Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, *10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i*

<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=53&arsiv=1&typ=1>

Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, *Kurtuluş Tarihçesi*

<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=27&arsiv=1&typ=1>

Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği

www.bttd.org.tr

Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi (B.A.K.E.Ş)

<http://www.pekem.org/>

